Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

5971

081
S-36

1863

2010

Ա. Կ. ՏԻՏԻԵԱՆԻ

ՈՒՄՊԻ

ԳՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ՔՈՒՐՏԱՂԻՆ

ՏԻՏԻԵԱՆ

1863

081
S-36

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. библиотека
ZUUA-Арм.ССР
им. Д. Мясникяна
ՀՀՍՌ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇՀԱՏ

081
S-36

L 13

Ս. Գ. ՏԱՏԱՆՑԻ

ՈՒՄՊՐ

ԳՐԱՍՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿՈՅԻՆ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ըրշաչոյս Ըրաթաեան թիւ 211

Յամեհան՚ մարելի ընդ առաւօտ մի
Ի բլուրն ելջէի թափառ.
Ինուելիւն համօրէն թէև ցընծալի,
Այլ գեռ իմ սիրտ չէր կայտառ։
Կարէ՞, խորհէի, Տէրն արդար՚ւիշխան,
Այս արարած նուաստագոյն
Օրհնել, և ժխտել վիճակի մարդկան
Երջանկութեան ընտրհ դոյն։
Ասացէք անտառք, դուք դաշտք գեղեցիկ,
Հաւուց երամք սիրալի.
Ո՛հ, ուր՚ի բնութեան արարս երջանիկ,
Հանգիստ մարդկան դատելի։
Թռչունք օդասար անդ կարկաչէին,
Օգեփիւռ զինեւ շուրջ ընչէր,
Ես պար բընութեան՚ի ձայն ահապին,
Մարդկան հանգիստ չինք, ասէր։
Հարցանեմ, արդեօք կարէ՞ր Մանկութիւն
Լընուլ զփառս զոր խնդրեմ.
Ակայ նա՚ի հեծ, և մատամբն խակոյն
Ցոյց, որ գայր, զինս գաղտաճեմ։
Դարձ առ սէր առնեմ, որ առաւօտեան

ՅՅ 816-Գ.Հ.

Փայլի Հաճանէ պայծառ գող.
Ու լուեալ յայրատ կակաղոտ ղեան,
Լոյս իւր շիջաւնդ արտասուօք։
Ը՛ն Մտերմութիւն՝ - իսկ նա էր ՚ի սուգ,
Ու այսպէս եւս պատասխան.
"Բարեկամք ոյց բաղդ ոչ շրջեայց Թող զուրկ
Ընդայատացան ընդ դամբան"։
Հարցի զՄոլութիւն թէ հրաժուել կարէր.
Յոյժ պանծայր նա բարձրաձայն.
Բայց դժգոյն Հակատն խամրեալ, մահաբեր
Ընտի ՚ի վայր վարդք անկան։
Զկարեկցութենէ՝ - թէ էր ձեռընհաս
Զկուրծս բուժել բաղմախոց.
Բայց զբտի ՚ի վիշտս նըստեալ հանապազ,
Զաղէտս լալով դեռ գայլոց։
ԶՄոաքինութիւն։ նա բարձ հառաչիւն
Ընտրհել ոչ ինչ մարթացաւ.
Ոչ խիկ էր անուն Մոաքինութիւն,
Այլ լուի խոնարհ Մպաշաւ։
Ընդ հարցի զՄահ. - սոսկալին ստուեր
Զիւր մեղմեցոյց Հակատ խորպ,
Թ՛Մոաքինութիւն աստ քեզ առաջնորդ,
Ներջանկութիւնն եմ ասէր։

Թումգ. Յ. Մ.ԱՆԳՂ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳՐՔԱՐԱՆ
Гос. библиотека
ZUUA—Арм.ССР
им. А. Мясникяна
Ц. ИՕЦИՆԻԿՕՍԱՆ ԱՆՎԱՆ
9-
19123-59
(23235-59)

Ի ՀԱՅՈՑ ԶՈՒԻՑՔ

Ընտ. Ա. թիւ 323.

Ելանէ ՚ի բարձունս անհուպ,
Ի բարձունս բլրոց վսեմ,
Եւ ՚ի մի հայեցուած նուրբ՝
Ծիերկիր խաղալէ դըժխեմ։
Ճաբէ, կենդանիդ ազնիւ,
Ո՛րպէս փարելի դնիս,
Ի՛նդ համասեռս քո անթիւ
Վ՚ուհանձնութեամբ տէր վարիս։
Ընատաք, անխօսք, դաշտաք և սարք,
Վրև համայն պարծի բնութիւն.
Եւ մինչ պայքարին թ՚ուր արք,
Ո՞չ արդեօք քե յաղթութիւն։
— Ըմփոփի ջաչն ընդ գետին,
Եւ ընդ ահեղ ծընօտիւք
Ծանյաղթ թաթս կծիկէ կրկին.
Ներիր կայ հանդարտ ՚ի ոտիւք։
Ծահանդնատես ձեա յուղէ,
Ընտեղին ՚ի ցոյց. երբ,
Ընդ մատչիլ յանտառս երբէ
Եւ ըստ մի սին շաչ անդէպ՝
Յառնէ տուկալին, յառնէ՛,
Վրշքոտէ, զտուտ իւր հայէ.
Ծաչն ընդ տարեր յածէ
Զիմադրաւ զոլ ոտիւք։
Ընդ թաթիւք շարժէ զերկիր.
Զատանք քստմնին ՚ի ձայնէ.
Եւ ՚ի մի մռինչ ցասմնակիր,
Ծամենայն հնազանդ առնէ։

Օ՛սիրեցէն քանքրատաշն
Յանդաղակաթ փայփայէ ։
Օ՛կորիւն իւր նորակարշն
Ու իւր սիրով փոյթ տածէ ։
Դարձեալ դնի՛ վայր ամոք ,
Խաղաղի , բբէ , կայ արթուն ,
Արատես կիսկափ իսկ աչօք՝
Օ՛ամենեքումբք հսկէ անքուն ։

Վանի ոստո- Արճարանի մը ջէջ ։

Ընչ · Ընր · թիւ 330

Կիր · Հարեւանները , դիտէ՞ք ինչպէս
Վերաս զարմանք կուգայ , սեպէ ,
Ինչ չեմ դիտեր ինչպէս պէտք է ,
Իմացնեմ իմ միաքըս ձեզ ։
Կարդալ կ՛ըսեն՝ կ՛անոյնին կ՛երթան ,
Գիրք կը տպեն , օրագիրներ ,
Հայերը անոյշ կը համոզեն ,
Որ տղաքնին դպրատուն տան ։
Տղայք կ՛երթան ուսումնարան
Ու տարիները կը լեռնան հոն .
Անկութեան ատուղ ատին կ՛անցնի
Հազիւ թէ քիչ մ՛գրեն կարդան ։

Ինչ օգուտ է մեր տղոց կարդալ.
Կ'օգտէ անոնց որ խօսք մըտեն
Հնազանդին մեզ, շուկայ ելլեն
Հանին, գործեն, վաստըկին ալ։
Հար. Աղբայր, կ'նայիս, հեզ մը տարին
Կը ժողվուին ու կը դիզուին
Դպրատան մէջ, տակնուվրայ....
Հատ աղէկ է որ չի խօսիմ։
Պօղ. Իր ինձ նայէ, հր ծօ վ՚արդան.
Մեծ տղաս կ'ուզէ մէկ խորհնաստ,
Միւսը կ'ուզէ նշան, նշնիկ.
Ման, շատ պէտք է բառարան։
Հաշուես, տեսնես անոնց գինը
Կը զարմանաս ինչպէս սուղ են.
Ինչափ տակ... ամուսան մէջ...
Մեռնին հս չեմ վատները։
Պօղ. Ամուսնոց կանուխ դպրատուն
Պէտք է երթան ու կարդան,
Հոն, ո՞վ գիտէ ինչ կ'ընեն.
Երիկուան դէմ նորէն տուն,
Աղբար կուգան ու չեն իջար՝
Ամուսած գիտէ, տունն ինչ կ'ըլլայ,
Աղմուկ ու ձայն կրուիւ կ'ելլայ,
Կ'ելլեն կ'իջնան մէկ վեր մէկ վար.
Ընելուքնին չիմընար.
Խելօքնային Ամուսած տար։
Մարիկ երէք գեռ ինչ կ'ընեն,
Կը խաղան նարտ, թուղթ ըստկով,
Նկուզներով, կամ քարերով
Իրար ձակատ ծակել կ'ուզեն։
Գիշեր իրաւ հանգիստ նըստին,
Մէկ եղանի՝ մէկ սեռանի.
Մէկ գործանի՝ ու պրանի.

Ցեմ գիտեր ինչ լեզու խօսին.
Ձուկը, փուռը, ու գիշերը,
Նա, քուռն, ու ան ինչ ու անոնք
Հազար անգամ այնպէս կրկնեն,
Որ չ'ասկնար մարդ խօսքերը։
Ընդ. Հա, հա, հա, հա,
Հա, հա, հա, հա,
Խնդալու բան է ասիկա,
Վերկանութիւն կ'ըսեն ատոր.
Խե՛ղճ դու տղայ, հա, հա, հա։
Պոլ. Ըն պզտըտիկ գլուրիկս
Ձագաւն, հացով, հաց, ըսելէն՝
Յանդուգն չ'ուզէր գլուխը ձեռքէն,
Իմ սիրելի Վրիպօրիկըս։
Մէկ մ'ալ նայիս, ինչ, ինչ, կ'ըսեն,
Գլուխը, գլուխը, գլուխը, շուտ շուտ
Ներանններնուն՝ ըռֆեմ, ըռֆես,
Յանդուգն, ըռֆենք, խօսք կը թափեն.
Ա՛լ լսեցէք որ սիրտս հալի,
Վհանի լսեմ, ա՛հ, ֆի՛—հ, օ՛հ, ա՛յ,
Փշախ, շը—խ, հաֆ, հի—, փեհ, իհ, հա—, վայ,
Ոչխա մաշի, գլուխս ցաւի։
Ընդ. Ձա, հա, հա, հա,
Հա, հա, հա,
Ըս աւելի ասիկա
Խնդալու է ծօ տղայ։
Բոլ. Տղայքըդ են անոնք։
Կ'ը. Ծօ, վարժիչին չի գրուցես։
Վ՚ար. Խեղճ պօղիկին ոտքինները
Ջար են լսենք չեն սխալիր.
Պիտ' ընեն գինք քիչ քիչ մոխիր.
Ընփսա՛ս գրամոց, ա՛ղք կուտերը.
Յ-Վ. Գուցէ օր մը ճծնան սորվին,

Գիտնան բան,
Հարուստնան,
Որչ օգնական ըլլան անդին։
Պոշ. Ինչ օգնական ըլլան անդին,
Դուքէ անբան մըննան չնչին,
Մինչև հիմա ինչ օգնեցին,
Փուճ տեղ ատեն կորսընցուցին։
Կարդալ գրել ինձ պէտք չէ.
Երբոր տղաքս գան իմ քովս
Կարեննք, բանինք պորձքերովս
Ըլ ուրիշ բան էվեր է.
Ինձմէ մարդիկ
Կ'ուզեն կօշիկ։
Գիրք թուղթ ու գրիչ կուտան մեզ հաց
Երեսաս նայինք
Որ կուտ շահինք,
Կարդալ գրելուն խեթն անիծած.
Ընդհ. Հա, հա, հա, հա,
Հա, հա, հա,
Խեղճն է ուղեր յուսահատած։
Կին. Նղուարք ասոնք փուճ խօսքեր են,
Ես խօսքերով չենք կշտանար.
Ո՛չ քսակնիս ո՛չ ծոյերնիս
Պիտի լեցուին, անօգուտ են։
Ես ալ ձեզի բան մը ըսեմ,
Մտիկ ըրէք ուշադրութեամբ.
Երաւ այնչափ խելացի չեմ՝
Որ համոզեմ հաստատութեամբ։
Բայց ես այնպէս փորձն առեր եմ,
Որ կը գրուցեմ շատ իրաւամբ,
Գրաւ կը բռնեմ ամէն գաշամբ՝
Ըլյա է ճամբան ձիշդ ու խոհեմ։
Մեր տըղոցը երջանկութիւն

Ու հանգիստ կեանք վայելցնելու՝
(Ըրլլանք գանգատ ու զանցառու)
Սորվեցնել պէտք ենք բուն
Մեր արհեստը ,
Մեր արուեստը ,
Մեր զբաղմունքը ,
Մեր ձամբան ,
Ինչպէս և մենք սորվեցանք՝
Մեր հայրերէն ձիշդ ասանկ ։
Վերականութիւն , ձարտասանութիւն ,
Տրամաբանութիւն , աստղաբաշխութիւն ,
Չաշիւ , ալճեպրա , լեզու , պիտութիւն ,
Իր մահուան օրը ինչ կ'օգնեն մարդուն ։
Ձրբ խեղճ , հարուստ լմէ թագաւորը
Պիտի մեռնինք , ենք անցաւորը .
Ըմէնքս ալ նոյն կերպով
Ըլյս աշխարհէն ելլելով ։
Մտածեցէ՛ք ինչ կոխուներ .
Թշնամութիւն , նախանձներ .
Ըմէն առեն աստղց մէջ՝
Պակաս չ'ըլլար . ոչ ըր է սէր ։
Դառնանք մեղի նայինք մեզ ,
Դառնանք անտեց դիտենք մեկ ,
Կը գտնանք մեզ հանգիստ հեզ ,
Հայց զանտնք գէշ ու չարկեակ ։
Ներքայը վ՚արդան , ըսէ՛ նայիմ ,
Կրնայ տղայ աղգու խօսքով
Ծալեկոծած ստամիկ ծով
Ծսպել , ընել անխորտով ։
Ու դու խօսէ՛ յաջող Ծատուր ,
Ներքոր փղաղ ալճեպրայով ,
Չաշիւ ընէ՛ քաջ գրելով ,
Կ'եփի խահվէդ պատասխան տուր ։

Ընչակէս և դուք տանիդ տ՚ր
Խրատ տուէք ըտուծէս .
Տէրաք վարժոց պարզապէս
Ար թողուք որ երթան ալ :
Ժամանակնին անանկ տեղ
Ը՚անցնելով պարապ տեղ ,
Ընէք ձեր քով միատեղ
Ու փա՛ք տուէք հազար հեղ .
Վ՚աստրկեցէ՛ք օրերնիդ ,
Ու լիցուցէ՛ք բսակնիդ ,
Ընկե եաքը Տէրերնիդ՝
Ը՚ըլլայ մտոնաք աղօթք ՚ըէք .
Ըս բաներուս ինչ կ՚ըսէք :
— Ընանկ չէ ալ , ծօ Բարսեղ :
Բար. Դու ամէնէս փորձառու ,
Հազաք տեսեր տեղ տեսեր ,
Ըսանկ բան մը վճռելու՝
Ընշուշտ գիտէ քո լեզու :
Կ՚ը. Ը՚է , այդպէս չէ :
Վ՚ար. Ը՚ապա ինչպէս :
Մենք խօսքերուդ շատ հաւնեցանք
Մեզմէ շատ բան տեսեր ես ,
Ու մեզմէ ծեր տարօք ես :
Ծոպ. Իրաւ անանկ , ճշմարիտ է .
Մեր տղոցը կարդալ , գրել ,
Ու գիտութիւն ինչո՞ւ պէտք է :
Ը՚անգտնակ , Ը՚այր մերն ալ կ՚օգտէ :
Բար. Բարեկամնե՛ր մեր սիրելի ,
Ը՚ս այսչափ խօսք՝ բաւական է ,
Օրհասական է . . . .
Պ՚ղ. Պիտ՚ ըսէի ,
Նէ՛ք , երթա՛նք ճաշիերոյթի .
Մեր բանիբուն աղբտոանց հետ՝

Խնձոյք մ՚ընենք երկուշաբթի ։
(կ՚ուտենք պատրաստ ։)

Վար. Ծօ, բարեկամ, ինչ ունիս,
Մեզ ախորժի եկանք հոս ։
Ռար. Ծօ, Ալէքսան, բան մ՚ունիս,
Մեզ ծարաւի եկանք հոս ։
Վար. Ճիչ որ գիտնաս միաբերնիս,
Ինչու համար եկանք հոս ։
Ալէք. Հարի՛ եկաք, պարոններ,
Հազար բարի եկաք հոս ։
Կիր. Ըրի, շուտով, ուտելիք.
Կ՚ուզենք նաև խմելիք,
Տաք ու համով կերակուր.
Կեցցէ՛ կարմիր, ճերմակ ջուր ։
Նար. Հոս աղէկ տեղ ։
Պ՚ղ. Հա, այս տեղս
Ըհա գինի, ահա սեղան.
Տղայք, այսօր ուրախութեան
Տօն կատարենք մենք այս տեղս.
—Կանչենք,
Ուտենք, խմենք,
Խօսինք, խնդանք,
Խաղանք, երգենք,
Նվիրենք, երթանք ։

ԸՆԴՀ. Հա, հա, հա, հա,
հա՛, հա՛, հա՛ հա՛,
Կեցցէ՛ գինի,
Կեցցէ՛ օղի.
Մէյմէկ մընալ քաշենք տղայք,
Կեցցէ՛ կարմիրն ու ճերմակ ։
—Մէյմէկ մընալ, մէյմէկ մընալ
Մէկըզմէկու փոխադարձ՝
Հարբեմաղթանք, ջուր կենաց,

Ներգել, պարել, խօսիլ, խնդալ՝
Մէյմէկմըն ալ,
Քա կեհնայդ,
Իմ կեհնայս,
Չա՛, մէյմըն ալ
Գար ու կաքաւ
Նըշ ու դինի
Նորէն եկաւ.
Կեցցէ օղի.
Հա՛, հա՛, հի՛, հի՛, հա՛, հա՛, հա՛,
Քիչ մը կատակ, քիչ մը իրաւ,
Կէս մը արբած, կէս խեղնթեցած,
Տես թէ ինատը կամաց կամաց
Ոգին իր ուժը ցոյց տուաւ.
Վա՛յ, ան ինկաւ
Ծօ՛, անիրաւ
Ան, ինչ խօսաց
Նէ՛. . խելօք աղ.
Գինին կ'ըսկսի գոյնը տալ,
Գլուխնին իբրև քիչ մ' տաքնալ.
Չաց չի կերած խեղճերը գինուի,
Կ'երթրտալիան գըլտորվելով։
Տղայք, կ'ըսեն, նատինք սեղան.
Ըսուր բերուի և ձուկ համով։
Քիչ մ'ասպիէն, քիչ մ'անպիէն.
Խօսք կը ծագի, ձանձուն կ'ելլայ.
Ոչինչ խօսքէ վէճ կ'երևայ —
Ո՛նչպէս գինին է անօրէն։
Ըէ, դու չատնես, չէ ես առնեմ,
Ըէ, դու չուտես. չէ ես ուտեմ,
Ըէ, ան չըսաւ, չէ, դու ըսիր,
Նէ՛, ուր ըրաւ, մա՛րդ, դու ըրիր.
Կռմաց կռմաց չարգ ու պատիր,

Ընթ ու վախ,
Պարկեշտութիւն,
Ոչինչ կ'ըլլան, կ'ելլէ մեծ կոխ։
Մէկ մէկալին էշ կը կանչէ,
Ու ան ատր շուն, խոզ, երէ։
Ըն բան մը չէ,
Ա՛ոմիկ 'րէ,
վա՛յ ձակատս....
վա՛յ գլուխս....
վա՛յ կռնակս....
վա՛յ աչքերս՝ սեղնինի՝
վէճ ու կըռիւ կը բըրդի,
Ոտքի վրայ ամէնք մէկէն
Կ'ելլեն, զիրար ուժով զարնեն։
Տես թէ ո՛րչափ ճնասեցան,
Ձէ ատեննին թէ դործքերնին
Ընդհէս անհոգ կորսընցուցին՝
Որ իրենք ալ բան չ'իմացան։
Իրար բռնեն, իրար քաշեն,
Ու իրարու գլուխ կը ծակեն.
Ծեծկվուք, զարնվուք, ձան ու աղմուկ
Ըմէն դրայիք ոտքի կ'ելլեն։
վա՛յ անխելքներ,
Փիլիսոփայութեան
Իրաւաբանութեան,
Խե՛նթ աշկերտներ։
Ո՛րը կ'իյնայ, ո՛րը կ'ելլայ,
Կ'ելլայ ու վար նորէն կ'իյնայ,
Խեղճ ընկերներ զատղ չեկայ.
Ներս ու դէմք աչք չերևար,
Կը հայհոյեն ծեծևն զիրար,
Կը փետտուին զո՛ւր չարաչար.
Ինչ օգուտ թէ զըղջան հիմայ,

Ընդունքին ալ արուն լուայ։
Խիղճ կխրատու մօրուս փետուած։
Ընդ մոռցա՛ն իրեն յարդը.
Ո՞ւր է վարդան խոր քուն մտած.
Նաւուր Յովսէփ շատ ծանկոտուած.

Մեղք ըսակին,
Մեղք խնճոյքին.
Ընփսս անոնց՝
Որ օրերնին
Ու կեանքերնին,
այսպէս անպտուղ
Փըճացուցին։

ԱՓՈՒԻՄԱՐ

Ընծ. Բր. թիւ 334.

Ընտօսր յաչաց հիմ աս հիմ,
Ընդօթս հայցուածս 'ի շրթանց,
Ընկա 'ի սրտէ խիտ ընդ խիտ,
Զկտեալ ձեռօք 'ի թախանձ։

Ընտօսր յաչաց անդադար,
Տուրս և բաժինս երախտեաց,
Կարեկցութիւն աս թշուառ,
Ընդ ահատանս աղքատաց։

Օ՜այս ամենայն քո՛ջ, բարի՛.
Ընդ ընդ ընկեր բարութիւն,
Ընդօթս յերկինս՝ և յերկրի
Վարոդ, պարգև, օգնութիւն։

—Հայց և այնպէս, լեցո՛ւք զոհ,

Օ՛ի զինչ օգուտ ։ —Յորժամ գեռ
Օ՛այս ամենայն բարութ՛ւնք ։
Եւ ո՛չ պահեմք . . . սեռս ընդեր .

Ընդինչ այսու՝ չարախրոխտ
Խոսամանս բանից խարուսիկ
Պատրանս գործոց անյողդողդ .
Ընչափ ճգնիմք . . . ՛ի զուր ճիգ —

Օ՛ատելութիւն կռուաքեր ,
Ընդուսպ կրից զորոյն չար . —
Գրգռեմք զընկեր ընդ ընկեր ,
Ի վէճ զհղբայր ընդ եղբայր ։
—Ընդ Տէրն այլպէս բաշխէ տայ
Օ՛ողորմութիւն բաղձալի .
Օ՛արքայութիւն խոստանայ՝
Որոց գործք են գովելի ։

Տե՛ս մեզ ո՞րպէս ուսոյց Տէր . . .
Միշտ զինչ սիրել ցոյց մեզ Տէր .
Ընդ , երջանի՛կ եա նուէր ,
Ո՞րպէս նովաւ պատուիրէր ,
Կեալ և ճնալ սուրբ ՛ի սէր ,
Եւ տե՛ս զինչ էր զոր սիրէր ,
Աէր , այո՛ , Աէր ։

ՅԱՒՈՒՐՄՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆՒԹ

ԳԻՆՈՎԻ ՄԸ ԵՐԳԵ ԻՒ ԵՐԿՈՒ ՀՆԿԵՐՔ

ԵՐԳ

Ասք · Ար · թիւ 357 ·

Ծովէն — Մէկ սիրուն սիրեցի ,
Սիրողն ալ իս սիրեց
Ա՛խ , Աէրն ձեզ թշնաւի
Իրարմէ շուտ զատեց ։
Երբ ատեանէն ,
Սիրտս թունդ կ՚ելլար ,
Ջիտեանէն՝
Խանդեհոյի ,
Հոգիս կ՚ելլար ։
Երբոր իրար
Հանդըպէինք ,
Կուլար կ՚ողբար ,
Ու անդադար
Գըրկուէինք ,
Պաղուըտէինք ,
Յոյսը չէր մընար՝
Որ չ՚ըսէինք ։
Երբ տեսանէի ,
Գիտես երկինք
Կը թըռչէի ,
Կը յաթիկէինք ,
Կը սիրուէինք
Ինչ կուլայի
Ինք սիրտ կուտար ,
Լըծակցաբար
Գոհ կ՚ըլլայինք ։

Ա՛խ, սիրելի,
Կուլար կ՛ողբար
Վերս հոգի,
Խելք չէր թող տար
Կուլար կ՛ողբար
Իւ աչքերէս՝
Արտասունք կ՛որսար։

Տ՛ղէյ— Դա, հաս ես
Ասասուրնէ մինչև հիմիկս
Դուն կը նայիմ, հոս կը նայիմ,
Ընիայ Թոփիկս։

Թօ — Բարի եկար, նաոէ քովիկս,
Ասասօտանց մինչև հիմիկս
Ներջանկութի՛ւն, կեա՛նք անվախճան,
Ուրախութի՛ւն, երգ, քուն, խրախճան։

Տ՛ — Ընդէ՞ր գովել, ծօ գինեպաշտ,
Ըսէ՛ նայիմ։

Թօ — Ընչի՞ գովել՝ որչի՞ արժել.
Աշխարհիս մէջ անչափ վաճառք
Անհամար ինչք և հազար փառք,
Ա՛րժե՞ն բան մը ասկից էվէլ,
Ա՛ վայրկենիս....
Ասանկ փառքի մը հետ փոխել՝
Մեծ իշխութիւն պէտք էր սեպել։
Տե՛ս անգամ մը, Ընտուած սիրես,
Ա՛ գաւաթին մէջի նիւթը,
Ի՛նչպէս փայլուն կըրակի պէս,
Հանայ մարդուն ախորժակը։
Հոտը անմահ, գոյնը խընծոր,
Համը նեկտար, լոյս անալըղտոր.
Ոգի խելայ և գեղ կենսոյ,
Սիրտ ընկերոյ, շունչ սեղանոյ։
Անիսօ գիտուն, լուռ Հարտասան,

Ջամը, անխօսուն փիլիսոփայ,
Փրփրող տուիծ, հեղուկ գազան,
Որչափ գովեա՝ պինը չնկայ։
Ըսավ մարդիկ փոփոխակի
Սէր, պատկառանք, պատիւ կուտան,
Ոսանց աստր աշխարհք անբան,
Դեռ ի՞նչ ըսեմ... արժէք չ'ունի.
. . . . . Ըսենք կ'արժէ
Ըմէն կաթիլ՝ հազար ոսկի,
Թրալալալա, հազար ոսկի,
Թրալալաթրա, հազար լիրէ։
Տ — Շա՛տ խլումբինք, եղբայր, կ'օգտէ.
Նրիւ—Ձէ, կե՛ց, կե՛ց, կե՛ց, կեցցէ՛, կեցցէ՛,
Սիրուն գինի,
Ըշխոյժ ոգի,
Հազար ոսկի,
Հազար լիրէ,
Թրա, թրալալա, հազար լիրէ.
Ըրժէք չունի և անգին է։
Թ — Ըղէ՛, քաշենք, գինի մըն ալ՝
Շիշը գինի, շիշը գինի,
Մէկ շիշը ևս, քաշէ՛ մեկ՛ալ։
Շիշը գինի ևս թող բերուի։
Քաշե՛նք, քաշե՛նք, ուրախանանք,
Ընուշ, անուշ երգե՛նք, տաքնա՛նք,
Ո՛հ, շիշը ևս գինի բերուի,
Գինին շատ լաւ, բայց գինը թանկ։
Ա՛ւր է գինին, մեկ՛ալ բերեն,
Ըմպե՛նք, քաշե՛նք, ուրախանանք,
Մե սըրտերնուս միխթարանք,
Ո՛հ, շիշը հին գինի բերեն։
Պատրաստ, շուտո՛վ, մաքուր դանակ,
Մաքուր բաժակ,

Պետական գրադարան
Гос. Библиотека
ՀԱՍՌ—Арм.ССР
Ա. ԻՄ. А. Мясникяна
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
(23235-59)

Մաքուր պրնակ ,
Նարէն սեղան թուղ զարդարեն ։
Եղիւզ - Թուրա , լա , թրաալալա , թրալ ,
Թուրա , լա , թրալա , լալա ,
Ընդդաւ ջուր կուտաս խնդալ ,
Ա՛խ , թրաալալա ։
Տ — Թրաալալա , ինչ լաւ գինի ,
Ա՛հ, թրաալալա , քաղցր համ ունիս ,
Միրտ կը բանաս կուտաս հոգի ,
Ի՛հ, հին Նազոս , մեծ գին ունիս ։
Թ. — Թրաալալա , կեր քիչմ՛ալ ձուկ ,
Կտորմ՛ալ միս , հէք , հէք , հուրէ ,
Ըպուխտն համով , պանիրն փափուկ ,
Գինին ինք բոց , ոյժն ալ հուր է ։
" Իրաւ անանկ , իր շիշին մէջ
Չեզնիկ , հանդարտ , շատ խելօք է .
Բայց երբ փորին մէջ որ իջնէ՝
Ա՛չ թէ բոց է , այլ հուր անշէջ "։
Ա՛խ , մեր եղբայր Թորոսն ո՛ւր է ,
Թէ հոս ըլլար տեսնէր ապուր ,
Տեմնէր , ուտէր , հայ , կերակուր .
Իրմէր ասկէ ։

Տ — Բարեմաղթէ՛

Թ. — Կպցուր բաժակդ . . . .
Ընտուած մեզ միշտ սիրով պահէ ,
Կեցցէ , հէք , հէք , հէք , հէք , հուրէ՛
. . . . . հուրէ՛
. . . . . հուրէ՛

Թրալալալա , օրհնեալ ջուրէ՝
Որովայնըդ մեկմ՛ալ պարպէ՛
Ա՛ա դաւաթին ազնիւ հիւթէն .
Մեկմ՛ալ ձաշակ ա՛ռ պանիրէն ։
Ըստէր տեսանք

Խեղճ ես ասաՆել,
Ո՛րչափ գինով
Ու թրաչյով,
Ու հիբեռով,
Ընմեզ դրաՒնին
Ճախեցին ծով։
Ինչք ծախեցին,
Հայ քաշեցին,
Հայ լակեցին,
Հայց վերջապէս
Ո՛չ թէ սըրտանց
Ըսաըրջացին,
Այլև տղու պէս
Յանչափս լացին։

ԱՒԵՑՈՒՆԸ

Առ. Ը. ԽԱ. 373

1. Ըստ ձայնաւոր, 5 բաղաձայն, 3 վանկով և 9 գիրերով բառ մ'եմ։

2. Երկու կրկին գիրեր ունիմ։

3. 2, 4, 7րդ գիրերովս շատ քիչ բառ կը գտնուի Բառգիրքին մէջ մեկալոնց համեմատելով. 1. 3, 6ով ալ շատ քիչ վերջացած։

4. 1, 7 և 4ը հին էինք, երբոր նորացանք՝ հանանց զարդ մը եղանք։

5. Ամէն գիրերս մէկէն 8797 թիւը կ'ընեննք, թէ որ ձն՝ 10, իւն՝ 20 և այլն, հաշուի. բայց այբուբենը կարգաւ 1, 2, 3 և այլն հաշուելով 136 գումարը կ'ընեմք։

6. 9, 1, 2 գիրերս՝ տարերքով, կը սնանի,

բաց՝ ի կրակէ ։

7. Ըսր եմ, բայց 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9 հանեմ նէ ինձմէ 3 ու 4ով շատ գործածական հեղանիւթ մը կ՚ըլլայ ։

8. 5 և 9 տաճիկ չեմք, առաւել վրացի եմք ։

9. 4ով պաղիայի չեմ, ու մ՚չ 2ով անպղիացի ։ բայց 2ը 4ին տեղ կը գործածեն պաղիայիք ու 2ը գրեթէ անորոշ կը հնչեն անպղիայիք ։

10. Ըմէն ազգ ունի և կը ճանչնայ իս, բայց չեմ գիտեր ո՞ր ազգէ կ՚առնեմ իմ սիլըս, հայ եմ, բայց ՝ գիրը չ՚ունիմ, թէոր՝ , Ը, Յ մը և այլ նէ ինձի կը ծնիմ Տարը, Վ՚ախ, Սպասաւորը, Յիշոյք, Ճոռչական կենդանի մը, Կաթ տուող չորքոտանի մը, Ա՚նցին ժամանակակիցը, Ա՚նախնիք ։ քանի Հ, 3, 4, բառերը ։ դարձեալ՝ մակբայ մը ։ Ճախադրութիւն մը և միջարկութիւն մը ։

11. 8 և 2ով նախադրութիւն կ՚ըլլամ ։

12. 3և7 ։ շաղկապ եմ՝ ։

13. 1, 7, 8, 4ը միջարկութիւն մըն է ։

14. 9և8 ։ գաւառական Հնչուած՝ նախատական կամ անպատիւ կանչուածք մըն է ։

15. 1և9ը, բայ մը կատարեալ երրորդ դէմ եմ, ու այն տեսակ բայերէ որոնց առջին ն կամ ն կրնայ գրուիլ, թէ որ վրաս 7ս ալ առնեմ՝ անորևոյթը կը նշանակեմ. կամ՝ առաջին ու վերջինը ։

16. 8 ու4ով ծովէն կ՚ելլեմ ։

17. 5, 1, 4, 6, 7, Հինգերորդ Հոլով ման վրայ սեռ՚՚ կամ գործ՚՚ Հոլով մըն է. լատ՚՚ Քեզը՚՚ ։

18. 1, 4, 8, բայ մը Հրամայական երկրդ դէմն է ։

19. 1, 2, 6, 7. թէև ինքնիրենս անզօր

ամենուն է՛ւ, բայց շատ հզօր հնչաւորներէ առաջ
կը վազեմ ու չեմ յուզիր բնաւ ։

20 ։ 5, 1, 4. ուտելիք եմ։

21 ։ 1, 2, 3, 7, 9. գիրեր հին հընչմունքով, զարհուրելի կենդանի մըն է ։

22 ։ 9, 6, 7, 5. ոսկոր կը սնուցանեմ։

23 ։ 3, 7, 8. կնիկի անուն է ։

24 ։ 5, 3, 9. թէեւ ուտելիք չէ, բայց այլակերպօրէն լսելով կրնայ մարդս ուտելու զան, սակայն կը տարակուսիմ՝ լսել որ կարենայ շատ ուտելու առանց յաւ գալու ։

25 ։ 8, 4, 3, 4, հնոց պատերազմի գործիք մըն էի, ու հիմա խաղալիկ մանկանց ։

26 ։ 5, 3, 4. ծառերուն կը վերաբերիմ ։

27 ։ Ձէ որ 3, 4, 5, գրերէս եօթը յարեա նաև թիւ 18ն. ու աւելցնես Ն՝ն ու 6դ գիրս ու ու եօթ գարձեալ Յմը՝ կը նշանակեմ հին հեղինակութիւն մը որն որ պարզև կ՛առնէ ով որ հանելուկս կը լուծէ ։

28 ։ 6, 7, 2. այգիները շատ կը գտնուի ։

29 ։ 5, 6, 7, 8, 9; 3 և 4ը. ամիսօրէն համար գաւառաբար հնչուած՝ անհամ ուտելիք չէ ։

30 ։ 5, 6, 7, 2. ամենևին չհասակ չի նըշանակեր ։

31 ։ 6, 7, 2, 8, 9, խոյերուն բնութիւնն է . . . . . ըլլալը ։

32 ։ 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. և 1, 4, 1, 7, 1, 4. բան մը չեն արժէր ։ Ձէ որ

33 ։ 3, 4, 6. 7 և 9 գիրերը հանես իրենցմէ՝ հեռացած 1, 2. 8. 5ով՝ կը գտնես իս, ինչու որ նշանակութեանս յարմար նշանակութիւն մը կ՛առնեմ ։

34. 1, 5, 6, 7. պարտեզներուն մէջ կը

Հինեն իս ։

35 ։ 6 , 4 , 6 , 4 *եբախայէց ։*

36 ։ 6 , 7 . 4 , 4 . 3 , 8 . *բայի մը հրամայ" երկր" դէմն է ։*

37 ։ 1 , 2 , 8 , 7 , *ինչ ։ — Հիմակու հիմայ ոչինչ. երբոր գաս թիւ 27ն , 8247 ։*

38 ։ 8 , 4 , 1 , *պատուանուն եմ ։*

39 ։ 1, 2, *բայի մը հրամայ". երկր". դէմն է ։*

40 ։ 6 , 7 , 4 , 3 , 4 , *մարդուս գլխուն ամէնէն հարկաւոր եղած ներքին մասերէն մէկն է ։*

41 ։ 6 , 7 , *նոյնը ինչպէս թիւ 12 ։*

42 ։ *Վերջապէս շատ պարագաներու ու ընկերութիւններու մէջ այնպէս յոգնեցնող բան մըն եմ որ ինծի համար շատ անգամ հարցմունքներ կ'ըլլան ու հիմայ 40դ թիւ բաս կուտամ որ գլխնեն իս , թէ որ չեն կրնար , ահաւասիկ ինչ եմ* 12,345,6789 ։

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ

1. Հանելուկդ Ը-եղջ-աճն է ,
Հինգ բաղաձայն՝ չորս պարզ ձայն է ,
Երեք վանկով՝ կարծեմ այս է ,
Ինն ալ լման՝ ուրիշ բառ է ։
2. Գրերն իրաւ՝ երկու կերպ է ,
Երկու ձ ու՝ երկու ա է ,
Միտքը այս տեղ՝ սա՛ ըսել է ,
Ու ինչ ըլլալուն՝ ծայր մը տալ է ։
3. Հայոց քիչ բառ՝ կայ — ղ — սկսած ,
Ճայն ալ չելլար՝ ա է ն վերջացած .
Ինձ է ճնացեր՝ որ գրիչս առած ,

Դ֊ժուար խնդրոյս՝ ձեռք եմ զարկած ։
4. Ի՛ն գրքերու՝ մէջ կը տեսնեմք ,
Այս ա֊ գրերս՝ որ օ կը հնչեմք ,
Օտար լեզուէ՝ փոխ առած եմք ,
Կանջի զարդ՝ օղ տեսած եմք ։
5. Ըսոր համար՝ հաշիւ կ'ուզէր ,
Ը֊եղջո֊ածը՝ չէր գտնուեր .
Վրոց Թիւը՝ այս է եղեր ,
Ընդհատանքս՝ հոս չեմ գրեր ։
6. Տարեքով ձա֊ն՝ կը սնանի ,
Կըրակէն զատ՝ վախ մը չունի .
Պտուղն ծառէն՝ միշտ կը քաղուի ,
Փայտէն մոխիր՝ ալ կ'արտադրի ։
7. Ձոր բան մըն ես՝ աղէկ գիտեմ,
Զայն մի՛ հաներ՝ մամուլը նետեմ,
Ըմուր սխմեմ՝ եղէ հանեմ,
Ըյդ հեղանիւթն՝ ըլլայդ կ'ըսեմ ։
8. Վրացուցմէ շատ՝ լսած կ'ըլլամ,
Բարակ ազգայ՝ կուգայ անհամ,
Ինձ ալ ծամեմ՝ բերանդ տամ,
Ձե՞ս ալ ըսեր՝ թո՛ղ ես գ ՚ նամ,
9. Գաղղիացին չունի ղ գիր ,
Ընգղիացւոյն՝ ֊ն ը գիտցիր ,
Մէկին ղ էն՝ ֊ն չի զատուիր ,
Միւսին ը նալ չի՛քի տեղ գիր ։
10. Ըմէն ազգը՝ ունի ա֊ած .
Տղոց բերանն՝ է ալ ինկած .
Գիտցող չի կայ՝ որմէ՞ն եկած ,
Այն հ չունի՝ տե՛ս ա֊եղջո֊ած ։
Բաւխս մէջի՝ գրերուն հետ ,
Ի֊ յ գրերս՝ գի՛ր առաջ եմ .
Յարմարելու՝ ըլլաս աղէկ ,
Հետևեալներն՝ կ'ելլեն մէկ մէկ ։

Տարրն ի գրով՝ կը գտնես հոգի.
Ըսով մեյմալ՝ կ'ըլլայ ահ գոգի.
Յ գրով կ'ընես՝ ծա—ային յաղթող.
Սրդողելով՝ կ'ըսես հա՛յ դող.
Չո—ը թռաւ՝ եղբայր նայէ.
Ընթը աղէկ՝ կաթ առուղ է.
Չայը 'նպին՝ առեղէն է,
Մեր նախնիքն ալ՝ մեզի հա— է.
Գանի հեղ է՝ հեղեղ կ'ելլէ.
Ըսանկ քանի՝ բառ ալ շտկէ.
Ըյո՛ն իրաւ որ մակբայ է,
Յն կ'ելլայ նախդիր՝ ո՛հն ալ վերջն է.
11. Ը— Ըստուած է՝ փոխեր մեկը.
12. Ի— չառներ այս մեկին ալ կայ հետը.
13. Ը—աղն յայտնեց՝ որտին ցաւը.
14. Ո— ինչ եղար՝ հայիմ մեյմը.
15. Ը զմեզ աստ՝ տէր մեր Ը—ած,
Ո՛ասէ թէ՝ նա ոչ էած.
Փառք տալու է՝ հոս ամրած,
Ինչպէս — ով՝ վերն եմք պատուած.
16. Ո—ովուն հանքին՝ աղն չէ անշահ.
17. Ո—աղը կ'առնեն գանկուշտն ապահ.
18. Ը—ա աղը՝ եռքը առը պահ.
19. Ը—ո—ն չի յնայ՝ չունի ալ մահ.
20. Ո—ան կարկանդակ ըսել կ'ըլլայ.
21. Ը—է—ն առիւծ գարձաւ ապա.
22. Ո—ն ոսկորի սնունդ կուտայ.
23. Ա՛այրերնիս է նախկին Ի—ա.
24. Ո՛էն կուտէ տղան հիմա.
25. Ը՛ղէդն եռքը՝ անձրևն առաջ,
Կուխնեբուն գործ՛քն էր քաջ.
Ճատոնց խաղ է եղեր մանկանց,
Վաչ մարդոցմէն առ տեղ ալ մնաց.

26. Ի՛ուսոց ծիլը կ'ըսուի ևս ֆեղ.
27. Երջ աղանդոյ ըսեմ մի կ հեղ,
Պարզև առած չըլլայ աս տեղ.
Չարկ եղաւ պրել դեզ թէ տպեզ։
28. Ընդհինեբուն ո—ը շատ է։
29. Ծո—աձեղ ուտողն ալ խիստ քիչ չէ։
30. Շիտակ չըլլար երբոր ձո—ռ է։
31. Ո—աձ կ'ըլլան վերջն ստոյգ է։
32. Ինտոր եղձո—աձ նոյնն ալ աղաւաձ,
Ըրժէք չունի ինչ ըլլայ աւրաձ։
33. Ընեղձուաձէն կ'ելլայ ա—աձ,
Յարմար պրեր մէջէն հանաձ։
34. Պարտեզնեբուն մէջ կայ աձո—։
35. Երախայից ողոն կծու։
36. Ո—ղջ՛ա պարզև ինձ տէր և դու։
37. Ը—ա— կ'ըսեմ պետե՛ ինչու։
38. Մինչև չիտաս կ'ըլլաս աղա։
39. Ռու ա՛— խօսքիդ պատրաստ եմ հա։
40. Ռիչ մը ո—ղեղ՝ ունիմ դիտցայ.
Սխալ կայ նէ ես քեզ մեղայ։
41. Ընդ ալ եղաւ ո— հոս անցաւ։
42. Ինչուան գտայ բանս բուսաւ,
Երեք վանկէ բառ մը ելաւ.
Ընեղձուածէն հասկըցուեցաւ,
Ծառայդ քիչ մը վրան հոգնեցաւ։
Ֆեղինակէն ո—ղեղ չառաւ.
Ռայց խելքին խիստ շատ հաւնեցաւ,
Ընոր համար՝ լուծմունքս ըրաւ։

Թարգման Սամո—էլ Վէրտանէան.

Ի ԹԱՐԳՄԱՆՑ ԱՅՍՈՒԹԻ, ՊԵՏՐՈՍԵՑԻ

Հանելուկս լուծեց ի՛ստուտ, մարգարէ,

Ուռաջինն անցաւ, փուճի տեղ թող դնէ,
Բայց ահա դարձեալ նոր մ'ալ կը հանէ,
Գիտեմ այս անգամ քիչ շատ դժուարէ։
Ես օս կ'ուզեմ, օն, օն, օդ թող գտնէ,
Հուրչ մեք շըրջանակ՝ ես ու դու մէկէ,
Որ կողմ դարձուներս՝ միշտ ճիշդ հաւասարէ,
Կտոր կտոր քեզ բոլոր՝ միշտ կլոր կը ցուցնէ,
Վեզ անուդ աչքիդ՝ լըրումն լուսնի է,
Կապ, անկիւն չ'ունի, կարկինով չափէ,
Հայելիդ նայէ, կերպարանքդ մէջն է,
Օղակ չէ, օղ է, չէ, քառակոյս է,
Ո՛վ ոք զինք ճանչցաւ՝ յաւիտեան կեցցէ։

ԼՈՒՆՕՄՈՒՆԻՐ

Հանելուկս լուծեցի՞ սպաս, մարգարէ,
Ուռաջին՝ն անցաւ, փուճի տեղ(ծո՛ղ դնէ,
Բայց Ուհա դարձեալ նոր մ'ալ(կը հնէ,
Գիտեմ այս անգամ քիչ շատ դժուա՞ր է,
Ես օս կ'ուզեմ, օն, օն, օդ թող գտնէ,
Հուրչ մեք շըրջանակ՝ ես ու դու մէկէ,
Որ կողմ դարձուներս՝ միշտ ճիշդ հաւասըր է,
Կտոր կտոր քեզ բոլոր՝ միշտ կլոր կը ցուցնէ,
Վեզ անուդ աչքիդ՝ լըրումն լուսնի է,
Կապ, անկիւն չ'ունի. կարկինով չափէ,
Հայելիդ նայէ, կերպարանքդ մէջն է,
Օղակ չէ, օղ է, չէ, քառակոյս է,
Ո՛վ ոք զինք ճանչցաւ՝ յաւիտեան կեցցէ։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ըրշ. Ըր. թիւ 402.

Ով որ գուն ես ես, ու ես ալ գու եմ,

Երկու ներհակներ լինաոր միացանք ։
Դու ծածուկ պահես , ես գաղանիքդ յայտնեմ ,
Իրար հակառակ լինաոր սիրուեցանք ։
Ընինօղ մը կապեց , սիրով գաղտացանք ,
Խարհող մը լուծեց , շուտով քակուեցանք ։

ԳՆՏՂԵՐՏ ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Աբշ · Ա. թ · թիւ 423 .

Հարթ , հաւասար , կանաչ , կապուտ ,
Երկընքի մէջ՝ մոլորակ ուր ,
Մէկ արեգակ և մէկ լուսին ,
Մէկ մ'ալ երկիր շրջագայիչ ։
Երկու երկայն առանցքի վրայ ,
Թէ՛ աշխարհքը թէ՛ լուսինակայ ,
Կը պըտըտինք , կը զարնուինք ,
Կը խաւարինք , նորէն ծագինք ։
Մէջ տեղերնիս հինգ գխաւոր ,
Ո՛չ կը ծագինք ո՛չ լուսաւոր ,
Մէկ շրջաննիս կամ տարինիս՝
Վեանուչուրս տևէ ամիս ։
Հայց ըստ կամայ՝ երբ կ'ըստիպուին ,
Թո՛ր երկու կամ երեք տարին ,
Ուզեն անգամ մ'ընել նահանջ՝
Երաւնուվեց է մէկ տարին ։
Վեց եղանակ կայ Ճամբանիս ,
Ընդուն , ձմեռն , գարուն , ամառն ,
Երկու ալ զատ օդ բարեխառն ,
Որք կը կըլլեն մոլորակներնիս ։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԵՐԵՏԻԿՈՍԱԿՈՒՆՈՒԹԵԱՆ

Թուրգ. Է գլուխ.

Ընծ. Ընր. թիւ 425 — 429

Հազիւ թէ քանի մը օր կայ, որ բարեկամաց հաճոյ յուշարկաւորութիւն մը՝ առաքինի մարդ մը գերեզմանատուն կը տանէր, որ երեսուն տարիէ՝ի վեր պատմութեան գրիչը ձեռքէն չէր թողուցած։ Այս մարդը Լէօնար կապլուան էր, խեղճ վիճակի մէջ մեռաւ։ ահա իր վրայ ըլլալիք գովաբանութիւնը։ Մինչև վերջի շունչը մաածելու ազատութեան համար մաքառեցաւ։ Ներսոր իւր Հերեթիկոսո-Ընեան Պապո-Ընեանը վերջին երեսը աչքէ կ'անցուներ, մահը վրայ հասաւ։

Լէօնար կապլուային խօսք տուած էինք՝ որ իւր աշխատասիրութիւնը հրատարակենք։ Այսօր իր գերեզմանին վրայ խօսելու պարտաւորեցանք, ոչ թէ հին կոիւը մը ոտք հանելու, այլ նորէն հաստատելու համար՝ որ եկեղեցին կը մերժէ հերետիկոսաքննութիւնը։ Յիրաւի, եկեղեցւոյն ու հերետիկոսաքննութեան մէջ, երբոր երաշխաւորութիւն մը չկայ, ինչպէս որ Փարիզի արքեպիսկոպոսը հաստատեց։ Հերետիկոսաքննութիւնը՝ բնաւ ընդհանուր չեղաւ Եւրոպիոյ և ոչ մէկ տեղ՝ ամենուան մէջ։ Ընդայց մէջ՝ ասդին անդին երապընթաց եւոյթ մ'ունեցաւ. բայց տէրութեանց մեծ մասին մէջ՝ դադարեցաւ։ Իւր ընդարձակ կատարելութեանը՝ միայն Հարաւային կողմի խիստ արեւուն տակը, այն է Սպանիոյ մէջ՝ հասաւ։ Թուրքուհեր մատան հիմնադիրը չըսենք, բայց ձշմարիտ ոգին էր։ Ինք տուաւ անոր վերջին ողջաձևը և

օրինադրուելիւնը ։

Ընդ նահանգին ամէն մէկ գլխաւոր քաղաք-
ներուն մէջ, ժողովուրդը օրին մէկը պետնին տա-
կէն անծանօթ շինուելիւն մը երևան ելլելը տե-
սաւ, որ շիտակը ոչ պալատ էր և ոչ բանտ. բայց
մի և նոյն շինուելեան մէջ՝ թէ մէկը և թէ մէկալը
կը պարունակէր ։ Շինուելեան ճակատը՝ որ հա-
սարակօրէն հասարակայց հրապարակի մը վրայ կը
նայէր, անհաչատ պերճուելին մը կ'երևար աչքի,
իր վանդակապատներովը ու նշտքուրիալական պա-
տուհաններովը տրտմուելիւնով մը պատած ։ Ըլյա՝
պալատն էր ։ Շինուելեան ինսպորդ մասը, գաղտ-
նեաց մէջ թաղուած պատնէշի պէս մերկ ու տըխ-
րատեսիլ որմի մը դարձուածքներուն մէջ աներե-
ւոյթ կ'ըլլար ։ Ըլյա ալ՝ բանտն էր ։

Բանտը՝ մենաստանի ձեւով շինուած էր ու եր-
կու դասիկոն սենեակներ կը պարունակէր ։ Ընդհին
դասիկոնը հիւղի պէս սենեակներ ունէր, որոնց
առաստաղներէն բայուած լուսամուտներէն թա-
փանցող լոյսէն միայն լուսաւորուած էր. որոնք
երեք կարգ վանդակի ձողերով պռոցուած էին ։
Երկրորդ դասիկոնը խաւարչուտ բանտեր կը պա-
րունակէր, որոնք օրը միայն անգամ մը միջնա-
դուռէ մը լոյս կ'առնէին, երբոր բանտապետը
բանտարկելոց կերակուր կը բերէր ։

Ըս խաւարչուտ բանտերուն ներքևն ալ, ահ-
ռելի ստորերկրեայ սեղ մը կար, որ երբարդ կա-
մարով մը ծածկուած էր, ու բաւիղ բաւիղի մէջէ
անթափանցելի խաւարի մը մէջ կը սուզանէր ։ Ըոն
տեղ՝ այն գերեզմանի պէս խորունկ տեղերը շատ
իմաստութեամբ գաղտնեաց համար յատկացեալ են
եղեր, որոնք կամ երկրին կենդրոնը կը հասցը-
նէին կամ հատաչանքները կը պարտըկէին ։ Ըոն

տեղ՝ ձախարակներ, տանջանարաններ, չուաններ, պլցաններ (գէլփէթին) սաներ (գազան), շիջած ածուխներ ու գոյութեանց պէս վազած գացած ասպէ ժամացոյցներ կային։ Ան տարերկրեայ խուռներուն գեանին վրայ ոտքը կը քալէր ձարպոտ յեխի մը վրայ, որ երբէք չորնալու ժամանակ չէր ունեցեր։

Ան շէնքը՝ որ գրասենյ հոյակապ ուներսէն սգալի տեսիլք մ'ունէր, պարկեշտաբար հաձոյական անուն մը ունէր՝ որն որ իր ձակատին վրայ ոսկեղէն գրերով գրուած էր։ Ընտունը, Սուրբ-Տուն կ'ըսուէր, Լա-Սանթա-Գասա։ Հետևաբար արիւնահեղութեան դատաստանարանը՝ որ աս պատերուն եանի դին պալտուկ մահ կը պատրաստէր, սուտ անունով մը կը ծածկուէր ու Սուրբ-Պաշտօն կը կոչուէր։

Ընտունքէն մէջ ժողովրդական մը, այս խրճնածաձուկ քարը ամէնուն աչքին անտեսանելի կ'ընէր։ Երբոր ուշ մնացած պտըտող մը երկաթի դրանը առջևէն կ'անցնէր, որն որ յաձախ իր որթին վրայ՝ մէկ մըն ալ չբացուելու պայմանաւ կը գոցուէր, գլուխը կը կախէր ու քայլերը կըշտապէր։ Կը կարծէր՝ որ սալայատակին ներքևէն դժոխային խօսակցութիւն մը կը լսէր։

Ընտիկոսաքննիչը աս երկդիմի պալատին մէջ կը բնակէր, որ բանտով կը վերջանար։ Ընտրակօրէն Գոմինիկեան կրօնաւոր մըն էր որ Ընտովմայ պապին կոնդակովը Հնրեթիկոսութիւնը քննելու ուղղակի կարգեալ էր։ Սրբոյն Պետրոսի բասազինեալ փոխանորդն էր, ունոյն իսկ Սուրբն Պետրոս՝ յանձնարարական իշխանութեամբ։

Պապական խոյրին բոլոր իրաւունքները ունէր։ Կրնար նզովիլք բանադրել, ներողութիւններ հը-

թատերական, հրամանատարներ հանել, եկեղեցական
մէջ քարոզները արգիլել՝ այն օրերը որ ինքը
քարոզ պիտի տար, եպիսկոպոսները իրենց աթո-
ռէն՝ իշխանները իրենց բանականերուն դլուխէն
վերցունել: Մէկ խօսքով, կնոջմէ ծնած ամէն
մարդոց վրայ, քրիստոնեայ, հրէայ, արաբացի,
ուղղափառ, չարափառ, գաւառական, օտար, աշ-
խարհական, եկեղեցական, վատազդի, ազնուա-
կան, իշխան կամ իշխանապետ՝ ամէնուն վրայ
իշխանութիւն ունէր:

Իր կարողութենէ վեր զօրութիւն մը չէր ձա-
նաչէր բնաւ: Աստուծոյ սուրը կը կրեր, ու, խո-
նարհ կամ հպարտ, պսակեալ կամ անպսակ բո-
լոր ձակատները՝ աս սուրին տակ խոնարհեցնել
կուտար: Ռոլոր ժողովրդեան աչքին՝ պապին պէս
ու երկրորդ աստիճանի անսխալի պէս կ'ուզէր
անցնիլ.

Ինչ բանի որ ուզէր կրնար ձեռք զարնել
ընդդէմ աղգերու և տէրութեանց: Մարդկու-
թենէ ու արդարութենէ վեր կըհամարուէր: Մար-
դը՝ կ'ըսէր հերետիկոսաց քննիչին համար ձի-
նուած գիրքը, պէտք չէ որ երկրին Աստուածը
դառէ, որուն միւս Աստուածը՝ իր տէրութեան
բաշխիքները տուած է: Հերետիկոսաքննիչը աս
աշխարհիս վրայ պարտող թագաւորաց թագաւո-
րըն է:

Իր սէնեակները շատ փառաւոր կերպով զար-
դարուած էին, ծառաներ, պաշտօնեաներ ու օ-
դափոխութեան համար աղուոր ամարանոցներ ու-
ներ ու երկու հարցաքննութեան ատենի հանդէս-
ներու մէջ նարնջենեայ բուրմունքը կը վայելէր:
Երբ կառքը հեծած դուրս կ'ելլէր, ձիաւոր աղ-
նուականներ իրեն ուղեկից կ'ըլլային: Ամէն պա-

թագաններու մէջ թագաւորի մը վայլած շքեղութիւնը
ձը ու փառքը կը ցուցնէր։ Հոգիներուն ինքնա-
կալն էր ան և մտածութեանց տէրոջը։

Յերեսիկոսաց քննութեան վերակացութիւնը՝
ձշդիւ խոսելով, տէրութեան մէջ ուրիշ տէրու-
թիւն մըն էր։ Ըս ալ անոր պէս զօրք ունէր.
բայց զօրք մը՝ անանուն, ծածուկ, աներևոյթ,
անըմբռնելի, որ որ-ըն խաչերը կ'ըսուէին։ Ը-
մէն բան կամ ամէն մարդ որ Յերեսիկոսաքննու-
թեան հետևէն կամ մօտէն վերաբերութիւն մը
ունէր, սրբութեան համազգեստ կերպարանքն
ունէր։

Ըյս զօրքը՝ պարզապէս դաղտնի ոստիկանու-
թիւն մըն էր, ու հաւատոյ սխալմունքները երե-
ան հանելու պաշտօնը ունեցողներու ուսերիմ-
ներու անունով ձանչցուած պարկեշտաբար ծըպ-
տեալ լրտեսներու եղբայրութիւն մը։ Ըյս կամա-
ւոր քսուները գրեթէ ամէնն ալ աղնուականաց
մարդիկն էին։ Իրենց պատուաւոր պաշտօնը, շատ
օգուտներ կը բերէր իրենց։ Նախ իրենց կեանքը
ու ստացուածքը ըրպարտութեանց ու հետապընդու-
թեանց վտանգէն ազատ կը մնար։ Յերեսիկոսու-
թեան դէմ ապահովութիւն մըն էր։ Յերեսիկո-
սաքննութիւնը անսպառ բարերարութիւններ կ'ը-
նէր իր ծառայներուն։ Ամէն պարագաներու
մէջ զիրենք պատիժէ կ'ազատէր։

Ընոր համար այս անպատժութեան միջոցով՝
յիշեալ մտերիմները ամէն վայրկեան կրնային ի-
րենց թշնամիները բռնել ու Յերեսիկոսաքննու-
թեան բերդերուն մէջ նետել։ Նորը հետացնել
ուզէին լծակից մը՝ որ իրենց դաղտնի հնարքներուն
անհանգստութիւն մը կուտար, իրենց հակառակո-
ղը Յերեսիկոսութեամբ կը զրպարտէին, ու Յերե-

տիկոսը ալ արեգական լոյսը չէր տեսնէր՝ առանց ժողովրդեան ձայն մը կարող լլլալու բողոքել այսպիսի հարստահարութեան մը դէմ։ Բողոքումը իսկ հերետիկոսութիւն սեպուած էր։

Ահա սուրբ խաչակիրվը, գաղտնաբար ամէն տեղ տարածուած, մէկ բաց աչք ու բաց ականջ մըն էին, ամէն տեղ, ուր հերետիկոսաքննութիւնը ամէն վայրկեան ներկայ ու մտադիր էր, և կրնար ամէն բան տեսնել ու նոյնհետայն ամէն բան լսել։ Հոն էր, հոս էր, օդին մէջն էր, ստուերին մէջ, աներևոյթ, անծանօթ ձեռք մը տալով ու համբոյրով մը մատնելով զքեզ։

Ըէիր կրնար շրջիլ, ապրիլ, խօսիլ, ննջել, առանց հերետիկոսաքննութիւնը քովդ ունենալու։ Ո՛ւ դուդ էր, սեղանիդ վրայ, կրակարանիդ, անկողնոյդ վրայ, որ քու կեանքդ, ուտելիքդ, քունդ ու շունչդ լրտեսէ։ Ա՛սոր համար քու հօրըդ, որդւոյդ, եղբօրդ, կնոջդ, դրացւոյդ, բարեկամիդ կերպարանքը կ'առնէր։ Ո՛ւ հետդ դիրքդ կը կարդար եռևէդ. քու դրասեղանիդ վրայ՝ քեզի պէս քու ամէնէն գաղտնի խորհուրդներուդ երեսները կը դարձնէր։ Օդին մէջ քու հետոցդ վրայ ամենաթեթև խօսքերդ կը քաղէր։

Ուրեն և քո մէջ՝ ծով մը կամ միջոց մը չէիր կրնար դնել, ինչ քու եռևէդ կու գար, աներևոյթ ընկերի մը պէս, ծովէ ծով, երկրէ երկիր։ Ուրբոր նաւատորմիղ մը Ասիա երթալու համար առաջաստ բանար, հերետիկոսաքննութիւնն մըն ալ հետը կը բերէր։ Ուրբոր ֆռէգատ մը գաղթականաց երկիր մը խումբ մը հաներ, հերետիկոսաքննիչ մըն ալ մէկ տեղ կը հաներ։

Հերետիկոսութեան կասկածը ունցող մարդ մը՝ փայտակոյտի վրայ երվելէն փախչիլ որ ուզէր,

ահմանապահ լուսէն անդին կ'անցնէր։ Հայց եկո՛ղեցւոյն յամր արդարութիւնը եռանէն կ'երթար, քայլը քայլին մէջ, և ուր որ պապէն խրկուած Դոմինիկեան մը գտնուէր, որ քրիստոնեաններըը այրելու համար դրուած ըլլար, խօսք մը կ'ըսէր ու փախստականը կը բռնուէր, կը բանտարկուէր, կը կապուէր, ու կենդանւոյն մոռացութեան անդունդներուն մէջ կ'ընկղմէր. ուրկից շատ տարիներ էտք կ'ելլէր որ էրվելու երթայ։

Վ՚երջապէս հերետիկոսաքննութիւնը կը նայէր դիտէր ամէն ժամ, ինչ որ կրնար ըսել կամ մըտածել ժողովրդեան մէջ ամէնէ ցած աստիճանի մարդը։ Գլուխը խոստովանարանին վրայ կը ծռէր որպէս զի յանցաւորին խոստովանութեան թելը ընդմիջէ։ Ու նոյն իսկ խոստովանահայրը ապաշխարութեան գաղտնիքը երեւան հանելու կ'ըստիպէր։ Ըստուծոյ փոխանորդը կ'ըլլար այնպիսի խոստովանութիւն մը որսալու, զոր միայն Ըստուած պիտոր լսէր։

Վհսութիւնը՝ ոչ միայն ճարպիկութիւն մը կը համարէր, որն որ իրեն ինքնակամ ընտրեալները արձակ համարձակ կը բանեցընէին, այլ նաև պարտաւորութիւն էր։ Որդին իր հայրը ամբաստանելու կը պարտաւորէր, ու կինը՝ իր լծակիցը։ Ողորմութիւն ընելը մեղսակից ըլլալ կը սեպէր։ Ոչ միայն իր բերնէն հերետիկոսութեան խօսք մը փախցնողը կը բռնէր, այլ և զան՝ որ այն խօսքը լսէր ու իր վրէժխնդրութեանը չէր մատնած։ Մէկը խօսելուն՝ ու մլուսը չխօսելուն համար կը պատժէր։ Ստածութեան մեղքին քով՝ լռութեան մեղքն ալ կ'արձանագրէր։

Ըս կերպով ամէն տեղ քսու պահապաններ ունէր։ Ամէն դուռ տանջանաց հոդաբարձու մը

ունէր։ Ամէն տան մէջ գաղտնի ոստիկանութիւն մը ու ամէն ընտանեաց մէջ պատրաստած մատնութիւն մը։ Վերջապէս այս բարոյականը՝ որ ամէն տեսակ բարոյականի դէմ է, մինչև վերջին հետեւութիւնը տանելով՝ ըրպարտութիւնը քաջալերելու համար՝ որ ամէն լեզուաց մէջ անարգուած ու ամէն աղգաց մէջ դատապարտուած է, անպատժութիւն կը խոստանար ամբաստանողի մը՝ որ զբրպարտութեան ապացոյց կուտար։

Արդ մը որ սեղանը նստած իրենները ուբարեկամաց մէջ, դինին կը վաթէր, ու սիրտն ալ անոր հետ անկեղծութեան մէջ. թէ որ ըստ դիպաց սեղանակիցներէն մէկը երկդիմի խօսք մը զբուցէր, այս խօսքը՝ գաւաթներուն ձայնէն ու ճաշկերոյթի մը զեղխութեանց մէջ լինկած՝ գաղտնաբար սրահին մէջ կը տարածուէր որ հետեւեալ օրը երթայ ու հերետիկոսաքննութեան պատերուն մէկին վրայ կրակէ գիծերով փալփլայ։

Ինիկ մը որ իր զաւկին օրօրոցին քով կը հանգստանար, իր էրկանը քաղցր ընտանութեան մէջ, ու քանի մը անրջոց մէջ՝ չեմ գիտեր ինչ շշունչ կը լսէր անորոշաբար, որ զինք կրօնքի դէմ կռուելու համար հրաւիրելու պէս կու գար իրեն, իր խղճի մտաց անհանգստութեան մէջ՝ կ'երթար որ իր խոստովանահօր խորհուրդ հարցընէ, ու հետեւեալ օրը՝ երբոր պատարագէն ետքը իր տունը կը դառնար, իր խղճին վրայ ծանրացող կասկածին բեռը Աստուծոյ յանձնած ըլլալով, իր տունը անձայն ու դուռը կնքուած կը գտներ։ Հերետիկոսաքննութիւնը իր էրիկը վերուցած էր։

Խռովեալ ժողովուրդը փուճ տեղը կը փընտռէր իմանալու թէ ինչ զարհուրելի հմայքով հերետիկոսաքննիչը կրնար իմանալու խորհուրդ մը՝

որ խղճմտանքի մը ու անկողնոյ մը նեղ չրջապատ-
տէն բնաւին դուրս ելած չէր։

Կը կարծէին թէ ժամանակ ժամանակ բոլոր Պաղեստ երկիրը, առաջինէն մինչև վերջին փոքր մասնիկը չարախօսութեանց անհատնում խօսք մըն է. և թէ ձայն մը կ'ելլէր պատին ամէն ճեղքուածներէն, ամէն թեթև հովերէ, ամէն սահմաններէ, ամէն աւերակներէ. թէ քարը կը խօսի, գիշերը կը խօսի, ու նոյն իսկ գլխու բարձը կը խօսի քնոյն երազները պատմելու համար, և թէ վարը՝ ստուերին մէջ իր գոյուած վանդակապատ-
ներուն ետև, հերետիկոսաքննութիւնը ոտքի մատերուն վրայ կայնած, ականջը հովին մէջ տնկած մտիկ կ'ընէր երկար ատեն ու հեշտութեամբ՝ մըթնոլորտին այն յարատև շշունչը։

Ըսոր վրայ՝ մի զարմանար Պաղեստինը տրտում ու տխուր դէմքը տեսնելով, այս կամաւոր համրը՝ որ գլխարկը միշտ մինչև աչքերը իջեցուցած ու մարմինը իր վերարկուովը պլլուած կը քալէր, իր քովը կզդար միշտ զհերետիկոսաքննութիւնը։

Հերետիկոսաքննութիւնը՝ ինչպէս որ արդէն ըսինք, կը հալածէր մտածութեանց անկախութիւնը, զոր հերետիկոսութիւն կը կոչէր։ Հայց հերետիկոսութիւնը ինչ էր, ոչ ոք կրնար սահմանել։

Միայն եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը ու իշխանութիւնը յայտնապէս ու բացարձակապէս ուրանալով ու հերքելով հերետիկոս չէր ըսուէր մէկը, անոր սովորութիւններէն հրաժարելով, խոստովանարանէն փախչելով, հաղորդութիւնը չընդունելով, գաղտնիքը կատակելով, հաղորդութեան նշխարին մէջ իրական ներկայութեան կամ

ուղղափառութեան ուրիշ ամէն կէտով Ճշմարտու-
թեան դէմ գրելով կամ քարոզելով, զաւակնին
չիմկրտելով, հոգեվարքի մը քահանային ընդնոր-
դութիւնը մերժելով, մէկ խօսքով հասարակութեան
առջև յայտնի ոեղք մը գործելով՝ որ Ս. Եւետարա-
նին բացատրութիւնը ինքնիրենը պօռար կամ ե-
րեան հանէր։

Ը. Հերետիկոսաքննութիւնը ուղղափառու-
թեան մասին աւելց շատ աւելի վերջին աստիճա-
նի նրբութիւն մը ուներ։ Իր վրէժխնդրութեանց
ատուերին մէջ հազար ու մէկ գաղտնի հերետիկո-
սութիւններ ուներ։

Ամէն օրինակ հերետիկոս կ'ըսուէր այն՝ որ
կ'ուրանար թէ զանգակները Ս. ստուծոյ փողերն են։

Որ տոկոսիւք ստակ փոխ տալու սովորութիւ-
նը ունենար, զոր եկեղեցին միշտ վաշխի մեղք կո-
չեց ըսյն։

Որ սատանան շիշին (պուքալին) մէջ դներ,
քիմիականութեան գաղտնի գործողութեամբ մը։

Որ սաղմոսերգութիւն ընէր՝ առանց վարձք
Հօր մը յաւելցնելու։

Որ ձիերու մաքսանենգութիւն ընէր։

Որ Ս. Եւետարանին թարգմանութիւնը կարգար։

Որ Քրիստոնէականին մէկ մասին վրայ վի-
ճաբանութիւն ընէր։

Որ շաբաթ օրը ձերմակ շապիկ հագնէր։

Որ իր տղոցը հրէի անուն մը դներ։

Որ մեռնելու ատեն իր երեսը պատին գար-
ձընէր։

Որ Հատիկի ատեն ոչխար մը մորթէր։

Որ առաւօտուն բազուկները մինչև արմունկը
(տիրսէք) լուանար։

Որ ձաշէն ետք բերանը ցօղուէր։

Որ սեղանին վրայ գինի չխմէր։
Որ ընթրեաց առեն խոզի մորթէն ձարպը
ջատէր։

Որ իր դանակին բերնովը ըղունքը կտրէր։

Վ՚երջապէս հերետիկոս կըսուէր այն, որ վերապատուելի հերետիկոսաքննութեանը վրայով դէշ խօսէր։

Ոլորը այս բաներուն համար հրէայ, մահմետական, հերետիկոս, մոլորական, կըսեպուէր, ու հետևաբար հերետիկոսաքննութենէ դատաքննելի և անոր ամէն խստութիւններուվը չարչարելի։ Ասկից կ՚երևի, որ գործողութիւն մը խօսք մը չի կար, ու ասկից ալ անդին, գործողութեան կամ խօսքի նման բան մը չիկար որ ամենապարկեշտ քրիստոնեան փայտակոյտին վրայ չի տանէր։

Երբոր հերետիկոսաքննութիւնը կ՚որոշէր, իր գաղտնաժածուկ արդարութեամբը, թէ մարդ մը այս խորհրդաւոր ու անորոշ մեղքին մէջ կասկածելի է. ըրած կամ չըրած ըլլալուն, ըսած կամ չըսած ըլլալուն համար, թէև աղէկ դիտցած ալ չըլլար ինչը, իսկոյն յանգաւորը կը բանտարկէր։ Ոտերիմ ըսուածներէն մէկը նշան մը կուտար, ու աս շարժուածքին վրայ՝ ամբաստանեալը առանց ձայն մը հանելու անոր ետևէն կ՚երթար։ Պզտիկ դանգատ մը ընելու իսկ բերանը բանալու չէր կրնար համարձակիլ։ Ընդդիմութիւնը՝ այս դատաւորներուն առջին, հերետիկոսութեան ապացոյց մը սեպուած էր։ Հերետիկոսաքննութիւնը վրան ձեռք վերցուցածին պէս, անիծեալ էր. բոլոր ժողովուրդը անոր ստուերէն կը փախչէր. աունը կը գոցուէր։

Ընպէս բանտ կը մտնէր ան՝ գլուխը ծռած ու նախապատրաստ՝ վշտալի քաւութեան մը անձ-

Նանուխրութեան. իսկոյն վրայէն քսակը ու թանկագին բաները կ'առնէին, ու ետքը ամուր մը չափ նեղ խորխորատի մը մէջ կը պահէին զան դաղտնաբար: Ան կերպով, առանձնութեան հոգեվարութիւնը պատրաստող աստիճանին մէջ ձգելէն ետքը, առեանը կը կանչէին: Ամբաստանեալը ծրնկան վրայ կուզար. դատաւորը կըսկսէր իր հարցաքննութիւնը, ու դիւանադպիր մը անոր պատասխանները դրի կ'առնէր:

Դատաւորը հարցմունք մը միայն կ'ընէր ամբաստանելոյն:

Յերետիկոսութեամբ յանցաւո՞ր ես: Խոստովանէ, ու հոս ներկայ եղող արդարութիւնը քու խոստովանութիւնդ պիտի դատէ:

Հայց բնաւ չէր ըսէր ամբաստանելոյն, թէ ինչ ատեն, ո՛ւր տեղ, ինչ պարագայի մէջ, ինչ հերետեկոսութիւն ըրած էր. անանկ որ բանտարկեալը, որ գուցէ վաղեմի ու մոռցուած խօսքի մը համար բռնուած էր, իր երևակայութեան մէջ անխոհեմ խօսքեր պէտք էր որ միտքը բերէր, թէ որ չէր պտնէր՝ պէտք էր որ գուշակէր, և եթէ չէր կրնար գուշակել՝ պէտք էր մեռնիլ:

Այս պէտք էր մեռնիլ, ինչու որ այս դիմակաւոր արդարութեան դիմաց՝ զլացումը վերջին անզղջութիւն ու հերետիկոսութեանց հերետիկոսութիւն էր: Անոր համար, հերետիկոսը որ ամբաստանութեան առաջ կամ իրաւ յանցանքը ուրանալով գէմ կը կենար, անողորմաբար դահիճին ձեռքը կը յանձնուէր:

Յերետիկոսաքննութիւնը օր մը փորթուհալցի պղնուական մը ձեռք անցուց, որուն անունը Ա. Ղօնա Նօպր էր, ու Քօիմպրի բանտը նետեց: Անարդ ամբաստանութեամբ կը զրպարտէր թէ

հրէութեան դարձեր է, քրիստոնէութիւնը ուրանալով։

Ալֆօնս Նօպր միշտ քրիստոնեայ ծնացած էր, քրիստոնեայ մեռնիլ կ'ուզէր, վասն որոյ ամբաստանութիւնը մերժեց։ Ֆերետիկոսաքննութիւնը չը կրցաւ անոր ուրացողութիւնը ապացուցանելու։ Ընատեն որոշեց որ որդին բռնէ ու տանջանաց մատնէ։

Յաւերուն անհանդուրժելի տագնապաց մէջ, երիտասարդը բողոքեց որ հայրը զՔրիստոս ուրացեր և հրէութիւնը ընդունէր էր ու իրեն ալ ընդունել տուէր էր։

Ֆերետիկոսաքննութիւնը երկուքն ալ դատապարտեց, հայրը փայտակոյտի, և որդին բանտարկութեան։

Երկուքն ալ հետևեալ դատաքննութեան ատենին հանդէսը ներկայացան. բայց հօրը տանջանարանը երթալու վայկեանը, որդին անոր ոտքը ինկաւ լալով, ու իրմէ ներողութիւն ու օրհնութիւն խնդրեց։

Պատանի, ըսաւ մարտիրոսը, ոտք կ'ելլէր։ Քեզի ներեցի ես, ինչպէս որ ես ալ կը բաղձամ որ վերը եղող Հայրը ինձ ներում շնորհէ։ Հայց դուն քրիստոնեայ էիր, ու կեանքդ ազատելու համար քու անցեալ ժամանակիդ հաւատքը նորէն ուրացար։ Ընչ իմ գաւակս չես. մէկ դի քաշուէ. քեզի տալու օրհնութիւն չունիմ։

Ու հանդարտ դէմքով մը դէպ 'ի փայտակոյտը դարձաւ։

Հարցափորձութեան անյայտ ու ընդհանուր եղանակ մը՝ որ և ոչ մէկ մասնաւոր դործողութեան մը կրնար որոշմունք տալ, զարմանալի կերպով մը ամբաստանութեան տեղ կը դործածուէր։

Հատ անգամ կը պատահէր որ բանտարկեա-
լը, չգիտնալով և ոչ գիտնալու կարող ըլլալով
թէ ուղղափառութեան դէմ ինչ օրինազանցու-
թեամբ ամբաստանուած, բանտարկուած է, առա-
ջէն կամ եաքէն գործած ուրիշ մէկ յանցանքը
կը խոստովանէր, որուն համար զրպարտուած չէր:
Ան կերպով բարեյաջող պատրանօք մը ինք իր
դատախազը կ'ըլլար: Առաջին ամբաստանութեամ-
բը անմեղ կրնար ըլլալ, երկրորդով յանցապարտ,
իր բուն խոստովանութեամբը յաղթահարեալ ու
դատապարտեալ:

Բանտարկեալը մինչև վերջին վայրկեանը ոչ
միայն իր վրայ եւրեթայութիւն հղած յանցանքին
ինչ ըլլալը չէր գիտեր, այլ և ոչ իսկ դատա-
խազին անունը: Մութ բանտի մը մէջ նետուած,
շատ անգամ միայն թշնամւոյ մը վկայութեամբը,
այն վկային հետ բաղդատութիւն մը ըլլալու ի-
րաւունքը անգամ չէր կրնար ունենալ, և ուրիշ
վկայութեամբ մը՝ թէ որ կրնար տեղի ունենալ,
զրպարտութիւնը շփոթել: Սակայն հերետիկոսա-
քննութիւնը իրեն հարցափորձութեանց մէջ յան-
ցաւոր հանող վկայութիւնները կ'ընդունէր, և
ոչ անստգիւտկացուցանող վկայութիւնները: Յան-
ցաւորութեան ապացոյցները կը հաստատէր, ու
անմեղութեան ապացոյցները ոչ երբէք:

Ասկէց աւելի բան մ'ալ կ'ընէր, ատ վե-
կաններ ու ատ երդում ընողներ կը կանչէր որ
ամբաստանեալին դէմ վկայութիւն ընեն: Երես-
պաշտութիւն ընողները կը փնտռէր մինչև անգամ
արդելանոցներուն ու բանտերուն մէջ:

Ասանկ՝ այս իրաւաքննութեան մէջ, ստեր-
պուծները հարկաւ ձշմարիտը կ'ըսէին երբոր զբր-

պարտեալը կրնայէն յանցաւոր ընել. ու հարկաւ
ատամը՝ երբոր զան կրնային ազատել:

Հերետիկոսաքննութիւնը՝ բանտարկելոյն յան
ցանքը ու վկայներուն անունը իրեն չղուցելէն
ետև, նաև հարցափորձութենանց փաստերը, նոյն
իրաւամբք, իրմէ կը պահէր: Դատաստանական
քննութենանց և ոչ մէկ վայրկենին մէջ՝ խեղճ
պատժաւորը չէր կրնար ճանաչել թէ ինչ տեսակ
ամբաստանութեամբ կը դատապարտեն զինքը:

"Նաև, կ'ըսէր հերետիկոսաքննական կանո-
" նադիրքը, թէ աստուածաբանութեան, իրաւա-
" գէտներուն ու դատաստանագէտներուն հաւասարակ
" վարդապետութենանը համեմատ, ինչպէս որ բնա-
" կան ու քաղաքական օրինաց մէջ կը տեսնուի,
" դատաւորները պէտք է որ ամբաստանութենանց
" մէկ օրինակը կամ պատճէնը յանձնեն ամբաս-
" տանեալոց, որպէսզի ժամանակ ունենան իրենց
" անմեղութիւնը ապացուցանելու. սակայն հերե-
" տիկոսութեան դատաքննութեան մէջ, երբոր
" հարկ կըլլայ՝ յանցաւոր սեպուած մարդոց իրենց
" դէմ եղած ամբաստանութիւնները հաղորդել.
" այնքան շրջահայեցութեամբ դատաքննութեան
" մտնելու է, որպէս զի ամէն պարագաները վար-
" պետութեամբ մը պատրաստել ըլլան":

Ուրեմն, ահա ինչ կերպով հերետիկոսաքն-
նութիւնը ճարպիկութեամբ մը պարագաները կը
պատրաստէր ալ: Ամբաստանելոյն՝ ըստ հաճոյից
շտկուած պաղտնի դատաքննութիւնմը կը հաղոր-
դէր, որուն մէջ խառնիխուռն դրուած թեթև բա-
րութանքները կը մղէր տարօրինակ դատախազու-
թեամբք: Դատաւորը կը պատահէր, որ բան-
տարկեալը ղայրացած՝ զարհուրանօք մը կը մերժէր
անարժան ամբաստանութիւնները և ուրիշ յանցա-

Նաց վրայ բերանը կը պոցէր։ Ոչ անոնք հերքելու մտածին պէս, հերեթիկոսաքննութիւնը՝ զանոնք լռելեայն խոստովանած տեղ կը համարէր։ Մոռայութիւնը իրեն համար խոստովանութիւն մըն էր։

Ուս կերպով ամբաստանելը տչքերը կապած՝ մթութեան մէջ աներևոյթ թշնամիներու հետ կը մաքառէր, որոնք իրեն զարնելու համար ամէն կողմերէն կրակոտած էին։ Իր տանջանաց անվերջանալի կարգը կըսկսէր գերեզմանի պէս լուիկ բանտի մը մէջ, ուր ժամեր և ժամեր, շաբաթներ ու շաբաթներ կ'անցուներ մինակ՝ իր մտատանջութիւնը ու իր տառապանքը միայն ընկեր ունենալով։ Ուս խաւար տեղէն՝ իրեն բանաին պէս ուրիշ դաղտնի ատեանի մը առջև կ'ելլէր. դատաւորը՝ դուռերը դոցել տալով. առեղծուածով մը իրեն հարցմունք կ'ընէր. ու հարցմունքը լմնցնելէն ետև, դարձեալ զան իրեն առանձնութեան մէջ կը խրկէր, եաքը նորէն կը կանչէր, ստախօսութիւնով կը խաբէր, ու անորոշաբար դաղտնիք դաղտնիք պտըտցնել կուտար զան։

Ույսու ամենայնիւ հերետիկոսաքննութիւնը իրեն խորամանկութեան բարեպաշտ յաջողակութեամբը, միշտ չէր կրնար ամբաստանեալ մը, իրեն բերնէն ելած խոստովանութիւններովը գինք յանցապարտ հանելու։ Ուն ատենը հերետիկոսաքննութիւնը վերջին դարման մը օդնութեան կը կանչէր, այն է չարչարանքէ բղոած մեին վկայութիւնը։ Ուանդի այնուհետև տանջանաց կը մատնէր զան։

"Ուստ որում հերետիկոսութիւնը դլխաւորա-
" բար ծածկուած բան մ'է, կ'ըսէր գրքոյկը, ու
" խղճմտանաց խորշերը կը փախչի, և մանաւանդ
" ըստ որում մտախոհութիւն մըն է, հերետիկո-

“ սաքննութիւնը կը պարտաւորի շատ անգամ չար-
“ չարանք դործածել՝ որպէս զի ամբաստանեալն
“ ներքին մտածութիւնները ճանչնայ ”։

Հայց չարչարանքը, փայտակոյտէն եաև, ամ-
նէն անուշըմ տանջանքն էր։ Հրետիկոսաքննու-
թիւնը՝ իր գրքոյկին մէջ, երբեմն գթութեան
խիղճմը ունէր. աւելի մը կամ լինչ և իյէ պատ-
ճառանք մը կը գտնար որ տանջանօք պատժէ։ —
Եւ լինչ պատճառանք արդեօք։ Հաւասիկ, ամ-
բաստանեալն հարցափորձութեան առեն ցուցուցած
չփոթութիւնը, խռովիլը, իր տարակոյսը, երեսաց
դեղնութիւնը, իր խօսքին մէջ հակասութիւն մը
կասկած մը ուրիշ կասկածով մը հաստատեալ. ա-
պացոյց մը, կէս ապացոյց մը, քառորդ ապացոյց
մը ուրիշ քառորդ ապացուցով բազմապատկուելով
կէս ապացոյցի մը հետ զուգահաւասար էր, հաւա-
նականութիւն մը, հաւանականութեան երեւոյթ մը
ուրիշ երեւոյթով մը կրկնապատկուելով՝ հաւանա-
կանութեան լման գումար մը կըլլար։

Ըս կերպ դատաստանական ալէկրայով, ան-
չափական թիւերով ու կոտորակներով, դատաւորը
ինք ուզածին պէս կ'որոշէր ապացուցութեան սկիզ-
բը՝ որն որ չարչարանաց աւելն կատարեալ ապա-
ցոյցը առաջ կը բերէր։ Որչափ յաճախ ու որչափ
երկար ժամանակ ուղէր, աս կերպով կը չարչարէր
մինչեն թէ մոլորեալ կամ ամբաստանեալ ուրիշ
մէկ քրիստոնէի ջնջերը յանուն Քրիստոսի կոըր-
տելէն առաջ, իր խղճմտանքը յառաջագոյն հան-
դիստ կը պահէր այս հրամանագրով։

“ Կը հրամայենք որ յիշեալ չարչարանքը՝ ի
“ գործ դրուի երբ և ինչ կերպիւ որ արժան պի-
“ տի համարինք. բայց բողոքելէն ետքը, ինչպէս
“ նաև կը բողոքենք տակաւին՝ որ եթէ ինչ մը,

“ Կամ մահ կամ խորտակումն անդամոց պատահի ”
“ լու ըլլայ, յանցանքն ուրիշի մը չկրնար տրուիլ,
“ բայց եթէ ամբաստանելոյն ”։

Էրետիլոսաքննութեան բանտարկեալ մը չարչարանքի դատապարտուելուն՝ երկու դիմակաւոր մարդիկ, երեսնին ծածկած ու աչքերնուն տեղը միայն բաց պլխանոցներ հագած, կուգան կ’առնեն զան ու բաղմաթիւ լապիւրինթոսներու մէջէ անցնելով տանջանաց բանտը կը տանին. ուր տեղ ոտքը մածուցիկ գետնի մը վրայ կըսպրդի. կամարաշէն դամբարանի մը մէջ կը մտնէ, նախ աչքը չորս դին կը դարձնէ, և ջահերուն մուխին մէջ մարդկային մարմնոց շարժուածները կը տեսնէ։ Ընտանք դահիճներն են, նոյնպէս դիմակաւորը։ Իրենց պլխանոցին ծակերուն խորունկէն իրենց աչց բբին չարագուշակ փայլունութիւնը անոր վրայ կ’արձակեն։ Յետոերկրեայ շինուածին՝ տեղ տեղ պատերուն վրայ մեղծերու (քուրում) մեծամեծ բիծերով ծածկուած է, ու ժինտլորաին մէջ ճարպի ձանձրալի հոտ մը կը ծածանի։ Ընտ մարպակործան տեղւոյն մէջ գողդըղալով մը առաջ կ’անցնի, ուր որ լուիկ դահիճները իրենց զոհերը պրեթէ չեն մեղցներ, որպէս զի անոնց ուրիշ տեղ վախճան տան։ Իր առջին բան մը կայ տարօրինակ, գերեզմանական, տեղ տեղ կարմրցած ու մէջ տեղէն գաւազան մը անցուցած։ Ցոլը, մսի կտորուանքներով աղտոտած չուան մը, ջրով լեցուն աման մը, ու այս անոթին վրայ թրջած լաթի կտոր մը։

Ընտ լուռ եղերերգութեան ու քօղարկեալ դեմասանաց մէջ, մարդ մը կայ, որ կ’երթայ կուգայ, երեսը բաց ու զուարթադէմ։ Կը խօսի, կը հրամայէ, կը բարեւէ, քթին տակէն կը խնդայ։ Նշանակերգութեան այս մասին մէջ՝ Նարութեան կերպա-

բանքը ձեւացնողն է, որ քաղցրութեամբ կը հարցափորձէ ամբաստանեալը։ Ան քաղցրաբարոյ ու բարի մարդը՝ հերետիկոսաքննիչն է։

Երկու անգութ մարդիկ պատժաւորը կը յափշտակեն, կը հանվըյընեն, գետնէն կը վերցնեն ու տանջանարանին վրայ կը նետեն, ջիքը գաւազանին վրայ ու գլուխը վար կախուած։ Ընկէ ետք մարմնոյն ամէն մէկ անդամին բոլորտիքը փայտէ գործիք մը կապած՝ չուանով դարձուածքներ կը ներն։

Երբոր այս ողորմելին գետնին վրայ խաչաձեւ պառկած է, անանկ կերպով մը որ մարմնոյն բոլոր ծանրութիւնը գաւազանին վրայ ու ջիքին միայն մէկ ողնին վրայ կոթնած է, հերետիկոսաքննիչը կը հրամայէ իրեն որ բերնուց սովորական հանգանակը զրուցէ, ու իր հոգին Մարիամ կուսին յանձնէ։

Ընթրքէն ետքը, դահիճ մը չուանով դարձուածք մը կ'ընէ, և ուրիշ դահիճ մըն ալ պատժաւորին բերնին վրայ թրջած լաթը կը տարածէ ու կամաց կամաց անօթին ջուրը անոր բերնին ջիքը կը կաթեցընէ։

Ջուանը առաջին դարձուածքին՝ ողջ մարին ջիքը մտնելով մերկ երակները կը ձնշէ, ու պարանոցին ջիքը կաթեցուցած ջրին առաջին կաթիլը կուծքը կը ցնցէ, որնոր կը ջանայ կենդանական օդ շնչելու բայց ան շունչը միշտ կը պակսի իրեն։ Ամէն մէկ նոր շնչառութեանը, լաթը պատժելոյն փողին ջիքը կը մտնէ ու թոքերուն ծակերը կը գոցէ. աչքերը ներս կը քաշուին, երակները կ'ուռենան, ըրթունքներէն ու քթէն արիւն կը բղխէ։

Վայրկենէ վայրկեան, հերետիկոսաքննիչը մարդասիրական ոգւով մը գլուխը կ'երկնցընէ այս

կապուտցած մարդուն վրայ, որ մահուան տադնապին որս եղած է, ու սիրտ կուտայ որ իր հերեսին կոսուելիւնը խոստովանի։

Սակայն ողորմելին ուրանալուն վրայ հաստատ կը կենայ։ Ջուրը շարունակ կը վաթի կաթիլ կաթիլ, Ջրաչափի կանոնաւորութեամբը, ու երբեմն երբեմն դահիճը չուանի նոր դարձուածք մը կուտայ։ Ան վայրկենիս երակ մը չմնար որ չի ցաւի ու չդողդղայ։ Ամբոր մարմինը՝ մէկ տեսակ ցաւով պատած, կը բաբախէ ու իր բոլոր ծանրութեամբը նորէն տանջանարանին վրայ կիյնայ խոտորնակի, ողնաշարն ոսկորը կը կրճտէ ու ձնշման տակ կէս խորտակուած կը ձգէ։

Ասանկ, ինչ ատեն ողորմելի զոհը արիւնաշաղախ չարչարանաց տակ կը ձչար, հերեսիկոսաքննութեան մէկ պաշտօնեան, ձեռքը անոր կուրծքին վրայ դրած, մտադրութեամբ մը սրտին ամէն մէկ բաղխումը կը դիտէր, որպէս թէ կենդանի ջերմաչափ մը ըլլար ու ցուցնէր մարդուն ցաւոց աստիճանները, որոս առանց մեռնելու կրնար տանիլ։

Հայց երբոր դէմքը կըսկսէր դեղնիլ ու պաղ քրտինք մը վտակի պէս հոսիլ, ու դողդղացող երակներու թելերը չուանին կապերուն տակ թըրթռալէ դադրիլ, թոքին վերջին շունչը անզգալի հառաչանքով մը հատնիլ, մահուան տագնապը գալու վրայ ըլլալ, որն որ արդէն վրայ հասած էր, անատեղը հերեսիկոսաքննութիւնը ձեռքը կը քաշէր, որ դերեզմանին մէջ գտնուող իւր զոհը ժանգակին նորէն ձեռք առնէ։

Դահիճները իրենց աշխատութիւնը կ'ընդմիջէին, չուաններըը կը քակէին, սպունգի նման արիւնոտ ուռած լաթը դուրս կը քաշէին ու եղկելին

իրեններ ուսին վրայ բեռնաւորած՝ իր խորշին մէջ կը տանէին, նուաղած, անշունչ, գլուխը կախուած ու նայուածքը մարած։

Կենդանի՞ էր թէ մեռած. հոգ չէր։ Ղբաալի տեսարանին գործողութիւնը կատարուած էր. ուստի ջահը կը մարէին, մութ բանտին դուռը կը գոցուէր, գետինը՝ կաթած արիւնը կը ծծէր, ու խոշտանգանաց ձայնը՝ մութ պատերուն մէջ խեղդուած բնաւ մինչև լոյսը չէր ելլեր։

Ծէօր բանտարկեալը մեռած ըլլար, հերետիկոսութիւնը զան մինչև աղբիւսատեղին քաշել հուտար, ու դերեզմանին վրայ իր գատը կը շարունակէր, թէ որ ողջ էր, չարչարանքները կը նորոգէր մինչև որ խոստովանի իր հերետիկոսութեան սուտ կամ իրաւ յանցանքը. որովհետև ամէն բան խոստովանութեան վրայ էր, ցաւոց անսպառելի նրբութեան մէջ՝ մանրամասնաբար ու անխոնջութեամբ փնտռուած։ Ինչո՞ւ համար։ Դատաստանագրոց մէջ միայն գրելու համար թէ՝ "Ուր բերին խոստովանո-ւիլամբը տապալուեցաւ"։ Այս պարզ խօսքը իր անաչառութիւնը կ'արդարացնէր և իր խղճմտանքը կը թեթևցնէր։

Այս մարդը իրաւունք յանցաւոր մըն էր ու իր բերնի խոստովանութեամբը յանցաւոր։ Կրնար ասկից ետք, զան պատուհասելու, իւր ամենահան-գիստ անդորրութեան մէջ զինք կործանելու. իր քովը արդարութեան երևոյթը դրած էր. ան միայն կ'օգտէր իրեն։ Իր անխաբութիւնը մէկ անգամ մըն ալ ցուցուցած էր։ Այսուհետև պէտ նախագի-տութեան ձիրքը ունէր։ Ներսը ձեռքը մարդու մը վրայ կը դնէր, անշուշտ հերետիկոսութիւն մը ձեռք անցուցած էր։

Այսպէս բանտարկեալին խոստովանութիւնը՝ թէ

յայտնի և լեզ ծանուկ, ուղղակի կամ անուղղակի ամէն կարելի միջոցներով կը գրգռէր. նախ տանջանօք, ետքը՝ բռնի ծոմով, չիքնացնելով, ահանձնակեցութեամբ ու ձարպիկութեամբ ընտրուած պատժապարտ ընկերի մը անհանգստութեամբը որ՝ անօթութենէ, նեղութիւններէ, չարչարանքներէ և կաշկանդումներէ ընկճեալ խեղճ բանտարկեալը՝ խոստովանելու բարի խրատը տալով հանդերձ։ Խոստովանի՛, ի՛ըսէր հերետիկոսաքննութեան մեղսակիցը, ու վերջին վայրկենին՝ երած հաճութեանը համար դաժանութիւն կը մտածէ, զի՛ եր չէ խոստովանելու շնորհքը կ՚ընէ։

Ընդարձակ, բանտարկեալը իր յանցանքը խոստովանելուն պէս՝ էրվելէն ազատելու իրաւունքը կ՚ունենար։ Հերետիկոսաքննութիւնը միայն բանտարկութեան պատիժ կուտար, սահմանուած կամ անսահման ժամանակի մը համար, ըստ իւր հաճոյից, ինչպէս որ ուզէր։ Դատապարտեալը իրեն կը վերաբերէր. երբոր ուզէր ժամանակին թող կուտար, կամ մշտնջենաւորաբար կը պահէր, առանց այսու ամենայնիւ, ինչ և իցէ պատճառանքով, հաշիւ տալու այս մարդկային կեանքէ վերջակին վրայ, զորն որ իր ոտքին տակ՝ գերեզմանի մէջ թաղուածի պէս կը պահէր։

Այսպէս բանտարկութեան պատիժը՝ երբոր անոր տևողութեան ժամանակը սահմանեալ չէր, բռնութեամբ ինչքը գրաւելու պատիժն ալ հետը կը բերէր, և որովհետև գրաւման դնողը, Մուրբ Հաւատքը՝ (Նա Մաքա-Ինկիզ) իր հաստումնքը կ՚առնէր, նմանապէս իր ծառաներուն անթիւ բանակին թոշակը կը հատուցանէր, անոր համար միշտ կը դատապարտէր, միայն դատապարտեալին ինչքը յափշտակելու համար. ու այնքան

դիւրին կերպով մը՝ որ հերեա՛ւ ատուձեամբ կրած
ինծի՛ եղող բանտարկեալը, նոյնպէս ալ հարցա-
տուքեամբ կատկածելի էր։ Ուստի անոր աղա-
տութիւնը արդիլելու լաւագոյն միջոցը՝ դատապար-
տութենէն յառաջ գալը օդուտը ծանուցանելն էր
պատուրին։ Ըս կերպով երկու հազար դատապար-
տելոց մէջէն՝ հերետիկոսաքննութիւնը հազիւ թէ
մէկ անձեղ մը թող կուտար։

Երբոր ատուներին մէջ ընդհանուր կլխատը
մը կը պարնէր, միայն խօսքի մը կամ մտածու-
թեան մը համար, ու աւելի նուազ՝ մտածութեան
մը կամ խօսքի մը՝ անձանօթ և աներևոյթ երույր-
դե մը արուած մեկնութեանը համար՝ երբեմն ա-
նոր ամբարշտութիւնը կ՚ապացուցանէր, ամբաստա-
նելոյն իսկ բերնի խոստովանութեամբը, ինչպէ-
որ ինքը կ՚ըսէր, յայնժամ անոր տնէն զաւակնե-
րը կը վռնտէր, մուրացողութեան կը դատապար-
տէր զանոնք, ու քաղաքականաբար (politique)
մինչև երրորդ սերունդնին կը մոռնէր զանոնք։
Մէկ մարդու մեղքին մէջ՝ մէկ գարու անմեղութի-
նը կը խաւնէր։

Ու օրպէս զի անիծից յիշատակը ամէն սրտին
մէջ յաւիտեան անջինջ ձնայ, յանցաւորին մար-
մնոյն վրայէն՝ անոր մեռնելէն հետքը, ամօթալից
տանը կը հանէր՝ զոր հարցաքննութեանց հանդի-
սին օրը հագցուցած էր անոր, և եկեղեցւոյ մը
պիւնին վրայ կը կախէր զայն իր անուան մակագրու-
թեամբը։ Ընոր յիշատակը պատժարանի մէջ կը
դնէր։ Հերետիկոսաքննութիւնը նոյն իսկ մահուա-
նէ աւելի անպատկառ ըլլալով՝ դեռ մինչև դերեզմա-
նին մէջ կը պատժէր զանոնք որ ալ պատիժը չէր կըր-
նար դպչիլ։

Ընդհանուր գատ՝ հերետիկոսներուն մահուանէ 40

տարի ալ անցնելէն ետքը՝ անոնց դատը կը նայէր։ Իրենց ոսկերոտիքը պերեզմաններէն դուրս կը հա֊նէր ու դատաստանական քննութեան երեսփոխան մը տակ կը դնէր, և ըստ օրինաց արդարութեան այս կրանիքները հարցափորձելէն և հերետիկոսութիւն֊նին ապացուցանելէն ետքը, թափօրով մինչև փայ֊տակը կը տանէր զանոնք էրնլու։

Ճիշդ աս կերպով երկրորդ անգամ մը կը դատէր մարդիկները զորս Ըստուած արդէն դատած էր, Ըստուծոյ արդարութիւնը երկնից մէջ լրտե֊անելու համար չէր անշուշտ։ Հերետիկոսաքննութիւ֊նը՝ աս իրաւունքն ալ տանք իրեն, ամբարշտութիւ֊նը մինչև այն աստիճան յառաջ չէր տանէր, այլ իր մտքը գրաւել էր միայն աս մեռած գայլած հե֊րետիկոսներուն ինչքը, որոնք անոնց ժառանգնե֊րուն ձեռքը կը գտնուէին։ Ինչ յիրաւի, յանցաւոր սեպած մարդկային փոշւոյն մնայորդին վրայ վճիռը դատակնքելէն ետքը՝ զատկները իրենց հայրենի ժառանգութենէն կը զրկէր։

Ճիշդ բանտարկեալ մը իր բոլոր կեանքին վրայօք քննուէր, և ուրանար խոստովանելու մեղք մը՝ զոր շատ անգամ չէր գիտեր, ան ժամանակ կորուսեալ էր ու անողորմաբար դահիճին ձեռքը մատնեալ։ Անխուսափելի էր, այսինքն զլացմանը համար յանցաւոր։ Մեղք մը ուրանալը՝ զան խոստովանիլ է, կ'ըսէր յայտնապէս հերետիկոսաքննութիւան օ֊րինագիրքը, և որովհետև այս տեսակ խոստովանու֊թիւնը՝ սրտի ծածուկ համակրութիւն մը կը պարու֊նակէր, անոր համար հերետիկոսաքննութիւնն ալ մահուան տանջանօք կը պատուհասէր զայն։

Նայց թէ որ ընդհակառակը, քանտարկեալը իր դործած յանցանքին միայն մէկ մասը խոստովանէր, առանց բոլորը խոստովանելու, անատեն ան կորու֊

աեալ էր ու փայտակոյտին նուիրեալ։ Տ֊Ղրիշո֊ը էր, այսինքն լման ընտանեաւորութեան համար յանցաւոր։ Ընտ համար պարտաւոր էր որ իր բուն ամբաստանը ըլլայ, բոլորովին իր բուն դատախտը, և մարդուս անպիտանութենէն հնարուած չարաչար մահուամբ սպաննուի։ Վա՛յ անոր՝ որ աս բոպէներուն մէջ բան մը մտքէն կը վախէր. քանզի մուտացութեան մեղքը՝ միշտ մահուան պատուհասով կը քաւուէր։

Ներեցիկոսաքննութիւնը՝ երբոր յանցաւորը մը մահուան դատապարտած էր այսպիսի ուրացութեան կամ լռութեան մեղքին մը համար, որ մինչև անատեն պատմութեան մէջ լսուած չէր, ձիաւորը կ'ելլէր քաղաքին բոլոր Ճանապարհներուն կը֊լուխը և փողով իմայ կուտար պատժոյն գործադրութեան օրը։

Ներեցիկոսաքննութիւնը՝ հասարակաց հրապարակին մէջ փայտակոյտը կը դիզէր, ուսյս աեղւոյն բոլորտիքը բաձրակեզ տեղ մը շինել կուտար, որպէս թէ տեսարանը բլլար մէջ տեղը։ Յատկացեալ օրը պալով, կրօնաւորները թափօր կազմելով դատապարտեալը տանջանարանը կը բերէին, ուր Ա֊ը֊ի մաղթանքը երգելով։

Պատժապարտ հերետիկոսը աղետաբեր թափօրին եաևէն կ'երթար, ձեռքը Ջահ մը, վիզը չուան, կտաւէ զգեստ մը հագած, գլուխը հաստ թղթէ միթր կամ թաղ դրուած, անանկ որ առաւել այլանդակ էակ մը կ'երևէր քան թէ մարդ մը. գլուխէն մինչև ոտքը բազմապոյն ու խառնիխուռն առանցակաև նկարներով զարդարուած ու վարպետութեամբ երեսին շնորհքը այլայլած, որպէս զի հանդիսականաց սրտէն կարեկցութեան զգացմունքը հեռացնեն։ Ներետիկոսաքննութիւնը աս կերպ դիմակաւորութեան տակ գլխուելիքնը կը խեղդեր։

Ներքեւում զոհը ամէնուն աչքին ծխծախելի ընե-
լու համար, հակադարձ (թէրս) իշու վրայ կը
հեծցընէր, ու աս կերպով բազմութեան նախատա-
նաց ձայներուն (եուհաներուն) մէջ կը պտրա-
ցընէր։

Յոեղձը աս կերպով փայտահոյին քով կը
հասնէր. հերետիկոսաքննիչը՝ իր մհուան դատա-
պարտութիւը կ'իմացնէր ու գանի աշխարհական բազ-
կին կը յանձնէր, այսինքն դահճաց ձեռքը. ու
կը պատուիրէր զոհաբերին որ ամենամեծ բարու-
թեամբ վարուի յանցաւորին հետ, այսինքն այրէ։
Վ՚ասն զի կեղծաւորութիւնը՝ հերետիկոսաքն-
նութեան վտիտ առաքինութիւնն էր։ Իր գործը
սուրբ հաւատք կը կոչէր, (Լ՚ա-ֆէ). իր
բանտը՝ սուրբ տուն, (Լ՚ա սաինթա ֆաղա). այն
գիրքը՝ որուն մէջ մահուան վճիռները կ'արձանա-
գրէր, Գիրք կենաց, (Լիվրէ վիվէ) կ'անուանէր։
Ամէն անգամ որ մէկը չարչարանաց կը դատապար-
տէր՝ միշտ այս կերպը կը գրէր, "Ռուքանէրո-ն
ամենին ընկունէն", և այս պատիժը՝ փայտակոյտ մը-
րայ այրուելն էր։ Դահիճին մասնաւորապէս կը
պատուիրէր որ յանցաւորին արիւնը չի թափէ։
Արդասիրական ոգւով արիւնահեղութենէ կը զը-
գուէր. մինակ տանջանաց մէջ թափուած արիւնին
համար կուտար։ Վ՚երջապէս բառերու այս յա-
րատեւ կաւտակը պահելու համար, մեռնելու գայող
զոհին առջեւէն քաշուած գրօշակին վրայ՝ գրուած
էր, Գրո-ին (Ռէլիգիօ). Մէկ խօսքով
ժպտելով կը հարցափորձէր, և սուտ խօսելով չա-
րաչար կը մեռցընէր։

Ներքոր աշխարհական բազուկը, չըսեմք դա-
հիճը, հերետիկոսաքննութեան ձեռքէն խիստ թե-
թեւ պատժոյ դատապարտեալ հերետիկոսը կ'առնէր,

ծծումբի մէջ թաթխած շապիկ մը կը հագցնէր անոր, ու ձեռքերը ետին կապելով՝ փայտակոյտին վրայ կը նետէր. ու իր ձեռքի չահը կամայ կամաց պատժապարտին երեսին վրայ պտըտցընելով՝ անոր մօրուքը ու մազերը կը խանձէր, որպէս զի կրեայ չարչարանքին նախկին ձաշակը (չէշնի) տայ իրեն: Ետքէն խուրձ մը կը վառէր, ու ղոհը՝ բոցերու և մուխերու մրրկի մը մէջ աներևոյթ կ'ըլլար քէչ մանակէն:

Ընանկ՝ ողջակէղը այրելու առեն՝ ու իբրու մարդկային ձարպին հոտը դէպ 'ի երկինքը կ'ելլէր, հերթիկոսաքննիչը՝ անկէ երկու քայլ անդին, ձոխաբար կը պատուէր բարձր ուեղին վրայ եղող տիկնանց և արանց բազմաթիւ ընկերութիւնը, զորոնք հանդէսը տեսնելու համար հրաւիրած էր: Ընդհանուր գինիները, քմծիծաղները, պալպաղակները (տօնատուրմա) և ծշարակները բոլոր հրաւիրեալոց մէջ ժուռ կուգային: Հաւատքի մը համար սպանուած մարդուն մահը՝ հասարակաց տօնախմբութիւն մըն էր Սպանիոյ մէջ:

Օր մը՝ 1234ին, Ռէյմոն տը Տալկար անուանով՝ Թուլուզի եպիսկոպոսը, Դոմինիկեանց վանքը կը ձաշէր, որոնց Մեղաւոր-Ներսարք ալ ի'բսէին: Այն օրը սրբոյն Դոմինիկոսի տօնն էր, ու վանքը վերջին անգամի ըլած յափշտակութեամբքը զարդարուած՝ իր առաջին հովիւը արժանաւոր յարգանօք մը կը պատուէր:

Եպիսկոպոսը հասկնալ թէ անշուշտ նատած էր, երբոր լուռես մը գալով իմաց տուաւ, որ Յամէտ ըսուած փողոցը ձեռնոցարարի մը տան մէջ պատահական հերետիկոսուհի մը ճանչնալու վրայ ըլլալով, թանխանձանօք կը խնդրէր փաթաւէն ըսուած ազան-

Ա. Ա. Ա.

ՄԷՋ, ու իր պատմութեանը մէջ ըրած մտապիր վարժութիւնէս, ասանկ պիտի դանէինք թէ որ երբէք ինննատասներորդ դարուս մէջ կարենար երեան ելլել։ Բայց Ա. Լ. Էօնար կալլուային պէս՝ բաւական չէ միայն անիծել գՀերետիկոսաքննութիւնը, այլ պէտք է բացատրել զան, որ մինչև հիմա մարդկութեան ճնասակար աւերածուած մը եղած է։

Բայց ատոյգ է որ՝ մարդկօրէն խօսելով, դԺուարին է ատ բացատրութիւնը. քանզի իրաւասութիւն կամ՝ իշխանութիւն մըն էր ան, և ինչ բանի վրայ հիմնեալ. գործ մը, բայց չէ, խօսք մը, ասկէ ալ նուազ՝ միայն մտածմունք մը պատժելու համար։ Ըս իրաւասութիւնը՝ ատուերին մէջ գործ կը տեսնէ, հատ պատի մը նոր. խորհրդական պայմանաւ եղած ամբաստանութեան մը համար կը զըպարտէ, անանուն վկայութեան մը համար կը բանտէ, գաղտուկ կը հարցափորձէ, գեանին տակ գատաստան կը տեսնէ, ճշմարտութիւնը կը խարդախէ որ ամբաստանեալը խաբէ, գատաստանին մէջ անօրդէմ ամէն կերպ վկայութիւնները կ՚ընդունի. խակ չատագովութեանը համար՝ վկայ մըն ալ չընդունիր որ զան արդարացնէ, անոր դէմ եղած սուտ երդումն ականջ կը կախէ, որպէս թէ սուերդումը արժանահաւատ ըլլար. Հերետիկոսութեան գատաստանայ մէջ մահուան պատիժով կը բռնադատէ գՀերետիկոսը, որ ինք՝ իրեն գատախազը ըլլայ, մէկ նոր յանցանք մը կը հնարէ, որ է ինքզինք պատժոյ չամբաստանելը, կը տանջէ՝ որ չարչարանօք փրթած մէկն խոստովանութիւն մը փրցնէ, հոգ չէ ինտոր, կ՚ուզէ միայն որ խոստովանութիւն մը ըլլայ։ Կը չարչարէ ուզածին պէս, որչափ յաճախ որ կ՚ուզէ, մեծ խնամք ունենալով աստիճանաբար սկսելու, որ եթէ մահուան դէմքը պատահելու իմաց տալու, որ եթէ մահուան դէմքը պատահելու

ըլլայ հուսահ պարտուածքի տանջանօք եղած հար-
ցաքննութեանց մէջ, յանկարծ ամբաստանեալն է.
բան կամաց, առանց սահմանի, բանտի պատուհա-
սի կը պատասխան, իբեն յարմար երեցած չափ
ժամանակի համար. մէկ տարուան, տասը տարուան,
քսան տարուան համար կամ մշտնջենաւոր, ու երբ
որ երկարատեւ նահատակութենէն ետք իր բանտար-
կեալը թող կուտայ, փոյտակոյտի պատիժ սպաս-
նալով՝ անոր վրայ յաւերժական լռութիւն մը
կը դնէ:

Ես, այսպիսի արդարութիւնը, մանաւանդ
թէ արդարութեան դէմ ասանկ մէկ օրինազանցու-
թիւնը՝ բնական չէ, անշուշտ մարդկային ուղիղէն
եւս ծ չէ: Ընդհակառակն իւր իրաւունքը ունի խորհրդա-
տրամաբանական ըլլալու ծածուկ պատճառի մը մէջ,
որ անծանօթ է պատմութեան: Ես պատճառը մեզ
մեր մէջը փնտռենք փիլիսոփայութեամբ եւ առանց
բարկանալու՝ այլ միայն ապառնի սերնդեան կըր-
թութեանը համար:

Ահաւասիկ ես պատճառը:

Մարդս՝ կարծէ երբեմն թէ աշխարհիս մէջ
երկու տեսակ հոգի կայ, մէկը՝ խանդարեալ, միւսը՝
անխախտ. մէկը՝ 'ի բնէ ակար, միւսը՝ ձշմարտու-
թիւնը ճանաչելու բոլորովին կարող: Ընդհակառակ
հոգին՝ կ'ըսէ միւս հոգիին. դու՝ իմ անսխալու-
թեանս իրաւունքովը՝ գլխովին, բոլորովին իմս ես:
Միայն ես արտօնութիւն ունիմ քու մտածութեանդ
մէջ քեզի համար խորհելու. քու մտածութիւնդ՝
անցողական ու անշարժ բնութիւն մըն է զոր ես իմ
հոգւոյս, անդադար կրկին հոգեւորելու ու մաքրե-
լու եմ: Քանզի եթէ ինքնիրեն առաջնորդուելու
ըլլայ՝ իր բնական ապականութեան, այսինքն՝ սը-
խալմունքի մէջ պիտի իյնայ: Այս ձշմարտութիւնն

ՃՄ. հաւատալ, կամ ձեռք: Ընդ իմ հանդամանաց, ան-
ձամբ մը, բնաւորէ:

Բայց հոգւոց ասելու բնութիւնները մինչ
ձշմարիտ նշանով ճանաչել սէտք է, որոնց մէկը
անտարակոյս է ու միւսը տարակոյնաբար, միայն անոնք
որ մէկը կը հալածէ ու միւսը հալածեալ է:

Հինները, հոգւոց փրթոց մէջ եղած այս ան-
հատականութեանը կը հաւատային, երբոր արանց
դերութիւնը բնիկ ընութեան մէջ, ու կանանց այն
միւս դերութիւնը կանանոցին մէջ տեսակ մը եր-
պով արտարացընելու կ'աշխատէին: Ըստ սիզբանը
բնդունելի ըլլալով որ երկրիս վրայ երկու սեռունդ
կան, առաջինին դործը միայն մտածելն է, ու երկ-
րորդինը՝ ուրիշին մտածածը հաւատալ, այս սկզբ-
մունքը կ'բսեմ պատճառ եղաւ աշխարհիս մէջ
խղճի մտաց ազատութեան դէմ հալածմունք յա-
րուցանելու: Հաստատել սեռունդը միշտ ուզեց որ
տիրէ, անհատաց սեռունդը խեղդէ, տրամաբանե-
լու ու խօսելու իրաւունքը, իր գոյութեանը մէջ
ի սկզբանէ անտի խանգարուած ըլլալով պէտք էր
որ իր բոլորտիքը չարն ու սուտ թիւնը հարկաւորա-
բար տարածէ:

Բայց ինչպէս արդիւնքներ գմտածութիւնը
որ ուրիշ կերպ մտածէ, և դշուները սորուիլ կերպ
շուն չ առնու: Մտածութիւնը՝ մարդուս ձեռքին
աննուաճելի, անընդունելի է. դէմ կը դնէ բո-
լոր նեղութեանց, ուևնիցերը կը խոսէ: Մէկ ե-
րաշխաւորութիւն մը սուր միայն, կ'ազատի կ'երթայ
Ներբո այս երաշխաւորութեան սակ կը պատսպարես,
միշտ իւր անմեղութիւնը կը ցուցընէ: Ընդ հոս է
հերետիկոսաքննութեան անիրաւ և գազանական գա-
տաստանին բացատրութիւնը: Ծշնամին ամէն վայր-
կեան ձեռքէն կը փախչէր, ինչ ամէն միջոցներով

գան ալիքները՝ գատելով ծովային տրամաբանութենեմէ մը,
անանկ հետեւութիւններու քշեց տարաւ գինքը, ո-
րոնց նախատես չէր ըլար։ Ասոնքը իր
ձանձրալարհին մէջ արդիլելու համար՝ Պարնիոյ վո-
րա բացարձակ լուռթիւնը պրաւ։ Ըստ իմացա-
կանութեան Պարնիան սպաննեց՝ որ զան ազատէ.
բարբարոսութեան տհմանէն շատ աւելի անդին
բարբարոսութեան մը մէջ մտից զան։

Իմացութեան աս սպանութիւնը նախ և ա-
ոաջ հերետիկոսաքննութեան վրայ էր։ Վանդի
ինք աւելի ոտքս եղաւ ամէն պիտութենէն՝ զորն
որ իր բոլորաթիքը կը հնարէր պահլձին ձեռօքը։
Ինչ տաճն հակաճառութեան աղատութիւնը՝ գաղ-
ղիոյ մէջ եկեղեցականաց ոդին կը մշակէր, Պա-
նիոյ եկեղեցականները՝ Եւրոպայի վերջին կարգը
խոյտատակարար կը մանէին։ Ել անոնց լուսաւո-
րութեանց ու առաքինութեանց վրայ խօսք մը չէր
ըլար։ Հերետիկոսութեան վրայ զարկած հա-
րուածէն առաջին մեռնողները իրենք էին։ Գա-
հիճին ձեռքը յանձնած էին իրենց իշխանու-
թիւնը։

Ընդ բոլոր բարոյականը՝ զոր պատմութիւնը պէտք է որ քաղէ հերետիկոսաքննութենէն,

ՀԱՆԵԼՈՒԿ Ի ՎԵՐԱՅ ԻՐԱՅ

Ողջ ոտքով սեղան,

զաշխատիլ (1) համար,

(1) Փետ-ը-օրթի։

Ասանդրի քընար.
Սոխակ սիրահար.
Վաղը շարքի սիրուհ
Կ'երդե մըղեդի,
Կակիկ ու փայլուն,
Շըղուական (1) ունի.
Մեր Տէրն բազմեցաւ՝
Երկու կայմ տեսաւ.
Առեղծ ի բեղուաւ՝
Չարտար խօսեցաւ.
Ծըխահան մ'ունի,
Որ առանց մուխի՝
Ուղէ կը կախէ,
Ուղէ կը ձօձէ.
Մ' լուծող, խորհէ,
Բայց խորունկ մտածէ,
Իրեն պէս խորհէ.
Բայց իրեն պէս մըէ.
Իրեն պէս մ'երգէր,
Իրեն պէս մ'ուտեր,
Խայտառակ ըլլալ՝
Թէ որ չիս ուզեր։

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆՑՔԱՄԵՐ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՔ ԱՒՐ ՀԵՌԱՄԱՒՏՍ

Ը. Ը. 434—436

Հանելուկներու, առեղծուածներու և ասոնց ճամբան բառախաղութիւններու և բանախաղութիւններու չափ մարդոյս անցքամերը զուարճալի ընող և հե-

(1) Շըխշըխ տիկնանց։

Ասոնց մէկ քանի առեսակներէն քանի մը կայ՝ որոնք ամբողջ բանին մեծ մասը կը կազմեն, ուրիշներ ալ կան որ միայն մէկ մասնիկ մըն են, ինչպէս օրինակի համար՝ ամէն գոյական եւ ածական, ամէն բայ, ամէն մակբայ, ամէն նախդիր, ամէն շաղկապ, ամէն ձայնարկութիւն եւ ամէն յօդ։ Ասոնք ամէնքն ալ ուրիշ բանի մը հետ միանալով՝ կրնան նոր բառեր կազմել, որոնք ուրիշ նոր գաղափարներ կը յայտնեն։

Ասոնց մէջ գոյականները՝ որոնք անուններն են ամէն բանի, որ կայ կամ կրնայ ըլլալ, ամենէն կարեւոր են։ Անոնք կրնան ըլլալ՝ մարդոց անուններ, ինչպէս Պետրոս, Յովհաննէս, Մարիամ, Սառա, կամ տեղերու անուններ, ինչպէս Հռոմ, Կ. Պոլիս, Երուսաղէմ, Սիոն, Գողգոթա, կամ ազգերու անուններ, ինչպէս Հայ, Յոյն, Հրեայ, Պարսիկ, կամ ամէն տեսակ իրերու անուններ, ինչպէս տուն, ձի, ծառ, ոսկի, արծաթ, պղինձ, երկաթ, կամ ամէն տեսակ զգայարանական գաղափարներ, ինչպէս լոյս, խաւար, ձայն, հոտ, համ, ցաւ, կամ ամէն տեսակ վերացական գաղափարներ, ինչպէս գեղեցկութիւն, ճշմարտութիւն, ազատութիւն, ստրկութիւն, ամբարտաւանութիւն, խոնարհութիւն, ուրախութիւն, տրտմութիւն, կամ ամէն տեսակ գործողութիւններ, ինչպէս ուտել, խմել, քալել, վազել, կամ ամէն տեսակ ներգործութիւններ, ինչպէս սիրել, ատել, ողորմիլ, նախանձիլ, կամ ամէն տեսակ կրութիւններ, ինչպէս տանջուիլ, սիրուիլ, ատուիլ, նախանձուիլ։

Ածականները՝ որոնք գոյականներուն որակը կամ քանակը կը ցուցնեն, ինչպէս բարի, չար, գեղեցիկ, ազնիւ, ստոր, ճշմարիտ, սուտ, ուղիղ, ծուռ, ճիշդ, սխալ, մեծ, փոքր, երկար, կարճ, հաստ, նիհար, ծանր, թեթեւ, ամուր, փափուկ, կարծր, կոշտ, հարթ, կոր, սուր, բութ, ամբողջ, կիսով չափ, քանի մը, շատ, քիչ, ամէն, ոչ մէկ, ոչ մի, ոչ ոք, ոչինչ, ինչ որ, ինչ որ ալ, ինչ որ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ, ինչ որ ըլլալ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ ալ ըլլայ

տառերու խոկ արտասանական իմացութիւնները և առածներն ու գրութիւն միշտ հարցական։ Ըստնք հետաքրքրական ու ձիծաղաւէտ. այս պիտանալ պէտք է, այսու ամենայնիւ, որ առանց լուծմանց մէջ ևս վարպետութիւն բանեցնելու է։

Բ–ա–ֆ–ող, վերինին կարդէն ուրիշ տեսակ ձայնիւ յորմարարձանութիւն մը։

Տ–ա–ֆ–ող, վերիններուն նման ուրիշ տեսակ ոլորաբանութիւն։ Ըստնք առաջին անգամ եթէ ոչ դժուար՝ դիւրին ալ չէին, բայց միշտ զուարճալի։ Օրինակները տեսած եմք, ինչպէս անգամ մըն ալ Ըստ. պիտ. գիտենլեացին մէջ։

Բ–ա–ֆ–ները՝ անպղ. ու պաղղ. լօ֊ֆ֊ֆ, որոց արդէն Բաղմավէպը այս քառը վայելցուց և իւր մէջ օրինակն ալ տեսանք, բաւական զուարճալի են։

Բ–ան–ան–ֆ–, ուրիշ տեսակ մը։

Տ–ա–ֆ–ան–, մէկ ուրիշ տեսակ մըն ալ։

Այս երկու վերջինն քառերը՝ առաջնոյն վրայ շիտկեցի, առանց պնդել ուղելու թէ յարմարութիւն կ'առնեն։

Ընդպ. ղիպ–ա, ու պաղղ. ղեպ– ըսուած տեսակ մ'այլաբանական առութիւններ՝ հայերէն ֊ման–ան–ի֊ն կամ Ըյլաֆան–ի֊ն կրնայինք ըսել, ինչպէս քառորդին մէջ։ Ըստնք տեսակ տեսակ են, և ամէնէ զուարճալիները՝ Եւրոպիոյ լրագրայ մէջ պատկերազարդ եղածներն են։

Ըստնց՝ ֊ման–նախ–ող ըսելը պատշաճ կարծեցի։

֊ման–նախ–, մէկ ուրիշ տեսակը, որն որ ամէնէ զուարճալին՝ բայց ոչ այնքան լուծուելու դիւրինը կը համարիմ, թէև շինած օրինակներս կ'ուզէի որ աւելի վարպետութեամբ եղած ըլլան։

Ըստնց կարդէն կրնան սեպուիլ նաև վերոյա-
յտնեալ յատկութիւնք քանի մը տեսակ անդր-
պատուհաններ, որոց պատ. և անդր. տեսիլ կ'ըսեն և
քանի մը տեսակին վրայօք բաւական օրինակներ
արուած են, վերևակոյ հին տիպ Հարտաւանե-
թեան և Էրարատեան Պուզոյիկ մէջ։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ը

Ինչ ընկեր քիզ բան մ'ըսեմ,
Ականջդ շուրս բաց քեզ չխաբեմ,
Եթէ կ'ուզես պիտնաս ոնց եմ՝
Ականջիդ մօտ ապրական մ'եմ։
Երազներուդ մէջ դէմդ կ'ելլեմ,
Մըտածութեանդդ արգելք 'դընեմ,
Ես չտեսած քեզ կը տեսնեմ,
Չեաս չխօսած՝ ձեզ ճանչնեմ։
Ամրդիկ կ'ըսեն թէ պոչ մ'ունիմ,
Սակայն ես էշ չեմ բընաւին.
Կ'ըսեն ունիմ եղջիւր երկու.
Հապց ես չեմ բնաւ այծ, եղջերու։

Բ

Ինչուհանք երկնէն գինք կըտցեյին,
Ամրքոտաններաց մէջ վար իջաւ.
Ամրքոտանիք վըտընտեցյին,
Կուշ, կաղ խեղճին յոյս՝ ճար՝ հատաւ։
Ինծ ալ, ըսաւ, կեցիք, նայիք,
Կէս մը լողամ, կէս մը քալեմ,
Պարտնայըս մէկ փոն շինեմ,
Ձայնըս ձեզ խրատ ու լուռ կեցիք։
Ընկուզ չատ համբերեցիք,

Կըսը բարձիկներս լաւ մը դիզեմ,
Ելլեմ վերան, նըստիմ, աւանդէք՝
Ուրքան կաղեր, կուզեր շինեմ։
Թէոր կաղերս դեռ չիքալած,
Օգերուն մէջ դեռ չիմըռչած,
Դեռ իմ կուզերս չիլողացած
Միշտ հալածուին՝ ի կենդանեաց՝
Գո՛նէ մարդիկ սեզան սիրող,
Ձիկըշտացող կուշտ լօթիներ,
Սեղանի վրայ՝ մըղ կուզ, կաղ՝ նոզ,
Ի՛ուզեն, կ՛ուտեն, կուզեր, կաղեր,

Գ.

Ա՛երման ուսեւ տիկ գոյնըզգոյն,
Ինք կ՛ուտենայ, ինք կը ցամքի,
Ջանգակատուն մ՛ունի սիրուն,
Կարմիր բանջար կը նըմանի։
Բանջարին վրայ ծիլ կը բուսնի,
Կը բուսնի ու դեռ չիբուսնիր,
Դարձեալ կ՛իյնայ, կը թառամի,
Ա՛երթ ձերմակ է, և մերթ կարմիր։
Երբ ինք կ՛ուտի՝ կըտիւ կ՛ուզէ,
Չեռուանց ձայնմը եւլած չեւլած,
Ծընդանօթի պէս յեղակարծ՝
Կրակրակրակրա թինդ կը հանէ։

Դ.

Գողերն ջարդեցին անով պերեցան,
Շուներն հաչեցին անով հանդարտցան,
Հայուած ձամբաներն անով պոյուեցան,
Ձիերն ու խեղճերն անուլ խելօքցան.
Ձիերը փախան անուլ ետ դարձան,
Վաճառականք ալ դաշտմը խոտացան։

Ղուան, ժապաւէն, շղթայ ու գերձան,
Արետաղեայ թեւըն իսկ՝ աւոր օգնական.
Ըլյա՝ լուծման հակառակ,
Հանելուկն՝ ինք՝ նմանակ։

Ն

Հաճոյք, սէրն՝ ըստեղծեց,
Կուպիտոն սերմանեց,
Ըպողն մըշակեց,
Ըփրոդիտ քիչ մ՚օգնեց.
Կիրք, եռանդն երբ ազդեց՝
Ամէն մարդ զան հընձեց։
Մինչև է՝ այբ, բեն, գիմ,
Ո՚վ չըսեր «կը հաճիմ»։

ԸՈՒՆԿՆՕԻՒԸՆ

Ը

Լայնաճաւալ մօրուք մըն եմ,
Գըլուխըս մէկ՝ ոտքերս անթիւ,
Ամրոնա տափակ՝ ձեռքերս երկու,
Կապաճ, կոկուաճ, գերի մըն եմ։
Ձրդ, սուլմունքներ՝ երբ կը պարեմ,
Հողմ, մըրրիկներ, ձայն կը հանեմ,
Ոտքերս թափեմ երբ որ ծեր եմ,
Ձայց կը գանեմ, չոր կը ձըգեմ։

Ր

Գըլխ՚ի վայր կախաչ,
Բայց ես չեմ կանաչ,
Ամրհանդակս ականջ,

Լուսերս են քարերանէ՞
Ընհոգւոյ պատուիրանք ։
Կառնուխ արձականք ։
Ընչեր հանեցիր ։

Գ.

Ընչեր հանեցիր ։
Ընչեր կուրցան ։
Ընչիս մէջ գըրիր ։
Ընչերս բացուեցան ։

ԸՕՐԻԿՈՒԸՕ

Ը.

1 ։ Իմ առաջինս՝ մինչ աւուրք անց ։
2 ։ Ու երկրորդըս՝ ընթեռնլի անց ։
1 ։ 2 ։ 3 ։ Ու բոլորիս՝ անկարելի ,
Որ մէջը բան չի փընտռուի ։

Ը.

1 ։ Իմ ըսկիզբըս այլ գիրը չէ ,
Քայց առաջինս՝ այլ պէս է ։
2 ։ Իմ երկրորդըս՝ գազանները նուն
Մէջն է անպուճ բերանները նուն ։
1 ։ 2 ։ 3 ։ Ու իմ բոլորս՝ Նոյեան քաշուած
Ընդունելի ձեռքին մէջն է ։

Գ.

2 ։ Վերջինս կախուած է ականջէդ ։
1 ։ Ու առաջինս կ'ելլէ բերնէդ ,
1 ։ 2 ։ Որ ոչ ոք բոլորս բերան դնած՝
Ընտրուածաւոր ձէջինս կ'ուզէ ։

Գ.

1. Իմ առաջինս չոր ու ձիրմակ,
2. Նաքինս հեղուկ և դեղնորակ,
1. 2. 3. Երկուքն մէկէն՝ պինտ հարիւրը
Ուսելիք ենք սընընդաւոր.
Հայց բերանէն հանածն ուտես՝
Նեբրովթին պէս երկիր պտղնես։

Դ.

1. Ընաջինս՝ առանց է,
2. Մէջ տեղինս՝ ռէհ փեղէ,
3. Ու վերջինս՝ մէկ հատ է,
1. 2. 3. 4. Բոլորնիս՝ լաւ խարկէ.
Մէկ, երկու, երեք հատ,
Վաչ գիտէ՛ անընդհատ։

Ե.

1. Իմ ըսկիզբս շատ է՝ մէկ չէ,
2. Ու երկրորդը՝ շերշան ունի
Երկոտասան ամիս կ՛ընէ,
3. Երրորդս ալ՝ մականուն
Պզտիկ, յարմար մասնիկ մըն է։
1. 2. 3. 4. Ու բոլորնիս՝ մարդ, ծառ, տուն, ձի,
Գիտեմ ինտոր կը պտտուի—
Ո՛վ որ ծեր է այն կը լուծէ։

ԲԱՆԱԽՈՍՔ.

1. Ո՛ր աշխարհն է այն, ուր նախ ՍՏՏՈՒԱՆ ուղ կոխեց ու երկու պիր գուրս ձգեց, զորս թէ որ շատ կրկնելու ըլլաս ձիշդ իշուն կը նմանիս։
2. Աշխարհն ի՞ր կողմն է այն՝ որ իրեն պէս շա-

տեր մարդուս բերանին մէջ պատրաստակից եւ ծառ՝ տեղ
ալ կ'աւելնայ։

3. Ինչու դերձակները զդեստ կտրելով՝ գլուխ-
նին ու պուշերնին ալ մէկ տեղ կտրեր են։

4. Ծէօր կինը մը առջին հար առնէ, ինչ կ'ը-
ըլլայ կարող կ'ըլլայ։

5. Քանի՞ չորքոտանի պէտք է որ Նոստանդնու-
պօլիսէ հինգ մղոն միջոցէ ետք՝ երկոտանի մարդ
մ'արժէ։

6. Ինչ է այն որ ինք ուղղական է, ու թէօր
սեռականը շինէ՝ ինքն ալ անուղղ կը շինուի։

7. Տանձը կ'ուտուի՝ ու Տանձիկը ինչու չուտուիր։

8. Մր պատերազմական գործիքն էր այն՝ որով
Ֆլերը երբոր Պարսից յաղթեցին, իրենց ձեռքը
ու գլուխը անցած էր։

9. Ծէօր ահարկու չորքոտանի մը իր մաշած մա-
զերը փետուրի փոխելով թռչիլ ըլլայ՝ Պիւթա-
պորաս ինչ իրաւունք կուտայ։

10. Ինսո՞ր ծաղիկներ են անոնք՝ որ ոչ կը բու-
բեն, ոչ կը բայուին, ոչ կը չորնան, ոչ կը խո-
թուին, ոչ հար ունին և ոչ տերեւ. բայց ոաք ու-
նին ու կը կաքաւեն։

11. Ի՞նչ բայով կը լեցուի հար կը յառնու
Պետեալ—Օտվը։

12. Ընուն չունեցող մարդ մ'եղած է բնաւ։

13. Ինչու Հայաստանի մէջ գետ մը կը մուրայ։

14. Ինչպէս կրնաս 101 էն մէկն 1 հանել՝ ու
Տասյաժը 19 ձգել։

15. Ի՞նչ է պատճառը որ աղքատք ողորմութիւն
առնելու համար կը մուրան։

16. Ծէօր առանի մը մէջ տեղերը կ'ո*Ճ* պա-
ըատականներըը բնակելու գան, ու օր տնկնենէ,
այն առանը որթ կը վերարկեն։

17. Տիրապետութիւն եռանէն Ըան հաշիւն՝ ե-
ռանէն լինչ ձայնի արձագանգներ կը լսուին։

18. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ՝ 124413ը
և 256502ը
և 381244ը

764859 դուռար մ'ընե-
լու աթոռ՝ միայն 3 ընեն։

19. Ի՞նչ կ'ընեն Գաակի մօտ բառը ու 3։

20. Պրնայ երկու գիրով Հրեաստի մասնիչը
պրուիլ։

21. Ի՞նչ ժամանակ եղանիմ բայը բոյս կ'ըլլայ։

22. Երաւ մը ազգը չայկէն կրեթէ 300 տարիի
մը չափ առաջ լուցկիքե մը գիտես թէ սկսաւ ար-
ծարծիլ։

23. Ինչմ՞ւ երիցուկները ապրիլ ամսոյն կը ծաղ-
կին և կրեթէ նոյն ամսոյն կը մեռնին։

24. Ո՞ր եղանակն է որուն առջևը եղած գըժ-
բաղդութիւնը վերցուի չյաջող է։

25. Ո՞ր թռչունն է որ ինք գէշ է, անունը գե-
շի նշան, գէշ ձայն ունի ու գէշ կ'ուտէ, գէշի
վրայ կ'խնայ, բայց գէշին մէջ չգանուիր, պատ-
ռէ կը փախչի ու գաւառէն չի գաուիր, և թէոր
փետուրները փոխփոխէ՝ որ գաւառի մէջ գտնուի,
այն գաւառը ինքն է։

26. Ճչասկութեամբ մը վարդ նմանող գեաեր
ու ծովեր կան։

27. Ինչմ՞ւ ամառը երբեմն իրրև ձեր է։

28. Ո՞ր ձերին նորել թռչունն է, որ եօթը
օրը հեղ մը թուխս կը նստի և այսքան հարիւր
բծաւոր հաւկիթ ածելով՝ խաուտիկ, անփեսրիկ,
աներգիկ թռչնիկներ կը հանէ։

29. Ինչմ՞ւ գիտցիք իրենց բառերուն շատին
ետևէն արտասանութիւն մը կը գտնան, որ չ-

բարեւոյն եահէն յարեն որ մը ախկինները իրենց մայրաքաղաքը ըլլան ալէկ գարգարուին։

30. Կողովին, ժողովին, սովին, ծովին, ովին, հաւին, հովին դործնական հոլովները ըսելու շնորհք ըրէ։

31. Ո՛եր քերականութեան մը անգամին մասունքըն ևն, որոյ մէկ մասը հիւանդութեամբ կը վերջանայ, ու անոնցմէ մէկն ալ հիւանդութիւն է, և վերջանայ՝ սկիզբովը երկու կ՚ըլլայ։

32. Թէոր արևո– մէջ ո–ըն ըներև յի–նէ կատարուանքներ հալեցնես ու խառնես, ինչ երկու իրար հակառակ բնութիւն ունեցող բաներ առաջ կուգան, այսինքն, այս ուրէն մըը վար կ՚ելնայ, մըը վեր կ՚երթայ։

33. Վրանի անասուն տարի պէտք է, որ մէկ հասուն և ասուն ծեր մ՚ընենն։

34. Թէոր մարդ անջոց մէջ կամը ու Ո՛մը առանէ՝ կամ ջ–ըին մէջ մնան լողալը երազէ ինչ կը նշանակէ։

35. Մարդոյս մարմնոյն մը բրդած անդամն է, որ ինք իրեն զարդ կրնայ ըլլալ, ու թէոր զանիրմէ հանես՝ ինք կ՚երթայ և անունը անոր վրայ կրնայ ձգել։

36. Ինչ երկու հազարէն աւելի երկող փեսայէ այն թիւը, որ թիւ չէ, թիւ է ու ին– է, որ երբոր մեր մէջ հարցում մը պատիւն, գիրենք կը թուենաւորէ, թէև բնաւին ալ չմեծցնէը։

37. Ո՛ր հայրին պիտի հարցուեր թէ ո՞ւր ծնաւ, թէ ու՞ր ծնաւ։

38. Պարահանդէսներու մէջ որ ախորժելն կերբակուրը փոխանակ ուտուելու ոտքի տակ կը կոխկռտուի։

39. Նոնա և վեսուվ լեռները ինտո՞ր կը ծըպ-

ան որ մարդոյ պակսիլն ալ՝ պակսիլ թերնէ
կարենան դուրս հնչիլ, առանց իրենց ձայնը
նը կորսնցնելու։

40. Ո՞ր մսո ագռաւին հետ չարաչար կը վարուի
թէև հետը պինտ սիրով կեցած։

41. Ի՞նչ է այն՝ որ շիտակ կենայ, առջին մէկ
կը կենայ ու հոն ոչինչ. ծուռ կենայ՝ կոր կոր
կ'ըլլայ, թէև դիտարարկ չէ. կիրակեան կոր-
ծանքներուն մէկը՝ Մուզայք պերճեցին. մէկ ուրի-
շը՝ բնական խազանշաններըը ուսին. մէկ միւսն ալ՝
մարդոց մտանոյ մէջէն չգաժնուեցաւ. միւս մը՝
նշանակներուն և հոգմերուն հետ պնաց. մէկն ալ՝
գլուխները իրարուցին ընդհանրապէս. երկու կը-
տորուանքն ալ խորանարդի մը մակերեւոյթները և
անկիւնները բռնեցին. մէկ հատն ալ՝ չուխտ եղած
պնաց. մէկալն ալ՝ բնական գոյներուն տեսակը
տուաւ. և վերջապէս մէկն ալ՝ կոճռոսի ձեռքին
մէջ պաշարուեցաւ։

42. Ո՞ր քաղաքին բերդերը կեղեւս մէջտեղ կը-
նակիչները կրնան ուտուիլ։

43. Օրակիրներէ ամէնէ շատախօսը ո՞րն է։

44. Ուսուցիչները՝ մարդոց չերեւալու համար կը
պահուին. բայց ո՞ր աւազակներն են, որ մարդիկը
չերեւցնելու համար կը պահեն։

45. Ո՞ր ահագին լեռնէ, որ ձեռքերնուս մէջ
թեթեւ բանի մը պէս կը պտըտի։

46. Ո՞ր շաղախաձոն է այն՝ որ մեղաւոր չէ,
բայց անոնց խեղճը պահք օրերը ուտուի մեղաւոր
կը սեպուի։

47. Ինսար Եղիպտոս բուսնող ծառ մը կոս-
տանդնուպոլիս տիկին կը կոչուի։

48. Ո՞ր Յոյն քաղաքն է, որ մէկ կողմը որ ըլլա-
նուած ըլայ՝ Հայոց տարփածու կ'ըլլայ։

49. Որոնք են այն դիշատիչ գազանները, որք առանց մեզ վնաս մը տալու՝ միշտ ոտքերնուս տակն են, թէև իրենք մեզի հետ շրջելէ կը փախչին։

50. Ո՞ր անդամն է, որ աշխարհի մէջ ամէնէ թանկագինն է, քաղաքաց գլխաւորը չ'է, բայց գլխաւոր մ'առանց անոր չկրնար ըլլար, և իւր հաղարաւոր բնակչօքը՝ առանց մեզ ծանրութիւն մը առնու, ամէնէ սկար կողմերնէս իսկ կրնայ կախուիլ։

51. Ո՞ր բայն է որ Հայաստանի քաղաքացինա է։

52. Դերձակները իրենց կարած հանդերձին մէջէն լինչ մէջը անպատճառ գտնուած բան մը պէտք է չ'ունենան, որով ունենան բան մը՝ որով կարող ըլլան կար կարելու։ Կամ, հանդերձին մէջէն քանի՞ կտոր և լինչ կը գողնան՝ առանց որոյ կ'ունենան բան մը, որն որ երբոր մէջ տեղերուն քովէն երկու կտրուի և կարկտուի՝ այն ժամանակ բանի կու գայ։ Ընկէց զատ, իրենց սեղանին վրայ միշտ կեցող լինչ բան ձգեն նէ ձեռքերնուն, իւր գլուխը պռչին տակ կը պահէ և միշտ աչքերնուն առջև կենալով՝ աներևոյթ կ'ըլլայ, և ասկէց զդուշանալով՝ իրենց ձեռքին մէջ միշտ ծայր մը կը բռնեն և կը պահեն, զոր ՄՔ տեսնեմք իսկ կը վախնամք։

53. Ո՞վ է այն երեսունուվեց հոգի բաղկացեալ ընտանեաց մէջ բնակող օտարազգի ծոյլ ծառան, որ մեզի պէս աղաներուն մէջ, այնքան դարերէ՝ ի վեր, առջին կեցող զբաղմունքովը Օ՛Ֆ ընելով՝ մէկ քանի անգամ միայն ծառայութիւն ըրաւ։

54. Ծէօր Հայ մ'օտարազգի մը Հո՞յ է։ Հարցընէ, և այն ալ Հայուն՝ Հոյ չ'եմ ըսէ, նոր ը-

ըսե, նորեր ըսե, — հին չըսե, և խոնարհութիւն
կանչ նէ, ինչպէս կը խոնարհի կրնաս ըսել։

55. Ո՞ր տեղն է այն, ուր շատ մարդ ձանապար-
հորդութիւն կ'ընէ, և հիմա ինք ձանապարհորդ
եղեր է. Հայ չէր ձանչնար տունօք, ու Հայ ե-
ղեր է. բնակիչքը որ պինտ խելօյի մարդիկ էին,
անզգայ եղեր են. կարգացող էին՝ և հիմայ կար-
գացուելու նխելի են եղեր։

56. Ո՞ր քըճփրիկներն են, որք երկու կողմերնին
որ թաղ ունենան՝ հուրճ.քերնին երկք բաժնուած
ձշան մը կրելով՝ թաղաւոր կ'ըլլան։

57. Կարծր բանի վրայ ընկնողին ո՞ր փափուկ
անգամը կը հաշմանայ։ Վ.այ, չէ, սխալ ըսի։
Ընկնողին մէկ անգամը որ պակսի՝ ինչ՞ր կ'ըլ-
լայ։

58. Ո՞ր հին ձայնն է,
Որ հինցաւ նէ,
Նոր ձայն մ'առաւ,
Նանգն՝ ինք եղաւ,
Գինն՝ հինդ եղաւ.
Նանգն ինք չ'եղաւ, ինքնին կ'լաւ՝
Հաւկթին մէջէն՝ ու պատիդ եղաւ.
Քեզ կ'իմացնեմ որ իր թառն ես,
Ու հաւկիթ ես, ուչ պատիդ կ'ըլլաս.
Նայց ձայնն առնես և կիթ մը տաս,
Ու'չ թէ կիթ, այլ՝ հաւկիթ կ'ըլլաս.
Ընչ խօսքըս մթես, աւո քեզ խրատ աս,
Որ ձայնն չորս հինդ անգամ կըրկնես՝
Հաւատարիմ խելօյի՝ պէս
Միրուն ուշիմ կենդանի մ'ես։

59. Ո՞ր ութկին ձեռն է,
Որ կըրկին փ Լ է՝
Կամ քրոջդ, մօրդ, մինն է,

Կամ առանձնական է.
Որ ինք քուկինդ չ'է.
Այլ որ քու կինդ է.
Ո՛չ հայթիկինն է,
Այլ այրի կինն է.
Քուկին հօրդ կինն է՝
Որ ինք անկին է.
Բայց և անպին է.
Երբ հեղափին է:

60. Ափրիկէի ալեը քինչ մասնաւոր զօրութիւն մ'ունի և ո՛րտաւոյնան չերմութիւն ունի. — Հոպ չ'է Թօմսըի համար Ֆարէնհայթի չերմաչափ ալ պատահ, կամ Էրշէլի հեռադիտակը պարծ չ'անայ:

61. Ո՞ր հինգն է այն՝ որ չորէ. չորս հատ մընայ՝ կրակէ կ'ելլէ, կրակ ըլլայ՝ հինգն ալ պէտք է, երեք ձայ՝ չուրէն կ'ելլայ. մնացը ըլլայ հինգն ալ փուճ է. բայց երեքը այրի ու երկուքը ձնայ՝ այնպէս գէշ բան է, որոնք որ մարդ մ'ուզենայ՝ կրակէ աւելի կը փայլին:

62. Ո՞ր գայլին մարդկինները, որուն մարգ չը հաճիր, թէև Համբ:

63. Ո՞ր Թռչուն է այն՝ որ իր հանած բարձրաձայն աղաղակէն գինք կը հանէ:

64. Ո՞ր աշխարհն է, որ իր մէջը աչքերնուս չնկէն և ոչինչ բան մը կ'երևի, թէև պինա ընդարձակ ալ է:

65. Ո՞րը պետ մ'առանց խոտ ուտելու, փըրփրալով, խոխոջելով կը խնդչէ:

66. Ինչու համար է տատը՝ բերին մէջ քնելէ պէս կ'երևի:

67. Ո՞նչ մասնաւորներ են անոնք՝ որ մեղ լուր կը բերեն, բայց բերան չ'ունին, թէև երես ու-

նին. աչք չ'ուտին, քիմք չ'ուտին, բայց դլուխ ու-
նին. շատ տեղեր կ'երթան, թէև ոտք չ'ունին.
հին բաներուն կը հինուին՝ նոր բաներուն կը ցըր-
ուին: Համրանք չեն դլուխը. բայց շատ բաներ
կը համրեն, մանաւանդ համր են, և ոմանք յիրաւի
համր են:

68. Ճաքեր օրերուն մէջ որ կերակուրները մի-
այն չեն կրնար ուտուիլ, որոնք որ մեր սուրբ հայ-
րապետները խակ չ'ուտելու պատուէր տուած չ'են:

69. Ինչմ'ը չ'ըտա'ն բառին մէջ տեղ պըտ-
նուած 'ի տառը՝ դլուխը ապամանդով զարդարելու
դաւազանի կը նմանի. ինչմ'ը գո՜նէ գո՜նէ մէջ
տեղ դտնուած ը՝ Գաղղիացւոց եռագոյն դրօշակը
կը նմանի, ինչ տառեն ետքերուն մէջ տեղ դտնուա-
ծը՝ անմեղ Ադամին կը նմանի, և ապա՜նէ մէջ
տեղի և ին հետ կ'երկայ:

70. Ճաէոր սրտատես մարդիկ երարու սիրելի ըլ-
լալու համար՝ մէկմէկու աչք մտնեն և մէկմէկ չը
կուրացնեն, սիրով վարուողներն ալ՝ մէկմէկու
հոգի ըլլան ու հոգինին չ'ելլեն նէ, որ տեսիլ կեն-
դանիները երեսնց աչքը մտնել պէտք են, որ հա-
կուրութիւննին սրուի. ձեռքերնին մտնել պէտք են,
որ շնորհք առնեն, ձիտերնին մտնել պէտք են, որ
մէկմէկ տեսնեն. կռնակնին՝ որ զիրենք ցրտէն
պահեն. ու չուանին՝ որ իրենց կեանք տան:

71. Ճաէոր անուշնին ջիկը բայնի հետ ընկերու-
թիւն ընէ և իր ջիկ նշանախո՜ւ-ը իրեն հետ
բաժնուիլ ուզէ, անդիէն դերանուշնին ջինն ալ
դառնայ՝ այն չմ'ե դուք ինչ համարձակութեամբ
կը բաժնուիք ըսելով չ'թողու նէ, իրինց արդարու-
թեամբ հաւասարաբաժին իրաւունք տեսնող կ'ըլլայ:

72. Այս պիտիմք, որ ամէն պատշաճու ծառեր՝
անպակաս պտուղներ կրնան բերել. բայց ոչքան

ոգեկոտոր չոչիաս չոտոտիներ հարիստոր կ՚ըլլայ
որ մէկ պտղաստու ծառ բերնէս կամ՝ թէսր քանի
մը հաշմանդամներ մէկ հատիղ պտուղ ընեն նէ,
այս խելքերուն ո՛րքան եւ ո՛ր անհամ անդամը շինե-
լու է որ անոր ծառը ընեն։

73. Ո՛ր տեղ մեր քսանուչորս ժամ տեւող օրե-
րը՝ քառասուն՝ութ ժամ կ՚արժեն, ուր մեհնոյն օ-
րերը՝ ութը ժամ ունին եւ չորս ժամ կը տեւեն,
որով կ՚ըլլայ մէկ օրուան մէջ վեց օր, թէեւ մի եւ
նոյն արեգակնին իւր հաստարակ շրջանը հոն ալ կը
կատարէ։

74. Ներքեւ ոչինչ մեռած չ՚է. մարգարիտները,
ջուր-խոնեները, յակինտները եւ ապառաժները՝ ո-
հարեղէն չ՚են. եւ ը-ջաններըը, վարդերը ու հա-
նո-ջահները ծաղիկ չ՚են։

75. Ո՛ր ծածանեալ բայց անծածան դրօշակին է,
որ կայսին ծայրը երբեմն կը ծածանի եւ երբեմն չը
ծածանիր, թէեւ մեծ ուշի օր ալ ըլլայ. երբ նա-
ւուն մէջ ալ առենեւին կայմ իսկ չդտնուիր։

Առանց քանի մ՚ալ թարգմանչի՝ ընծայուիր մեր լե-
ուին մէջ յարմար գտնուն համար, որոնք հետեւեալներն են։

1. Ինչ բան է այն, առանց որոյ կատիք մը չկըր-
նար քալել եւ որմէ բնաւին հարկաւորութիւն մը
չ՚ունի։

2. Ինչ կ՚այրի որ ծածուկ մը պահէ։

3. Կանայք ո՛ր ամսոյն մէջ քիչ կը խօսին։

4. Ինչ բան է այն, որ յաճախ սեղան կը բե-
րուի, միշտ կը կտրուի եւ բնաւ չ՚ուտուիր։

5. Ինչ ազգականէ կ՚ըլլայ այն, որ հօրեղբօրէ
եղբայրն է, բայց հօրեղբայրէ չ՚է։

6. Ո՛ր պտուղ աքաղալը, ուրկէ բոլոր աշ-
խարհք կրցաւ իր ձայնը լսել։

7. Ո՛ր թռչունէն քաշող նաւ մը իւր մէջն բո-

8. Ինչու՞ ակռաները բայերու կը նմանին։

9. Ինչպէս կրնայ մարդ ուշիուշն տարի ապրիլ և ծննդեանը միայն 20 տարեդարձը տեսնել։

10. Պղտեակները (ժէտնէ) մարդոյս որ քաշածները չին կրնար քաշել։ Ե՛ք քաշածները կրնանք հշռել։

ԲԱՌԻԿՈՑ

Ը

1. Ըզգ մը կ'ըսէ, խ որ տեսանես՝ ինձմէ վախնաս։
2. Մ'ուռն ալ կ'ըսէ, քեզ որ լսես՝ ինձ անուն դաս։

Բ

1. Կին ունիմ թայց չ'ուտ հայր,
2. Պատարկ եմ՝ ի խոր ի վայր։
3. Չոր հետ ուտ խրը հղլայր,
   Որքու կ'երթայ պղտայ,
   Ծոր տեսակ նշանակէ։

Գ

1. Ես լաւ ուտես,
2. Ես լաւ շարես,
3. Ես լաւ սիրես։
   Ձայներնիս է մէկ,
   Բնութիւնն ալ երեք։

Դ

1. Համեմատուած տարեկան որ երբ եղած

2. Ծերանալով և մեռնելով հոգ մըտայ։
3. Երբ որ յարիայ՝ օգերն ծօքեր՝, ձայներնուն՝
4. Կեռաս ինկան, վար թող տուին գեռնի երեսն։

Ն

1. Օ՜ի կանչեցին սինտ շատ անգամ,
2. Բ՝եռնէն դնայ եզաւ անգամ.
3. Ա՛յդ մի խօսքն ալ եկաւ ընկեր,
   կերածն եզաւ նիւթ ցեղակեր։
4. Աւտականայ շինողն ալ, հարյ՝
   Այս շորան երան պետուղ և վարձ։
5. Երբոր սին ալ անգամ եզաւ՝
   Ծորան՝ հինգ տեսանք փուրը հատակաւ։
6. Երբ ան-ձայնն ալ վերջ՝ ձայն հանեց,
   Ջնապանդ՝ հօր պարտքն ձիշդ կատարեց։

Շ

1. Մէկը՝ ես ձեռքէդ,
2. Միսը՝ դուն ուէդ.
3. Միսան՝ նախքիր ու կէս.
4. Միսան ալ՝ դուն քունէդ։
   Մինք մի ձայն,
   Բայց շորս բան։

ՏԱՌԱԽԱՂ.

Ը

Երիւս երկայն հատատ կոթերուվ
Ա՛նայն մէկ հատ գլան կլոր ձեռվ,
Ան որ մարմինս երեք բաժնեա՝

Ի՛նչպէս անկիր միլիոնատէր.
Եւ ես ինչ ուզեցի դիտնաս իմաստ.
Ընդ քեզի ասել ասեմ ինչպէս։
Ձո՛ր մէկ կողմէս կըտրես, հանես
Ինսաթլուսին մ՚ինձ կըպատնես,
Միւս կողմէն ալ նոյնպէս կըտրես,
Ու պարձեալ զանձ ինձ որ յարես՝
Ի՛նչպէս թըռչնոյ պէս թեւաւոր,
Ամբի վրայ դէպ կայնած աղուոր։

Ե։

Ո՛ւ մէկ կըտրան՝ բայց թներն ըլայ,
Ընտր պոչ կապէ, վճռ թըռցուր երթայ,
Պոչէն լաւ բռնէ՝ որ չհփախցընես,
Տար քաւակուսի՝ ջրին որ կապես,
Ետք առ եռանկիւն՝մ մօրուքէն բռնէ,
Ընդէկ մը քաշէ որ թեւըն երկընայ,
Ետք տար կըտրակին պոչին քով կապէ,
Ձըշմարիտ կ՚ըսեմ, երթաս՝ վնաս կ՚ըլայ։

Զ.

Զարուններ, նայեցէք ինչ պիտ՚ըսեմ։ Գիտէք ես ինչ եմ, ում եմ, ուր կ՚ըլլամ, ինչ կ՚ընեմ, ուր կ՚երթամ, որու հետ կը խօսիմ, ինչ աստիճան ունիմ, ինչեր ըրած եմ, ինչեր կընեմ և ինչեր պիտ՚ընեմ։ Ընդա ձեզ ըսեմ պատմութիւնս։

Զէտք է պետնաք որ ես ուզենչ պէս բան մըն եմ, ու երբեր ինքզինքս ըո՛ ըո՛ ըէ՛ մը ձևացնել ուզեցի՝ այսինքն բան մը՝ որ աւոնց զօրութիւնը ունի. մտածեցի ինչ ընեմ, ինչ ընեմ, խարէախու-
թիւն մը խորհեցայ. ու ձամբուս վրայ՝ Լուերուն ե-

գերքը բուսնող Ջրային խոտ մը տեսնելով, իսկույն անոր երկու տերևները փրցուցած կ՚ուտեր ու ելայ երկու պատուաղաններուդ վրայ կայնեցայ. ահա պատմութիւնս՝ և ինչպէս եղայ:

Ընկէ ետք հարի-րաղէպ մը ես ալ նուագներով եռևս ինկան՝ ու ՚ի ցեղիր գոզ, ինձ, ջէ, ջէ, ջէ, ըսին, ատանկ բան չըլլար հիմա քեզ կը բունենք՝ պօտալով՝ վերջապէս մէջ տեղը եկան բունեցին իս, նայեցայ որ մարքերնին ինծի հետ ընկեր ըլլալ է եղեր, սկսանք առաջ երթալ. բայց ձամբանուս վրայ՝ շատ մը քաղաքներ մարդկի ելան պիմայնիս ու փախչելուվ խոտջէ մը ծայր սահուած աուեն գինուորները բունուեցան, ես ու հարիւրապետը միասին մնալով՝ նորէն փախանք, բայց յոգնած ըլլալով խոնջեցի մէջ նորէն կանգ առինք, փորերնիս անօթեցած ըլլալով՝ սկսանք կերակուր փնտռել ու բճիճ մը հանելով անոր ծայրէն ու մէջէն մկնտռել կերած ատեն՝ հարիւրապետն ալ բռնուեցաւ, ու անկէ ՚ի վեր է որ ես մինակս շատ աեղեր ժուռ եկայ:

Ջուղայ գնացի ու ՚նոր-Ջուղայի մէջ բաւական ատեն կեցայ, Մելքոպետ, Յովհան, ՚նախճուան, ու Էջմիածին ալ գնացի, բայց Հայաստան բնաւին ոտք չկոխեցի: Ջէյլօն, Կօջինջկնա, Ընջապ գնացի, բայց Հնդկաստանի մէջ բնաւ չերթայ: Հնդկաստանէն ելայ ու Ճամբայ ընելով մինչև Մելքերկրաքան Ջուլթերը գտնուեցայ, թէև ոչ նաւու մէջ մտայ, ոչ ծովու և ոչ օդի:

Ընկէ ետք՝ ալ հանդստացայ ու մշտ ինն հարիւրոյ քաղաքը բնակեցայ, ՚ի թուին ոչնչից՝ թիւ 27, թէև չեմ գիտեր որ մարդ մը իս այս քաղքին մէջ տեսած ատեն գիտէ բնաւ: Բայց աս ալ ըսեմ ձեզ, որ ըստորում մարդուս մտաւորական

զբաղմանց պիտանայու. բաներէն մէկն եմ, աւոր համար իս փնտռել ուզողնիդ՝ թէոր յիշեալ թա-
ղը չիպանէ, կը պանէ
՝նախ՝ ջուրինեըուն վրայ հեծած:
2. Ջրերուն գլուխը:
3. Ականջաց ծայրը:
4. Մարդոց քաջերուն եռևէն չի զատուած:
5. Ուռաջնոց ու վերջնոց մէջ բանտարկուած:
6. Միշտ շուրջառներու մէջ տեղը գծագրուած
7. Գրոց մէջ պինտ շատ գործածուած, մանա-
ւանդ յատաջաբանութեանց մէջ:
8. Ամաղթէա այծը՝ իս իր եղջեր մէջ կրած:
9. Միշտ երջանկութեան և միշտ տանջանաց՝
բայց բնաւ բաղդի ու թշուառութեան մէջ:
10. Իս երազի մէջ բնաւ չիտեսած:
11. Ընաւին քունի՝ բայց միշտ նինջի վերջ:
12. Ընդղնոյ մէջ բնաւ չիմտած՝ բայց Ման-
ջէսդեռէն բնաւ դուրս չելած:
13. Ու վերջապէս՝ միշտ իս, և իմ կարդէս ե-
ղողները չիգտնողներուն տրուած պատասխանով:

Գ

Ինը քորք իբր Մուզայք,
Ռավ քովի լուռ կանայք:
Ուրանիա, Կղիոնէ,
Տերփսիքոր, Պօլհիմնէ՝
Երկերկու իրար նման,
Բայց միւսերն աննըման,
1. Կղիոնէ՝ նման սանդրի,
2. Մելպոմէն՝ շերեփի,
3. Թալիա՝ աթոռի,
4. Եւտերպէ՝ մանդաղի,

5. Տերսխքոր՝ բան՝ լինքի ,
6. Ներաաէ՝ կըշխոի ,
7. Կաղխովկէ՝ գերքի մուրճ ,
8. Ցրանիա՝ ած՝ժանի ,
9. Պօլիաէ՝ մըկրատի .

և ամ նքս՝ ան նք մեղի :

ԲԸՕՒԸԿԱՒԻՒ

Ը

1. Ես անուրջ քնկեր մըն եմ,
2. Որ շատ անձանձ ծոյին ու՞ն եմ,
3. Ուզ լաւ նայող ծնողացդ ու՞կն եմ,
4. . . . անուշ քեզ լաւ կը խրնամե՞մ:
5. Վ՞երջին ձօրըս փոխէ հնարք եմ,
6. Նաք ու՞կ մը գիր ու տիկին եմ,
7. Ընալ հանէ նոր բողքոջե՞մ,
8. Ուզ ան մ՝ալ տամ ինչ հարուստ եմ:

Բ

1. Ըոջիս կը նայի՞մ՝ կեռնացդ վերջ կուտամ,
2. Նաեւ կը դառնամ՝ ձաշակ կը պառնամ,
3. Ձախ դիս կը նայի՞մ դէպ ուածքկ կըտեսնեմ
4. Ընչ դիս կը դիտե՞մ՝ վախ մի կը լսե՞մ:

Բայց երեք դիր եմ,
Տես որ չորս կ՝ըլլամ:

ԲԸՆԸԿՈՒԻՒ

Ը

1. Ձորքոտանի
Նո՞ կենդանի ,
2. Ես ծուռ ա՛սա՝
Գլաուղ եղայ ,

3. Կնդ մի՛կ մը տժուր,
Ու քաղցրացուր,
4. Եղանակին՝
Համով ուտուիս,
5. Կամ դի՛ր համ տուր,
Իս ծաղիկցուր,
6. Մի մի վերցուր,
Նա՛ս քաղցրացուր։

Բ

1. Թէտր 6 եմ՝
Իս ծուռ խօսայ,
2. Որ ձևս առնեմ՝
Ընդունս ըլլայ։

Գ

1. Փուճն է նէ՝ չես պըտնար,
Ի՛ փուճ է մի՛ յողնիր.
2. Ինք մարած՝ մեռած իր,
Ա՛յս պէտք է, չես ուեանար։
3. Ըէ, փուճ չէ, ՚ի՛չ տուներ,
Փոլոցներ կան դըռներ։
4. Ա՛յս պէտք չէ, ինքիրմէ՝
Կը ղրկայ, կը փայլէ.
Ներք արև, կամ լուսին՝
Ըլլգ՛ գիշեր՝ երևին։
Ներկուք ալ պինա զատամ,
Ըրու էգ կորանգամ.
5. Մ՚էկը՝ պինտ ծերուն՛ի,
6. Միսը՝ պինտ պառաւի։
7. Մէկ միսն ալ խոնարհուի՝
Տե՛ս ինչքեր կաւ լինի.
Ներկայէն ապառնի՝

Ասոնց մէջ բան չունի,
Ընչեաղ է, ժուռ տալուդ՝
Պրտոնես զան-երևոյթ։

8. Ա՛ֆ, հի՛, հի՛, հա՛, հա՛, հա՛.
Ասիկ ամէնքս սխալ կարդա՛.
Հատ մպրէ՛ս, պըտար հա՛.
Ութնալ ծուռ ընթեռնուն՝
վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, հա՛հ, հա՛հ, հա՛,
Գարձեալ նոյն, դարձեալ նոյն։

Պ

1. Ի՛նչ, բարեկամ, ուրախ կեցի՛ր.
Թէ ես կ'ուզես՝ քնաւ մի՛ տըրտմիր.
Հընարքէ պըտոնաս՝ ինձմով կ'ըլլաս.
Հաղձանք չուն'նաս՝ քեզմէ կ'ըլլաս։
2. Վի՛ճակս փոխես՝ վիճակդ կ'փոխուի.
Վի՛ճակդ փոխուի մըտմըտուքի՝
Հաղձանքդ կ'փոխուի՝ տանջանքդ կ'ուն'նաս
Ի՛նչ վախ կ'ընես, չընես մէկ ջնաս։

Մենք երեք հատ ընկեր,
Երկու մաս որ ըլլան՝
Մէկզմէկէ շատ տարբեր,
Մէկզմէկու դէմ նըման։

Ս

1. Ես երկուք եմ, մէկն ահա է.
Միւսն ալ ահա հանելուկն է.
3. Երբ երկուքըս որ միացանք՝
Ձեզ ասացինք թէ ա՛սա սանկ,
Կամ ան անանկ, կամ աս ասանկ,
Մէկտ նոյն բանն է, երբոր խօսանք։
2. Ծատիանցիկ չեմ, քայց ես'ս նայիս։
Գարձեալ նոյն եմ, կը տեսնես իս։

Ընդ, ասդ, մեզ ցույցին,
Գլտնել դիւրին, հաճել հեշտին։

Ը.

Լուկ մէկ տարօք,
Պեխօք, մօրուօք,
Ընտեղօք մէկ խուլ պառաւ՝ քոյ
Ջըրթիկ փըրթիկ մամ՝ ունէր,
Ճաղփաղփուհի եւ կաղուհի.
Որ ջինք մայ, մայ, ինշտ քայ, մայ, մայ,
Կը կանչէի։
Վայ խեղճուհի.
Ընդպէս չըլլար, ըսաւ ինձի,
Ձա մայ, մայ, չեմ, այլ՝ եմ հանի։
Քա՛ չեմ, մայ չեմ, ո՛չ մայ, մայ, մայ,
Ընդ՝ մամ խաթուն, սէր մամ, խօսայ.
Ձա ալ տեսայ՝ որ կարճուձիկ,
Ոսկոր ու մորթ, նմանի կըծիկ.
Ընկայ կանչէլ, հանուկ, հանիկ,
Բայց երբեմն ուկ, և երբեմն իկ,
Ընդքան ըսի, այնչափ ըրի՝
Որ սիրտն հատաւ՝ խելքն է թըռցուց։
Ճուտիկն եղաւ միջատ պըղտի։
Ընդին դարձաւ, անդին վազեց,
Պէկուկս առաւ, մէկ ինքս թողուց,
Ինքն ալ վեր թռաւ՝ բաց օդին մէջ։
Ինչի վար 'սի, չհասկցայ,
Ձա ալ գըլխուն մէկ մը զարկի՝
Իր բոլոր մէկ տարինքն կորաւ,
Ինկաւ, մեռաւ, յարեաւ, փախաւ,
Վայրկեան պատմել մէկ կենդանի։

ՏԱՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ը.

1. Ժամանակով ձեռքերս եանք՝
Կաշկանդեցին ու կապեցին,
Նոք ծունդի վրայ չոքեցուցին,
Մէկ մ'ալ գլխուս պինտը զարկին,
Ու վար նայիմ չտեսնեմ արև,
Ձայնս ալ փոխեմ այնուհետև։
2. Ո՛վ ընթերցող, իս ծուռ հընչէ՛.
Թո՛ երեսս նայիս բան չ'իմանաս՝
Ու՛ բարկանաս, ձևըս դիտէ՛,
Գոնէ երգէ՛ որ իս դըտնաս։

Բ.

1. Իս հընչէցին անուք կառայ,
Հընչէցուցին ձայնիւնք չարայ,
Ոչ չիմանաս բան հաղարէս,
Նահանջ չեղող փեսրուարէս՝
Երկու փէղիան հետ չի շփոթես,
2. Նայէ՛ անդամ մը եաևէս։
Ի, աւ, աւ, աւ, քեզ կ'ըսեմ, աւ,
Տես, հրամայող եմ, ալ ընդուստ։

ՀՈՄԱՆԱՒՆԱԿԱՆ.

Ը.

Մինչ բանը ինձ, պաշտելիս միկ, գոհ ինձես աղբիւր.
Ցավաբուցս ցաւոց. պիտոյս անսպառ, հիւծս բանիւք,
Առաջ կ'լեսմ երկու ինձնիք ծորող ջրոյդ,
Գառնաթալին երկայն դարձիք ու վախցնող,
Նոք միւս ծանցում. պղտիկ լեռ մը, ու տրամոլի.
Թշնամած դիւրաթէք. սիրուդ յարդնոց և ուռենի։

Բ

1. Ան՝ այն երկրին՝ ուր նախ մեռանիք բրնակիցան.
2. Եւ առջի նաւ շինողին տղուն՝ Թառին Թառան.
3. Գարձեալ անոր երրորդ զաւկին անչինչ անուանն,
4. Թառին. Թառան. Թառին. Թառան. Թառին. Թառան՝
   Մէկիկ մէկիկ գլուխնին կըտրէ դիր քովէ քով.
5. Տես թէ որն է այն քոչ ձորտին ուր դիւցազանց՝
   Որով ք շինից. ուր առին. ուր տուին՝ ուր ուծն նախնեաց
   Ըրով եղաւ և ի՛ր ոգւոյնքն այն քաղմոզով։

Գ

1. Բառը՝ որ ներքին կոչմէս բառերուն յարմար նշանակութիւն մ՚ունի։
2. Սիտանք՝ ու տաճկերէն վաղէ։
3. Ուսուցիչ հեղինակ մը և ընդհանուր ոգեշունչ հոլովը։
4. Երէկ օրինակին հետ՝ ըսոյ յատուկ եղած ածական մը, օժանդակ բայի մը յոգ. երր. դէմ մը, այլ մը և երեվայրի նման խօսք մը։
5. Որս Աւետարանիչներէն մէկուն քով կեցող կենդանիներուն մէկ պզտիկը։
6. Սաղմոսերգուն՝ եաևէն աննուաճելի մը, և անոր եաևէն Երիստոսէլին պատուանունը։
7. Այր Աբրահամին որդին, ու և, ու պարսկերէն և հայերէն երկու գերանուններ քովքովի գրուած ու վայրկեան մը։

ՀՈՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ը

Ան քեզ մէկ մատիտ, քաշէ մէկ հատ պիծ,
Պըզտիկ պիծ մընալ՝ կըպչուր կոխին կիյց.
Այս ծայրը եղաւ։ Միւս ծայրն մէկ դիէն
Կըտրի պէս շինէ՝ սրածայր միւս կողմէն։

Ըստր նման ձևով՝ երկու հընդկին չափ
Նոյն հաստութեամբը ուրիշ պիծ մ'երկէ.
Վ՚ար՝ իրեն առջև սուր ծայրին յարէ՛,
Դէմ դէմ թոզ գան, հոգ չէ ուն'նան կապ։

1. Ըստր վրայօք ալ՝ ուրիշ պիծ մ'երկէ,
Կէս մահիկեղջեր չափ հազիւ ըլլայ,
Ըս ալ լըմընցաւ։ Պատկեցո՛ւր երթայ,
Բայց երեսն 'ի վայր, աս առջև մասն է։

2. Ըս ըրածներուդ բոլորին նըման՝
Օ՚ուհեռական գըծերու վըրայ
Ուրիշ մ'ալ շինէ, ճիշդ ալ և նոյն բան։
Ըս ալ բոլորիս՝ երրորդ մաս կ'ըլլայ։

3. Ըսոնց մէջ առէն՝ վերէն դէպ 'ի վայր,
Ուրիշ պիծ մ'երկէ, մէկ ծայրը կըտրած.
Միւս ծայր՝ կէս բոլոր, մէկ կողմէն սրածայր
Կ'ըլլայ գըլխի 'ի վար աղուր գեաեղուած։

Ըստր ալ նոյնպէս երկու հինգն չափէ՝
Ուրիշ պիծ մ'երկէ, նոյն ձևով ըլլայ,
Վ՚ար անոր առջին դէմ դէմ կենայ.
Ըս ալ լըմընցաւ՝ որ երկրորդ մասն է։

4. Ըստր ալ տակով՝ ուրիշ պիծ շինէ,
Վ՚երիններուն չափ թոզ չըլլայ երկար.
Մէկ ծայրը կըտրած, միւս ծայր մէկ կողմէ՝
Սրածայր, միւս կողմէ՝ կլորի պէս կամար։

Ըստր պէս ուրիշ մէկ հատ մը պըծէ,
Բայց գի՛ր դէմադէմ իրար հակառակ.
Ըս ալ պատկեցո՛ւր՝ բայց թոզ ձան չընէ,
Կամ գոնէ թոզ, որ երգէ անուշակ։

Ըս՝ չորրորդ մասն է, ու վերջին չարսն է,
Կենացս պատճառ է, սըրտիս թարգմանն է,
Ընդերոջս հայելին, սիրոյս բանալին,
Եւ բոլոր ցաւոցս՝ միջոց սփոփելին։

Ըսոնց բոլորին՝ շըրջանակ մ'ընես,

Եւ այս բաժներ աղտոր զետնովս՝
Ջուրս Աստեր մէկէն՝ ինչ արդեօք կ՚ըլլայ.
— Աստուած է իբրև Ադամ կամ Եւա։

Բ

Այուղ ինչքով զարդարած,
Մեծ պատով միշտ պատած,
Մեծ, ցած, փոքր, հայհոյ սակով,
Կ՚առնուի պին՚նելով։

ԼՈՒՆՏՈՒՆԵՐ

Վերոյիշեալ բոլոր հանելուկներուն

Գ

պատ—ասփ։

ԸՈՒՐԿՈՒՄԸՆ

Ը

1— Բառ։
2— Գէշ։
3— Բառ—գէշ։

Բ

1— Նշոյլ։
2— Ժամի։
3— Նշոյլ—ժամի։

Գ

1— Խոտ։
2— Օշ։
3— Խո—շ—ոտ։

Դ

1— Ը։

ՀԸՆԵԼՈՒԿ

Ը

Պատռեայ

Բ

Ա—գ

Գ

Չինէիհոհո—

Դ

Կ—ա։

Ե

Խոտ ու խոշ կաւ ծէգ։

ԸՈՒՐԿՈՒՄԸՆ

Ը

Ը—եշ։

Բ

Օձանգամ։

2— [illegible]
3— [illegible]
[illegible]
1— [illegible]
2— [illegible]
3— [illegible]

4— [illegible]
[illegible]
1— [illegible]
2— [illegible]
3— [illegible]
4— [illegible]

ԲԱՑԱԽՈՍՔ.

1. ՀԱՅԱՍՏԱՆ, որ կ'ելլէ ՍԵՏԱՆԱ, ու երկու գուրս ճնայած գիրերը՝ կրկնուած ՛.
ՅԱՆ Յ. ՛. Յ. ՛. Յ. ՛:
2. Ընկա՝ ՛նդհատանի մէջ քաղաք մը:
3. Ըստ որում հանդերձյակար են:
4. Կար—ին:
5. Ես յի:— Կոստանդնուպօլսեցի:
6. Մեղո՝ որ կը շինէ մեղը, ու ինքն ալ անոնց կը շինուի:
7. Ինչու որ Բրուսիայի մէջ քաղաք մըն է:
8. Վահան զօրավարն էր:
9. Ը-ւ-ձը՝ ա-ձւ- է եղեր, կ'ըսէ:
10. Շ-ւ-շանը, վ-ւրէրը, Յ-ասթիկը և այլն:
11. Յ րէ-անանոց:
12. Ընանո-ն՝ Ընթզարի որդին:
13. Ինչու որ Կ-ր է:
14. ՃԸ. որ կ'ընէ 101. հանէ Ըը, Ճ՝ որ է 19րդ գիրը:
15. Որովհետև ապա-ղէն, ու կաղ կամ կ-ւ-ղ են, ու կ'ո-ղէ՛ կամ կ'ապա-ղէն ոդորմութիւն:
16. Ընո-շա-անկն: Ընո-շ ա-անկն: Ը-ՙն-ՙՇա-անկն:
17. Ո՛, ո՛, ո՛, ո՛:
18. 7+6+4+8+5+9=36. . 3+6=9:

19. [illegible]

20. Յ ու Գ։

21. Նրբ հովիւ կատարեալ ժամանակ խոնարհուած է, ինչպէս եղբ (եղբ)

22. Ա.յժ, առաջ Յ (300) աբեղէն սկսաւ ծաղկիլ։

23. Ինչու որ ապիմ–ջեռնիմ բառած են։

24. Ը–շունն է հաւղ։

25. Գառ–ա–ը՝ որ կ'ըլլայ ագռա–։

26. Կ–մէր ձով, Ա՛ր–մակ ձով, 'Ի–ղէն գեաը, և այլն։

27. Ինչու որ երկայն օրեր ունի։

28. 'Ն յեան–Ը–ան օրապիրը։

29. Որպէսզի բառին՝ Նարիզ ընեն, որ մեր Ա Է տիկին է։

30. Կ–ը–վ, Ձ–ը–վ, ա–վ, Ջ–ը–վ, ո–վ, հա–ո–վ, հ–վ։

31. Սահմանակին կատարեալ երրորդ դէմը որոնցմէ յա–է–ը երկու անգամ յա– ունի։

32. Ը–նդ–ը՝ վար կ'իյնայ, ու ը–ր–ո–ւ–ը՝ միշտ վեր կ'ելլէ։

33. Ե–ր–ա–ա–ն, եօթանասուն։

34. Երկուքն ալ՝ կարմ–ն–ը։

35. Ա–ապ–ն, Ա–ապ–ն։

36. Ծ–ն–ը ու ո–ւ–ը՝ թիւ չէ. երբ 'ն (հարս) մըն ալ առնէ՝ ւ–ն կամ ո–ւ–ն վերջացականն ու ա–ծանցականն մասնիկ կ'ըլլայ, որով 2000է ն աւելի վերջացած բառեր ունիմք։

37. Հայր Ը–բրահամին՝ որ Ա–ր ծնաւ։

38. Կ ֆա–ը։

39. Երբոր հրաբո–ւքն ը հարբո–ւք ըլլան չէ։

40. Ֆհոխի (գերիի) հետ։

41. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

42. Բ-ր-ի-ւ-ք։

43. Բ-ա-ղ-ե-ա-ր։

44. Վ-ո-շ-ե-ր-ը. (զ-ո-շ-ե-ր-ը)։

45. Մ-ո-խ-ը։

46. Ը-ն-ե-ր ե-շ-ը։

47. Ն-ր-բ-ո-ր Ը-ն-ե-կ-ի ֆ։

48. Ջ-ր-ե-ւ-Մ-ի-մ կ-ա-ր Մ-ի-մ-հ-ա-ր-ե-ւ։

49. Վ-ա-յ-ե-ր-ը. (զ-ա-յ-ե-ր-ը)։

50. Ը-ն՝ մ-ի կ ա-չ-ք, Ը-ն՝ ք-ա-շ-ա-ք, Ը-ն՝ զ-ո-հ-ա-ր։

51. վ-ա-ղ-ի-կ-ն։

52. Ջ-ա-ն-ե-ր-յ-ի-ն մ-ջ-է-ն կը գ-ո-ղ-ն-ա-ն Ջ-մը ու կը ձ-ե-ա-ն-ե-ր-յ զ-ո-ր-ն ո-ր մ-ջ-ա-ե-ղ-է-ն ե-ր-կ-ու կը կ-ա-ր-ե-ն ու կ'ը-լ-ա-յ ա-ն-ե-ր-յ, ու ե-ր-ք-ո-ր ե-ր-յ-ա-ն-ով կ-ա-ր հ-ա-ն-ե-ր-յ-ա-ն-ով կ-ա-ր-կ-ա-ե-ն, գ-ո-ղ-ու-թ-ի-ւ-ն-ին ե-ր-և-ա-ն չ-ե-լ-է-ր։ Ը-ե-ղ-ի կը ձ-գ-ե-ն ու կ'ը-լ-ա-յ ե-ղ-ա-ն ո-ր մ-ի-շ-տ ա-չ-ք-ե-ր-ն-ու-ն ա-ո-ջ-ի-ն է։ Կը բ-ռ-ն-ե-ն ձ-ա-փ-ն ու կը պ-ա-հ-ե-ն օ-յ, ո-ր կ'ը-լ-ա-յ Ա-ա-փ-ո-յ։

53. Ֆ գ-ի-ր-ը։

54. 'Ն-ր ը-ր ը-ս-է, ն-ր-ե-ր ը-ս-է, ո-ւ-ր-ի-ն չ-ը-ս-է. — Ջ-ո-յ չ-ի-մ ը-ս-է ու Յ-ի-ն չ-ը-ս-է՝ հ-ա-չ-ի-մ կ'ը-ս-է, հ-ա-չ-ե-ս կ'ը-ս-է, հ-ա-չ-ե կ'ը-ս-է, հ-ա-չ-ի-մ-ք կ'ը-ս-է, հ-ա-չ-ե-ք կ'ը-ս-է, հ-ա-չ-ի-ն ը-ս-է՝ կը խ-ո-ն-ա-ր-հ-ի։

55. Ն-ր-ո-պ-ա-ն։

56. Թ-ո-գ-ը՝ ու ո-ր-ը՝ ո-ր ա-ն-հ-ա-ն ա-ո-ն-ու Բ-ա-գ-ա-ո-ր կ'ը-լ-ա-յ։

57. Ը-ն-կ-ե-ր-ի-ն՝ ը-ն-կ-ե-ր-ի-ն, և ա-ն-ձ-ն-ա-ւ-ր-ի-ն՝ ա-ն-կ-ե-ր-ի-ն։ Ը-ր-ի-ն պ-ա-կ-ա-ս՝ հ-ա-ն-ո-ւ կ'ը-լ-ա-յ. հ-ո-ղ-ը պ-ա-կ-ա-ս՝ Ը-ն-ե-ա-յ-ի-ն կ'ը-լ-ա-յ, ո-ղ-ը պ-ա-կ-ա-ս՝ ա-ն-հ-ա-ն-ի։

58. Ը-, ո, հ, հ-ո, հ-ո, կ-ա-ր հ-ա-. ո, ա-ձ-. կ-ա-ր Յ։

Ջ-ի-ն ձ-ա-յ-ն-ն է ա-.
Ջ-ի-ն ո-ր ա-ւ-ա-ւ՝
Ն-ղ-ա-ւ մ-ի կ հ-ա-

Երբ կիթն ածաւ՝
Ձ–կիթ եղաւ.
Ձան պէս ՚սեմ, հա–,
Ձ՛–, հա՛–, հա՛–, հա՛–:

59. Կրկին փ և, այն է՝ փ, ո–, ֆ, ո–. այսինքն Տ–ո–:

60. Մինչ ծ–էրը իւ իմրջին ո– մուտիւը իւ ահ՚նէ:

61. Ընչ–իր, ծո–իր, ո–իր. ոն ու իէն՝ որ է ոիր:

62. Երուսաղէմ դնացին ու մահ փե–ին՝ որու մարդ չհաձիր. ու հա–ձի՝ երբ մահփեսի է, փրկչին մահ փե–ի երթալով:

63. Ընտելը, որ իր աղաղակէն՝ կ՚լսայ ախաղաղ:

64. Ձինո–մալին, որու մէջ չկին ու ոչինչ կըտնան տեսնուիլ:

65. Իրիր անուանի կը վաղէ:

66. Ինչ–, որ երկո– աչերո– մէջ փերի է. ինչպէս կ՚ուզես նայէ:

67. Լրագիրները:

68. Ճահերը (շ) կ՚ուտուին, բուերը (բու) չեն ուտուիր:

69. Ինչու որ երկո– յեո–է մէջ զբաղեալ է: Ինչու որ գո–նդերո– մէջ կը ծածանի: Վասն զի խեղճը երկո– չարերո– մէջտեղ է ծնացեր. Նայի ու սատանայի: Եւ ինչու որ Նոա Ընդամին չհետ չորեր երկրի երես ապ և անէ թափաոեցան:

70. Օյերը. որ աչքերնուն՝ ականի՝ ձեռքի՝ փողի՝ թիկնի ու պարանի մէջ մանելով՝ կ՚ըլլան աչանոց, ականոց, յեո–նոց, ֆողոց, ըթինոց, պարանոց:

71. Ութինգը՝ կ՚ըլլայ դասուր ու ցիրը ու իւիւ՝ (որ է մի) այսպէս կը բաժնէ:

Մ – 20	Մ – 20
է – 7	ի – 11
27	31

27 31

ի — 22 31 ամենամին։

ի — 11 ի — 11

ի — 22 մ — 20 դեքտեմբեր։

ի — 11 62

93 մի 31 բայեն։

93

72. Ինչ հող համար հարկ՝ մի կ հողի կրնայ ընել։

73. Տասերորդ մէջ։

74. Նբբոր Ոսկի, Արծրբիտ, Ծխեմբրիթ, Նապուէթ, Նլմաս, Շուշան, վարդ ու Մէնէքշէ կոչուելով՝ աղջիկ են։

75. Ծոածանեալ ն տառն է, որ հայ բառին ծայրը գրշակ խակ չէ։

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵՒՆ ԼՈՒՆՕՄՈՒՆՔ.

1. Ձայն։
2. Կնքամամը։
3. Փետրուարի մէջ՝ ըստ որում կարճագոյնն է։
4. Տարեի համ խաղու թղթերը։
5. Ձայրդ։
6. Տային տապանին մէջ։
7. Մէկ խարխախ։
8. Ինչու որ կանոնաւոր՝ անկանոն ու սակաւաւոր են։
9. Փետրուարի 29ին ծնած ըլլայ նէ։
10. Ծանր հիւանդութիւնները ու թեթև ախտերը։

ԲԱՌԱԽՄԲ.

Ե

1. Ցոյն։
2. Հոյն։

Ճ

1. Ուխտ։
2. Ուխտ։
3. Մուխտ։
4. Մուխտ։

Գ

1. Ա-ր :
2. Ա-ռ :
3. Ա-ն :

Դ

1. Ո :
2. Ո-ղ :
3. Ո-ղմ :
4. Ո-ղմ-ով :

Ե

1. Օ :
2. Ր – ր :
3. Գո – ր :
4. Ի – ր-ի :
5. Ըի – ր-ի-ի համ ր-ի-ի
6. Ըի – ր-ի-իս :

Զ

1. Ը-ի :
2. Ըի :
3. Ը-՛ի :
4. Ըի՛ :

ՏԸՈՒԸԽԸՂ

Ը

Փ ղ-ի-ա-ղ-ի-ը :

Թ

Ջ ղ-ի-ա-ղ-ի-ը :

Ժ

Ջ-ի-ն՝ որու լծորդ ես
Ղ և Ա.

ԲԸՈՒԿԱԻԻՒ

Ը

1. Ա-րտ :
2. Գրա՜ծ :
3. Ա-րտ համ Ա-յտ :
4. Գո-ր՜ծ . . .
5. Ա-մ՛ն :
6. Ա-մ՛ն-ա :
7. Ցո-ր՜ծ :
8. Փ-ր՛ն-ա՜ծ.

Բ

1. Ա-ն՛ :
2. Ֆո-ն՜ :
3. Ֆո-ն՜-ա :
4. Ը՛ն Ա :

ԲԸՆԸԿԱՈՒԻՒ

Ը

1. Ե՜-ն :
2. Կո-՛ն :
3. Ընդ-ն՛ :

4. Ը–ի։
5. Ո՞ւմ–ումի։
6. Ը՞նչ–ումի։

Բ

1. Վ֊էդ։
2. (Յ֊Վ) յԼ։

Գ

1. Գ–ուրապ հեթհակը՝ պա֊
ռապ։
2. Ա՞մ „ մամ։
3. Գաղաթ „ քաղաքի։
4. Ծ՞ափ–ծ „ ծ–ափ–ծ։
5. Գ–ապ „ պապ։
6. Ա՞մ „ մամ։
7. Լ֊ԻԼ „ ԼԻԼ։
8. Կ–ապուկ „ կապուկ։

Գ

1. Գ֊ՈՀ։
2. Ջ֊Գ։

Ե

1. Ը֊ս։
2. Ա֊ս։
3. Ը֊ՆՍ։

Օ

Ա՞ՄՆ, ՆամՈ–կ, Մ–ՈՒ։

ՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա

1. Վ֊Ի, կամ ղ֊ա, պա֊
ռ֊ի։ 2. ա֊ռ։

ՀՈՄԱՆՈՒՇԱԿԱՐԳ

Ը

Ջո֊Ր, Ճ֊Ր, ՈՍ֊Ր, Ը֊Ր, Ը֊Ր, Ի֊Ր, ԲԼ֊Ր, Փխո֊Ր, Ք֊Ը֊Ր, Ն֊Ր, Հ֊Ր, Ղ֊Ր, Ն֊Ր, Ծ֊Ր, Ռ֊Ր, Կ֊Ր։

Բ

1. Ջայաստան – Ջ։
2. Ը֊րմենակ – Ը։
3. Յաբեթ – Յ։
4. Կարդոս – Կ։
5. ՋԸՅԿ։

Գ

1. Ղ֊ևերսէս։
2. Մխիթար Գօշ։
3. Ղևոնդ։
4. Մովսէս Խորենացի։
5. Ղեկնիկ։
6. Գաւիթ ա՛նյաղթ փի֊
լիսոփայ։
7. Խսահակ և Մեսրոպ։

ՀՈՄԵՈՒՆԱԿԱՆ

Ը

1 — ն
2 — ր
3 — ն
4 — ա

ՈՐ Է ՆՐԱՆ

Բ

Աուղ ինչքան զարդարած,
Արծ պատուլ միշտ պատած,
Արծ, ցած, փոքր հայ՝ սակուլ
Կ'առնուի գին 'նելուլ։
Ընչ՝ խաղո–ր է։
Աուղ ինչ քուլ՝ զարդ առած,
Արծ պատուլ միշտ պատուած,
Արծցած, փոքր հասակուլ՝
Կ'առնուի կին 'նելուլ։
Ընչ ալ՝ խաղո–ն է։

ՅԱՇԽԱՐՀԱԶՈՒԱՐՉ ԴԱՐՁ
ՄԱՅԻՍ ԱՄՍՈՑ

ՀՐՑԱԼ ԵՒ ՀՈՒ—ՀՈՒՑԿ

ՍՈՒԽԱԿԻՆ ՈՐՈԳԱՅԹԵԼՈՅ

ՀԲԺ. ՀԲ. թիւ 441

Հաւ հաւ, հաւ հաւ, հաւ հաւ.

Ձիւ

Ձիւ . . . ձիւ, ձիւ.

Նշմարէք, հետեւ կեցէք,
Ընկերք, աս կողմ մի գաք,

Եղեւ՛ր, իմ քոյր չի կա՛ր,
Ընտանութեան մարդիկ՝
. . . . . ձիս որս ըրինք։
Հա՛ հա՛յ, հա՛ հա՛յ, հա՛ հա՛յ.
Հոս, այս նեղուկ բանտիկին մէջ՝
Իս պերի վանդակիկին.
Ա՛ղ դուս, ո՛չ ծակ, ըրս դիս տրտանէշ.
Նեղո՛ւկ Թըշուառ սոխակին։
Ա՛հ, մի՛ պաք, մի՛ գովմ պաք,
Հոստիղ մի՛ 'նձ մօտենաք,
Թո՛ղ ես ձեզ ըլլամ խրատ.
Հոս ծուղակ ու վանդակ՝
Կ՛բանտեն ձեզ յուսահատ.
Ա՛ճգք. . . վախ կայ վըտանգ շատ. . .
Հո՛ւտ, թըռի՛ք, մի՛ կենա՛ք։
Հո՛ւ, հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ.
Ըտառունքս չիքաւեր վիճակըս լալու,
Ե՛ս, ձայներս չօգտեր երգել սև սրտիս.
. . . . . Հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւ.
. . . . . ձիւ, ձիւ, ձիւ, ձիւ.
Ըզա՛տ ընկերք,
Իս ողբայի՛ք։
Եղեա՛րք, մարդոց ձե՛ռքն իմ անյո՛ւր.
Ըստուած գիտէ ե՛րբ կ՛ազատիմ,
Փախչելու յոյս, հանդիստ չունիմ,
Ըսա՛ղ ըսէ՛ք խեղճիս. գա՛յտեր,
Ո՛ւսումն, երբեմն ես անուշիկ
Ձեր բնակիչներ ըլլայուկի.
Ըյսպէս հիմա զան թողուցէք՝
Որ խիստ մարդոց ժանտ ձեռքն անյո՛ւսի։
Մոռցա՛ք իմ այն ձայնս 'քանչելի,
Որ պերատ՛ունց քան զդեղձանիկ.
Որ սըրտաուռչ խաղալս յուշիկ՝

Որբիբասլին նախ դաս տուել։
Հու հո՛ւյ. հու հո՛ւյ.
հու հո՛ւյ—
Մարգագետնի՛նք
Եւ ծառաստանի՛նք,
Հովի՛ւտք ջրայինք
Օդուարձականք,
Ու ջայլեցի՛ք
Ողջով հնկեկ..
Հո՛ւ... հո՛ւ...,
Ո՛ւր քաղցրաձայն
Երգերը չիկան,
Կորա՛ւ ձեր այն
Պարծանք պարնան.
Նկե՛ք, տեսե՛ք
Իսեղձն սըրտաբեկ՝
Ճնեերն կապուած,
Մարմինն կըծկած.
Ու չի մընայ
Քաղցրակարկաչ
Դաշն յեղանակ,
Մուր եղանակ,
Հաւեղ ներբող,
Ընծել երգող...
Հո՛... ձի՛ւ. հո՛ւ.. ձի՛ւ.
Թռըշուա՛ռ ժամ...
Ինչո՞ւ կարդամ.
Ինչո՞ւ երգեմ,
Ո՞ւր երթամ.
Ծո՛ղ ողբամ
Ընդհատ.
Վանդակ չար...
Ընդմէջ ծառ...
Հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ, հո՛ւյ.

Ա՜հ, թող աուէք իս,
Ուրթամ քուլ վարդիս,
Ռոլըր տարին իս՝
Պատսեց պերճ մայիս.
Ձիւ, ձիւ, հա՛ւ, հա՛ւ, ձիւ.
Ըյս սիրուն մայիս,
Ըյս աղնիւ աիիս,
Ա՜հ, չև որ անցնիս՝
Ընո՛ւշ օրերնիս,
Ձիւ, ձիւ, հա՛ւ, հա՛ւ, ձիւ.
Թուրչիմ քուլ վարդիս,
Ուրթամ ողբ սըրտիս.
Ի յօղ այդուն,
Ի շող կանխուն,
Ի լուս վաղուն,
Ի գուլ շաղուն,
Բուռլօտուն՝
Ու խրիկուն,
Ծաղիկներուն՝
Վ՚ահ թաղուհուդն.
Կարմիր վարդիս,
Ձերմակ վարդիս,
Գեղին վարդիս,
Վրըդում փունջիս.

Ես պըլպըլուկ թըռչնիկ մը եմ.
Ըսպասանէք ալ իս՝ չունիմ մարմին մը.
Ձիւ. ձարըս հատած, վ՚երչըս ի՚ըտակեցած.
Ձիւ. հա՛ւ, հա՛ւ.
Հա՛ւ, հա՛ւ...

Ը՛հ, թող աուէք իս,
Ուրթամ քուլ վարդիս,
Ռոլըր տարին իս՝
Պատսեց պերճ մայիս.
Ձիւ, ձիւ, հա՛ւ, հա՛ւ, ձիւ.
Ըյս սիրուն մայիս,
Ըյս աղնիւ աիիս,
Ա՜հ, չև որ անցնիս՝
Ընո՛ւշ օրերնիս,
Ձիւ, ձիւ, հա՛ւ, հա՛ւ, ձիւ.
Թուրչիմ քուլ վարդիս,
Ուրթամ ողբ սըրտիս.
Ի յօղ այդուն,
Ի շող կանխուն,
Ի լուս վաղուն,
Ի գուլ շաղուն,
Բուռլօտուն՝
Ու խրիկուն,
Ծաղիկներուն՝
Վ՚ահ թաղուհուդն.
Կարմիր վարդիս,
Ձերմակ վարդիս,
Գեղին վարդիս,
Վրըդում փունջիս.

Ալիք ասուցին զիս,
Ընծաի՛ր ձիւղիս,
Հասուլ վարդիս,
Բուրող ղուարթիս։
(Գոյնդ կենդանի,
Եւ հոտդ)
Փըշուտ վարդիս,
Գինով հըպարտիս։
Վ՛րան երթամ.
Աղբիւրներն կըտցեմ,
Ձառերն վայլեմ,
Ուրբ կենամ...
Հէքս արտասուք,
Հերնէս սուլմանք,
Կըտցէս ձըմեռնք,
Սրտէս ցընծմունք՝
Հո՛ւ, ձի՛ւ, աչք սամ.
Ներկեմ, կարդամ,
Ձախրե՛մ, խաղամ,
Ելնեմ կ՚ընաւ,
Յաթիկեմ, տաքնամ,
Ո՛հ, քո՛ղն երթամ,
Գոնէ սըրտիս՝
Ցաւերն մոռնամ,
Հանգիստ գըտնամ։
Հայց ափսո՛ս խեղճիս,
Ռաղբահոտ վարդիս՝
Ըլայ երամ ըշտիս,
Ըլայ անմեղ գիրկիս
Դնատըր փըրկիմ,
Դնատըր երթամ։

Ի՞նչպէս թըռչիմ.

Ո՞ւրկէ եըլայ.
Ի՞նչպէս երգեմ,
Ինտո՞ր հըրձուիմ,
Ի՞նչ պեղպեզեմ,
Ինտո՞ր ապրիմ։ –
Ըփսո՛ս, ափսո՛ս,
Վ՚արմ թարթառոս. . .
Ճի՛ւ. . . ճի՛ւ. . .
Խեղճ մարդիկներ, պիտեմ ինչու
Ձեր ղբօսանայ՝ իս կը պոհէք. –
Փուճ կամքերնիդ կատարելու,
Թռչել ունիք հաղար ու մէկ
Խաղեր, երգեր և հաճուելիւն,
Ձօգտեր ձեզի ատոնք. հո՛ւ, հո՛ւ. . .
Ըյլ անհանգիստ, անչուր, անսուն,
Ինչ իմ երգերս վարձատրելու՝
Բանտո, մահ կու տաք, ղիս կը պահէք,
Հո՛ւ հայ. հո՛ւ հայ. հո՛ւ հո՛ւ.
Հո՛ւ հայ. հո՛ւ հայ. հո՛ւ հո՛ւ. . .
Ճի՛ւ. ճի՛ւ. հո՛ւ. հո՛ւ.
Լ՚աւ ու ողբամ,
Միրով սըրտիս՝
Բանտաբաղ խեղճիս՝
Յաւերն ըզգամ. . .
Հո՛ւ. հո՛ւ. հո՛ւ. հո՛ւ. . .
Լ՚աւ, ճըլուըլամ,
Ձի կայ մէկ ծակ՝
Ուսկէ եըլամ,
Ընդառ ըլլամ,
Ճի՛ւ. ճի՛ւ. հո՛ւ. հո՛ւ. . .
Ընուն սոխակ
Որ կ՚ըսէք իս՝
Արձակ անուն իս
Ինչ եմ առանկ. . .

Եվ . մեր . հոտ . հայ . . .
Ազգը ամէնայգուն , նոյնասիրտ
Արասլոյ կատօքն կուգար առաջ
Ինձ հլրտանան , նըշան կառար ,
Որ բընաւթեան գուարճարար
Ներկէ թըռչունքն ծոյլ քուներնէն
Արեգիկ երգով արթընցընեմ :
Այնժամ գաշտաց , Արասեայ լերանց ,
Ընտուտք , առտուկք , խումբ աղաւնեաց՝
Ծառերուն վրայ կը գիզուէին
Երամ երամ ,
Խռերօք խռերօք ,
Ընտուշ ձայնէս՝ դառ կ'առնէին :
Հա հա ձիւ
Ձիւ ձիւ հա
Փետուր երբոր ,
Վանին դաշտայ՝
Բազմոցներն նոր
Կը ծըլցնէր , որ
Վըտակունք ծաղկանց
Էջին ալուր՝
Գարնանային
Ներանակին
Ցըցուած աչկունք ,
Կակոնք , ծաղկունք ,
Տերեւաուր
Ծառք գաշարուս ,
Երկրիսկ՝ սուր
Ընծեղ շուտ
Խոտոտ գարնանային ,
Ծառազարնանային ,
Ոսկեզարնանային :
Ա՛ , ա՛ . ա՛ , հա . ա . հա . ա . . .
Ընդ անցած

Երևն – չերևաց,
Երևն – մլաւաց,
Եւ լոյս սըփռաց
Գիշերային
Պայծառ լուսնին
Ժամանակին...
Երբ ձայնս ձըգաց,
Ծառին՝ հովային
Կըրկին կըրկին
Արձագանգներն
Կը հընչէին,
Երնդակին
Եւ լուռ լուսնին
Ճառագայթներն՝
Յայնժամ իմին
Սեծ յարգս անգին
Լաւ պիտէին....
Հա, հա, հա, ա, ա...
Յուսահատիմ
Թե լսափոփուխիմ...
Մթդք ինձ խեղդիկ
Խեղճ թըռչնակիկ,
Ապերջանիկ
Գերի հաւիկ:
Նաղ գեղեցիկ,
Հաղթր գայլայլիկ
Երգեմ, պօռամ,
Պարեմ, դառնամ,
Ընդդէմ՝
Զայնէս չամբիմ.
Բընդհուշ ձայնիկ,
Ուռչ գողտրիկ
Ձիզ հաճոյք տամ՝
Ի՛նձ քնչ գըտնամ...

Ո՛չ . ոչ . ոչ . ոչ ,
Ո՛չ բարկանամ,
Ո՛չ ատամնջամ,
Ո՛չ չըւչքւամ,
Ո՛չ սրխրանամ.
Ընդ քիչ մ՛լռեմ,
Ինչ մ՛ամբերեմ.
(Ընդ հինայ չար ,
Իմս չարաչար
Վէտք ապատեմ)
Իմ . . հոգ . .

Բուրաստանին ,
Բուրող վարդին ,
Միրուն ծաղկին ,
Նոր փուշաղէն
Ծիրանաշէն
Ընդին վարդին՝
Բացուած կուրծքին ,
Բարդած թիրթիքին ,
Գոյ կոկոնին ,
Գոյ կոնոնքին ,
Ընդիւ տեսքին ,
Ընդհակ հոտին ,
Գայծառ դոյնին ,
Կայտառ շնորհքին ,
Էկ իրանդին ,
Ամէ սաղարթին ,
Գոլատանքներդ ,
Գաշնակ նուագներդ՝
Վաղն ալ լսեմ,
Ընհարհոք ձայնիս
Ըզմայլեցնեմ՝
Օխս վանդակիս
Ամէ լսափեմ . . .

ՀԱՆԵԼՈՒԿ (1)

Ըմպի· Ըսար· Եր· 16

Կիլտզինեան հասուն սըղոց,
Ծառուկ ու բոյ անհուր հըննոց.
Ըղեղի ձև դուռ մը ունի,
Պատկած կեցեր հիւր կ'ընդունի։
Ատամնաներ մէջ քոլէ քոլ,
Ձ'երմակ հապուած կեցեր սէրով՝
Ամէկ վեր կ'ելլեն, մէկ վար կ'ինջնեն,
Հիւրերն դըժոխք կ'իջեցընեն։
Բայց նախ լաւ մը կը չարչարեն,
Ըռանց կրակի կ'եփեն, փըշրեն,
Ետք կէտի մը ձեռք կը յանձնեն՝
Որ զանոնք հուր խըրկէ մէկէն։
Ըս կէտը պինտ զարմանալի
Դործարանէ կենդանի,
Պարող մարմին՝ հոգի չունի,
Ամէկ կ'երկննայ, մէկ կը քաշուի.
Կը տարածի ու կը նեղնայ,
Թէ և ձուկ չէ, բայց կը լողայ.
Կը ծլտմըրկի, կը շիաւուի,
Ըռաձգական խէժ կը նմանի։
Ըս է պատճառն որ ճիւրեըսն
Հանած մուխերն, ու բոյ, ածխէն,
Ծաղաղականերն, ու վայնասուն՝

(1) Գրուխ և մասունք խօսք։

Ընչեր կը հինդ, սաղ տղեկան։

Ընկնէն զանոնք անթիւ կ'առնէ,
Անոր կ'ընդունի, նոյն կ'արձակէ,
Կառնակալ կ'առնէ, գարձեալ կ'ուտայ՝
Մինչև նոյնքն որ լեմընատայ։
Երեն մէջը զանգակ մ'ալ կայ,
Ով կը հնչէ, ան ձայն կուտայ,
Բայց անհնչուն անկիւն կախուած՝
Դժոխքին վրայ ուղղահայեաց։
Ընդեղն ուրիշ կեղտ հիւր մ'ունի,
Ձի բռնութիւր ու պոյն չուռնի,
Ան ալ կ'ապրի. ինչպէս մարդ.
Բայց շատ տեսակ պոյներ ունի։
Դժոխքն է մութ՝ ու լայն, խորին,
Ան երկու կերպ հնչերն երբ գան,
Կերակրին մէջ վար որ իջնան,
Հանդց կրակի շուտ կը հալին։
Հնոցին քովէք պատուհան մ'ալ,
Գառկի նըման կախուած կիպեր,
Ընդեղն նեռաբ իրեն նեռէր՝
Կտրծն է եղեր զանոնք որսալ։
Ընչքերն բոլոր աղեղան վրայ՝
Հարձրահասակ մեծ շուն մը կայ,
Որ հիւրերուն վրայ կը նայի,
Տարին գիտէ մէջ ծեր չըլլայ։
Հանել վրայօք երկու կողմէն,
Երկու բոյներ՝ մէջ թռչուններ՝
Ընելի շուտ թլուշին օդեր։
Բոյներուն վրայ մանր խուխներ
Պաշտպանութեան համար կիպեր,
Հնոցը վրայ ալ լայն գաշտ մը կայ՝
Որ հորիզոնն մինչև կ'երթայ։
Գաշտին վրայօք անուատ մ'ալ կայ,

Որ մէջ՝ երեք գոյն ծաո ի՛ւ լոյց.
Ի՛ երեւի՝ որ կատամախ է,
Կամ նոճ՝ որթի՝ տեսակ մըն է։
Սակայն կանաչ չէ գոյներուին։
Երբ ձիւրանակ են, երբ սև, գեղին,
Մերթ բաղեղան պէս կ՛պլլուին,
Երբ կը թափին, երբ կը փայլին։
Ընտաւին մէջ կ՛ըլլայ պատան,
Երբոր շատնան ու վընաս տան՝
Մարդիկ կեղլին տուր թուր կատնեն
Ոոլոր ծառերն վար կը գարնեն։
Ըս անտառին մէջն է կ՛ըսեն,
Որ գխատութեանդ այն տաճարն չէ՛ն՝
Ուրկէ եկան բոլոր հնարքներն,
Ուսկէ եկան մարդոց գխաւերն։

ՀՈԿԱՅ ՀԱՆԵԼՈՒԿ(1)

Ըրպի. Ըստր. Նր. 63

Ո՛չ սերմ և ո՛չ ունդ, եօթ հատնտ կ՛ըլլր հղքայը
Ընկօսներնուս մէջ՝ ո՛րը մեղմ, ո՛րը տուր,
Որերնիս վըսեմ, որերնիդ խոնարհ.
Մերթ կամայ մերթ շուտ մէկ ուրախ մէկ տխուր։
Երբ կը տրնկուինք, բան չենք բուսյըններ,
Հայց երբ կը ցանուինք, խակոյն կը ծաղկինք.
Յայնժամ կը չորնանք, կը փըթթենք փունջեր,
Մեծ հաճոյք կուտանք՝ երբ կը հընձուինք։
Կ՛ըլլ ու հաւասար, բայց տարբեր չերք ենք.
Ես մէկիկ մէկիկ մեզ կընտել ուզես,
Լըման մէյմէկ տրամ, չորսական դանդ ենք,
Ուրիշ կէս դանդ և կուտ տասնուվեց.

---

(1) Երաժշտական ձոյլ։

Երանե՛ք քիւս կէս կուտա , վամեսուն ՚ջրս ցօրեն ,
Ու անոնց ատուներնը մէկտեղ հաշտեցուիլ.
Չարիւր քսան և ութ պատմարմը կ՚ընեն ,
Ճե՛ կ՚ուզես ձիշդը , կըշտե՛ վայրկեանով։
Անոնք մեր լեզուով միշտ այսպէս կը խօսինք։
Ասոր անհնչ ու տ-ա Յ-ը լաւ յարգարէ ,
Ը՛ր ինչ Արնակ Ըզտայ մարիկ Ը՛ր (1)։
Բայց մե՛ք չենք խօսիր , այլ շուռչ կ՚ընդօսանինք։
Ներքեւն անուններս , այրուբեն , գիր , պա ,
Ինչ , գա , է , կ՚բանէ , շատ ազգերու մէջ.
Կամ գոց աչքս բերէ , կամ բայէ՛ն կարդա ,
Հաներնես անուշ , հաճոյքներս չե՛ գիշեր։
Յանուելու յաւուկ չունինք եղանակ ,
Ո՛չինչ ատեն ցանուինք՝ նոյն ատե՛ն կըծլինք։
Ճե՛ որ մըշակներն մեր չափեն ղերկինք՝
Ուզանակներուն կու տանք ժամանակ։
Վաչ ճարպիկ խելքով կատուածատէրներ ,
Մինչև հիմա մեզ քանի պարսէքներ
Յանիցին գային . կը վայելուինք , դեռ
Հատերուն համբաւն՝ անուն չե՛ գիտցուեր։
Մըշակներնուս Ջանք , վաստակ ու խոնջենք ,
Խինդ , գոլեսա , պատիւ , սէր կը պատճառենք։
Ոբք Ջուր կը ցանեն և օդ կը քաղեն ,
Ընչափ կը աբնակեն չափով կը հընձեն։
Գործիքներին կեր պես կերպ , մանպաղնին ընտիր ,
Ոմանք եբեռնոս , ուրը տախտակէ ,
Ոմանք արծաթով , ուրը պղընձէ .
Հայց ուրչափ հընձեն մենք բնաւ չենք պակսիր։
Ա՛րը կը քըսէ , ուրը կը ղարնէ

---

(1) La S. Do. Re. Mi. Fa. Sol.

Ա՛ստեղ տաղին, մայեղով կ՛երգնեն
Ի՛ր գաշտերու մէջ նիզ-միզ ակօսները,
Ընդէ կըզգաս ինք բալիքուած անձդ,
Ձեր մանպաշներուն յանկարծ մրշակները,
Կու գան մեզ հընձել դըժներն կը բանան։
Ա՛մրոյներնուս մէջ երբ կը հընձուինք,
Վ՛ախէն՝ ակօսէ-ակօս կը յաթկինք,
Վ՛ար կը պահուտինք, վեր կը թըռչտինք.
Նայց գարձեալ հոլերն ու կ՛հանեն երկինք։
Ա՛ր լացերն լըսես այնքան ազդու են՝
Ձեր իրաւ կ՛ըսեմ եռանդ՛ կը շարժեն.
Հասա սըրտումնես և ծաղիկներնես
Ընդան սըրտաշարժ՝ որ ախորժ կ՛բերեն։
Ներքեր ու՞ մէջ մըտանես՝ տեսնես ինչ լաւ գաշտ.
Ուր-ուր բաժնուած աղուր ակօսներ
Ընտոնց ու՞ մէջ անբիւ խառնիխուռն հունտեր
Օձինաւորներու պէս շարուած ենք վաշտ վաշտ։
Վ՛րանիս թըռչուններ, ներքևնիս գետեր,
Կողմնակի խեչեր, թաղով պատմներ,
Գըլուխնին՝ ի վայր ներքանչին՝ ի վեր
Ա՛նորուքոտմուներուք կախուած գող մուկեր։
Ընչքերնին ուընկած՝ խխունջի եղջիւրներ,
Գըլխիրայ աչերդ խառն տիրայուներ,
Գլուխնին փատտոցով փախուկ կապիկներ,
Ընոս ոտքին կախուած կուզ ճանկալօզներ։
Ծըռմռացող օձեր, անթիւ թիթեռներ,
Ընհատին լուներ, խորտուբորտ սարեր,
Գոյուած ճամբայներ, բացուած կարկինները,
Նահե-եան դրացի սանդուղներ։
Ընձեռ ընտիր, անձայն պատանները.
Հինգ կարդով կանուած, հոգվի կըշիռները։
Ընկարդ փունջերու բայուպոց ծիլեր,
Ընձիլ հունտերու շիղջաշիղջ կոյտեր։

Վերինաթան մանչիկ, լուս ապառաժներն,
Գալլուխանին կախած սրատես ծառայներ,
Էրապատանին միշտ ալ կրակէն թռչած
Ընշաւժ նաւերու թարձրաշէն կայմիւ։
Երբեմն պինդ երկայն լարուած ջուանններ
Մեզ ալ կատելօք տեղ են որջաձուերը,
Մեզ պրնոզներուն հատա ինչ պէտք կը—
Տալ հընձոզներուն ատատ պարպեներ։
Բայց մեզ պրնոզներն բան չեն վատալկիր,
Անոնք կը կենան մենք ձեռք չենք անցներ.
Մինջտարդներն կ'ելլեն գաշինք կը գընեն,
Հընձոզներն կու գան ըտտալինին կ'ատնեն։
Մենք եօթ մըտերիմ, եօթ ալ ատեխներ,
Մէկ մ'ալ պահապան և մէկ խրնամի,
Ամենքս սպատաստուր ունինք ընկերներս։
Բարեկամներն մեր պինդ կ'ատելցընեն,
Ետրի կամ հարազատ ըլլախս կ'յայտնեն.
Թըշնամիներնիս պատիւնիս կ'կթսեն,
Ընտել ոգւով մեզ կ'անուշցընեն։
Պահապանն կ'հըսկէ՝ մեզ նոյնն կը պահէ,
Նոնային կ'միջնորդէ՝ մեզ կըրկնապատիկ.
Պատուրներն գան՝ մեր տեղն կը բըռնեն,
Ընտուերներ կ'ըլլան, հունձը կ'արտիլեն։
Էյլ ես եօթ միջնորդք կամ առաջնորդներ,
Մէկ մ'ալ դըռնապան սպասէ ուխ պիշեր.
Դըռներնուս վրայ խոշոր ջախջախներ,
Միջնորդութիւն'նոյ չիլ խըտըլիկներ։
Որք նշան կու տան դըռներն կը բայուին,
Ամշակք մէկ ոտքով հունձէ կ'ըսկըսին.
Մէկ, երկու, երեք, չորս ոտք սանդուղներ,
Ոտքերնէս կապած կախած են ծոպեր։
Երկու կարդ ունինք, երէց ու կըտաւեր,
Ամէնքնիս՝ այսպէս կ'օրոշուիմք.

Երէց Յովհաննէր , կըթատէր ոսոխնէր ,
Երէց մըտերիմք , կըթատէր մըտերիմք :
Ասոնք ոսոխներնին՝ մըտերիմ կ'ըլլան ,
Ասոնք ալ բարեկամք՝ թշնամի կ'դառնան ,
Երբեմն երէցք կըթատեր կը փոխուին ,
Երբեմն ալ կըթատերք երէց կը շինուին :
Ասոնք ալ չափերը , հոխոյէ կանդուն՝
Տրամ ոտքերու՝ կիրթարան կ'առնուն ,
Ու մերթ մեզ շուտ–շուտ հրնձելու առին՝
Յանկարծ ծանր՝ կամայ–կամայ կը քալեն .
Ասոնք երկու կամ չորս քալէքով դրուած
Կըր–մըր ոչքի պէս անկմահ խրտուիլներ ,
Ասոնք հընձողներուն դիւրին նըշաններ ,
Զարէն հընձելու շուտ են հրաւիրած :
Ըս միջոցներուս մեզ վատող պատերն՝
Երկ–երկու սիւնով պատնէշներ կ'կենան .
Ընտիրներս կ'առնեն նոր անուն կու տան ,
Հին չափերն կ'ելլեն , նոր կըշիռք կու դան :
Ասոնք խիտ ըլլանք բաղուզոց հունտեր ,
Ասկուէս շինող ուռնինք կոկոններ .
Ոմանք մը կու գայ մեր կէսը կ'առնէ ,
Ասկ ժ'ալ քոյն կու գայ՝ անոր կէս կ'առնէ :
Թէ թըշնամիով , թէ բարեկամով ,
Երբոր սերմանուինք , ծաղկինք , հընձուինք ,
Ու կամ նըշանուինք , մէկ տեղ կարդուինք ,
Ի'նչ կարդ տիրելնիս՝ կ'յայտնենք միջնորդով .
Չափերնիս կերայ կերայ , կշռնիս զանազան ,
Կ'ուզես տրամ կըշռէ , կ'ուզես ոսկ չափէ ,
Ոմեայով քաշէ , կամ քոռով հաշուէ ,
Կանգուն ալ չափէ , ամէնով քաշ լմնան :
Թէ որ նկատողէն պարծիքով քաշուինք ,
Բան մի չինք կըշռեր՝ միլեօններ ըլլան .
Թէ որ օդային կըշռուով չափուինք ,

Ամէն մէկ երգին վրայ տրեան։

ՎԱՐԱՆՑՈՒԹԻՒՆ

Գիշ, ո՛ լուծուղ,
Ցոկ որ գլտնես՝
Դաշտ մի տամ քիզ,
Որ ուզէն հլնձես։

ԸՍՏՆՈՐԴԸՆ

Ընծաւորութի՞ւն, կի՛ն է անուանք։

ՀԱՐՈՒՓԻՑ

Երկի Երաք. Եր. 89

Յանուանէ զերջան Յաւետեանին,
Ի՞նչ ըսեմ օղից զերգեցողաշար
Սրահեա սլանայ կարգն անդադար.
Սլանայ զօղի՝ հնոք չերևին։

Ո՞աստակաբեկ ընդ որ մեր ամք
Մին գհնա մուսոյ գևրկ թաւալկ լոր,
Անոտին սուգին հետամտլոր...
Գնու ձեռն ի ծնօտ նորոց յուսամք.

Գանի՛ցս ի բարձանց շոյտ ծեր կոտնա
Ծիր զերկզերկեաց, զերկեաց ըզդունտս,
Յեղյեղեաց ատոր նուաճեաց յոքունս.
Ընդ նոսին և զմեզ յոյակորոյս։

Ո՞ւր, վա՛ղ անցին այն առաջինք...
Ու ապառնոյն ո՞ պիտիցէ —
Ցառ թէ բարի յաջորդեսցէ.
Անիկային գեռ չա պատինիմք։

Քանիցս Հանք, փորձք փորձոց ըզկնի,
Ընդ բըռնութեամբք, վայ, հըճայեան
Եւ վաստակ, և քիրտն, և ոսկի,
Կուր, որս ժանեայ՝ ժանտ, խեղ Մահուան:

Եւ որշափս պեռ, ո՛. անհամբեր,
Դարուցս ՚ի դարս աստ վաղանցիկ,
Ծառուձունք Թուոյն, ապատնէք մեր,
Ի կենցաղումս կեանս վատնեալք:

Նախնիքն մեր յիշատակօք,
Որ ըղծագիկանց խայտ փըթթութիւն,
Մըշակեցին զանմահն անուն.
Եւ որ ըզհոգին քաղցրութիւն, զոգ,

Ըզկեանս ՚նդ այեր ցընկեցին առէտ,
Օ՜անձինս ՚ի տայժ, հա՛, շինուցին՝
Հնազանդք յօրէնս Ա՛ակատադրին:
— Ո՛չ մեք ըզնոյն անցուսյուք զվէտ:

Նորոգեսցէ Թուղ զայս անդրէն
Մանգաղակերն Ընդն ծերուն,
Յորչափ արփին զմեզն Ընդի
Ի ուսաւորէն, շնորհաւորէն:

Խոհ՚ն Թիւզանիկ

Յաւելուած Յաւերժաբոյսին, Թիւ. 7

Ով խեղճ Թուզանիկն ընձէ եղեր,
Տ՚ըր պըղծեա, կ՚ըսէ, Հայր մեր,
Կուլայ կ՚ողբայ ըստակ կ՚ուզէ
Տուող չիկայ ձարն է հատեր.
Տիրացու է Թուզանիկն եղեր:

Ընաջ կ'երթ'ւի չէ դլսեր գործ,
Նբիւս տարի է կ'ընէ փորձ,
Կ'երթէ կ'երթէ որ շահ ընէ
Մարդ չի լսեր իրեն երդոց.
Ընդհօք ծնըչնիկն եղեր ժամկոչ։

Նայեր կ'երթէ չարդ կու տայ,
Ընդ 'նթերցասէր կ'ուզէ ըլլայ,
Փուճ տեղ մելան կըբլիչ ու թուղթ
Կը ծախէ ու կը տըրտընջայ.
Վարդապե՞տ է թէ աբեղայ։

Աերթ 'ի պատարն լերանցն Ընդեան
Կ'երթայ համբել ջպղնձ համայն,
Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, կը պօռայրտայ,
Կ'ուլայ կ'ողբայ տղին վըրան.
Ինքն է եղեր կընիկ լալիան։

Աերթ ապտաւի պէս կըրկըտայ
Ոխակի պէս կըլսել կուտայ,
Կարծէ տղին կ'ընէ օգուտ.
Կաչաղակ կամ թութակ չըլլայ,
Ի՛նչ, ինչ թըռչուն է ասիկա։

Ներքեւն ձեռքը կ'առնէ Ընթր,
Կը հընչեցնէ ու կարծէ որ
Չարաւ, հիւսիս, մինչ արեւմուտք
Ամէ խուլեր են չայերն բոլոր.
Փողահար է եղեր խեղճ փոր։

Չաղիւ հաշիւ հաշիւ կ'ընէ,
Կը նայի որ գումարն ըլլայ,
Վերջ' կը վըղջայ ու կ'ըսէ որ
Ամէ փեօսփէ չուզեր համրէ.
Ընդհօք ինչ բան ըսել կ'ուզէ։

Փէրփառճէ խառն որ եկեր ես,
Ու կ՚ըսես որ չ՚–ախա երբեք.
Գոռ կըտաւ չես որ քեզ մաքրիմ,
Ինձ կեղծաւոր հաւ անէրթա
Ես, որ ինձմէ գեղ կը խըմնդրես։

Ես, համաստ, կոյս, Յաւերժահաս,
Ինչ ըրկեղէկ կ՚ընես աղաս.
Գոռ անօթի չէն՚վէր պարը
Կ՚ուզես ուտես ու շատ շատ լաս,
Ծո՛ւրթս ուղես՝ ինչ կ՚ամրչնաս։

Այդ խառնը որ փէրփառճէ է,
Յուսա՛րբերես ճերմըկցընէ.
Հայց մ՚անպատուեր որ չամրչնաս,
Ու եաք երկես Յաւերժ Հարսէ
Ընտրեալ խնդրես որ քեզ մաքրէ։

Յիշէ, որ ես փափուկ աղջիկ՝
Ջեմ ախորժիր, ծոլուչնիկ մլուչնիկ.
Կըտիւ ընել, այլ կը ներեմ,
Ու կը յաւիմ որ սիրտս քընդշիկ
Գառնացուցեր հաւ անուշիկ։

Ծէ որ ինձի մըտար՝ խելօք,
Ձէի խօսեր քաղրանջանօք.
Հայց ինձ ետեր ինչ հրամայեց
Ար քեզ այսպէս պատասխաներ,
Ի՞նչ հանուղ օգտիլէ ինծի։

Գոռ խեղճ ծոլուչնիկ մի՛ որ կ՚ուզես
Ընել ինձ արդարապէս,
Ինչ ափդ բայեր աղերսուելուն
Անկեն միւսէն փող կը խըմնդրես.
Ինչու այդպէս մուրացկան ես։

Ձեռքն հանկուց վանդակն մ'ի դուռն
Ելեալ մէջ նոցին սկսաւ երգել՝

Ո՛ր խըղճմտանք՝ ոտ իջեցոյ ինձ։
Ո՞ւր ես ինձ մոլոր–ճամբէ մոլորեցուցիր,
Վերէն չէ որ ատա դուն կամքս ուրացար,
Ելար ինձ նման ազատ երգելու։

Ես ի վերուստ հոգւոյս կ'ընդէ օրհնուած
Ձեռք դիտեմ ես ինձ ծանր կապանքներուն,
Ինչ կ'անդադար ուրախ երգել կ'ուզէ,
Ես ինչ կ'անդադար լալ կ'ուզեմ։

Ես ինչ կ'անդադար լալ կ'ուզեմ,
Ես ինչ կ'անդադար երգել կ'ուզեմ,
Ես ինչ կ'անդադար ուրախ երգել կ'ուզեմ,
Ես ինչ կ'անդադար լալ կ'ուզեմ։

Ասել թէ կ'ուզես ընտակ շունիկ
Ունէի դիտէ աս ընութիւն,
Մի աղբատանոցէ, կերցուցիր չոր
Ուժան ծախէ աւազ ծերունիին,
Ու գոհ կ'ըլլար շատ, սիրելիս։

ԱՆՈՒՆՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՑԱՒԵՐԺԱՆԱՐԱՐԻՆ

Յաւելուած · թիւ 8

ՀԱՅԱՑՔ · - Ընծայ տալ խոհերով
Ջանքեր գործել ի դերի
ԱՄՆԵՒ · - Շատ ապիկ · ուր, պատրաստ եմք · գաք ոգեհոգի
Ընկեր, անշուշտ գիտ աչխատիք մեզ սիրով
ՍՐՏԵՄԻՍ · - Անշուշտ գիտեք որ Փոքր Ասիա ծովեզերք մեռ ·
Սակայն գիտեմ Բազում (1) լուրեր լսատրուած

(1) Տ՛. գաղէիկ ·

Բառիկը (1) մ՚առնեմ, ու թ՚որ ամէն առ ուսօս
Կը լուացու իմ Յաւիտ[illegible] հետ ծանօթ։

ԵՊԻԱՆՈՍ. - Ախ գիտեմ, սիրտն առել մ՚է.

ԱՄՏԵՄԻՍ. - Ասանց միւս
Անկան սիրած եմ, որ իրեն անուն[illegible]
Նուիրեցի այդ տեղն որ է քաղաք հին,
Ու՛ր Հռոմիոս ծընուեր առաւ, կ՚բակին։

ԲԱԴՈՍ. - Երեսո՞ն է

ԵՐՏԵՄԻՍ. - Չէ՛, ծովեզին է

ԱՐՓԻՈՍ. - Լճորան է
Եւ կամ գիտես, ուր որ կ՚ըսեն, ծընած է։

ՓԼՈՐԱ. - Կորնի՞ան է, այդ օրիորդն, գիտես թէ՛,
Ու՛ր մեզ այսպէս մըտածութեամբ վարձանէ։

ՄՈՒՋԱՑՔ. - Գիտեմք գիտենք, Լսեմիւնին է, Լսեմիւնի։

ՈՒՐԱՆԵԱՆՔ. - Կէցցէ Սիւռնի

ՆԱՑԱԴՔ. - Կէցցէ Զմիւռնին

ՆԵՐԻՍՔ. - Սիւռնի
Յաւիտեանական ու՛ր ընկերն է, [illegible]-

ԱՊՈՂՈՆ. - Ընկեր գիտեք...

ՄՈՒՋԱՑՔ. - Մունք ու՛ր պարտքը. ըստ կարի։

ԱՐՁԱԳԱՆՔ. - Աստեղային ձայնն որ հանէ անձանձիր
Առանց վախի, մեկէ մ՚երբէք չի ընկճիր։

ԽՈՐԻԹԱՆՔ. - Այդպէս խոհեմ ընթացքով երանելի ձեռքն է իր.
Յայնժամ իրեն՝ հինք խրնայեր շընորհք ժիր։

ԱՓՐՈՒԹՔ. - Յաւերժահարան դիպելիկ է՝ ու՛ր վախնամք.
Յանցանք ու՛ր ալ ընէ, խոկայն իմ արդեւակ
Կատիանէս խըրկեմ այնպէս ժամանակ
Որ ու՛ր յանցանք ուշ [illegible] կ՚ուզենայ խակ։

ՀԵՐՄԵՍ. - Աւ ալ չըզայ, իրեն այնքան ատակ կուտամ,
Այնքան ինչքան առնէ սէրը հետ իմով,
Որ ինչ յանցանք ընէ՝ մորիկ յոթանամ
Աչք իրեն ու պատուեն վինք իրը բարեկամ։

ԴԵՄՈՏՔ. - Շատ ուրիկ, բայց, բան մի խորհինք մինք պակաս է,
Զուրց հերս եօթ՝ բարեկամայ, ասկայն, չէ,
Իրեն ինչ, ևրբ Զմիւռնիան -

ՊԱՆ. - Միայն թէ՝
Ժողովրդեան ոսկի իրնդոր չի պլէ։
Մենք ամէնքս ալ կը սիրենք վինք ի սրտանց
Եւ պիտ՝ օգնենք իրեն ուխտիւ խոստովք դաշտաց
Թող հերան մեզ չի խոտորեցնէ, կենեն նախանձ։
Խըռովարար, իբր...

---

(1) Պրուտուսի ճառէն վերջ։ Տ. Հայր Գ.։

Ձրնեմ երբէք. և խղնեամէ, Վէրստհի.
Ակռէ տար վատու իմ խոհեմութեամբ, հաւատոյ
Եղիք. ու ես ընդհակառակ ձեամ պիտի։

Գիրք. - Ոտրիս, տղիկս. Ցաւերժահոյակ Հզմիւռնի.
Էհ պատի փառաց պատրաստ և Ծնա արժանի։

ՄԸՅԻՍ

Յաւեր. թիւ 9

Մայիս, Մայիս, սիրուհի Մայիս,
Եկուր ի սիրտ որբ Մուսային.
Ընուշ Մայիս, եկուր նայիս։
Թախիծ սիրտը սա խեղճ Հայիս։

Ձայն տեղնջալի զուարճին առիս,
Դուն ես, որ երբ ծիլն հասնիս՝
Բարի՛ եկար, ի՛բասենք Մայիս.
Ընծիւրհք կայտառ դուն կ՚ըզմայլիս։

Օգեփչուդ անուշ, ի քայլ Հիւսիս,
Օրերդ ախորժ, երբ չի կասիս՝
Կը բանաս սիրտն Յաւերժ Հարսիս,
Ուրախ կ՚ընես աշխարհք և զիս։

Երեք՝ պայծառ կ՚ինէ օրերնիս,
Լուսինդ՝ արթուն օրիորդներնիս,
Ընձրուեդ՝ պարարտ ջոր արտերնիս,
Ամայ մէջ հարս կը նըմանիս։

Ո՛վ, արթընցո՛ւր, թէ որ կամիս,
Աքրէ, սթափէ խեղ թըշնամիս,
Սիրով օրեր տո՛ւր այս աշխ,
Որ քեղ օրհնենք առանք յայտմ աշխ։

Եւ երբ կ՚ուղղեմ կուռքս Յովնէ,
Խոհերեղեն ու Հեռուէ ուղիս.
Եւ քեզ միկ մ՚ալ միտս առնեմ,
Ո՞ւր ե՛ս, կ՚ըսեմք ցէր Ա֊յի֊ա։

Նիւթս Մայիս, նիւթս սէս իս,
Սարիկայուր ինձ օգնել ազգիս.
Ընկնիս Մայիս, ծըլիս, ծաղկիս,
Մայիս, Մայիս, չի խաղալիս։

ԴԱՍԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՓՐԿՉԻՆ ՕՐԱԳՐԻՆ

Յատ. Խիւ 12

Յաղին վիճերրորդի հարիւրերրորդի յիսուն և
ինների Շրդ Ոչիմալիականին, յամսեանն Հո֊
մայի 15, ի Գիւանատանն Ըրտեմեայ որ ի Բզա֊
տաս լերանն Բաղդատի, ի փոքուն Ասիոյ, ի ժո֊
ղով դումարեալ

Ընտէ՝ վՀռատուռ և նախագահ
Թէմիս՝ Գատաստանապետ
Հեփեստոս
և Արմոս՝ } փոստատարանք (Հրաժարեալ)
Արեսս՝ Համարակալ և գանձապետ
Ընտնիս՝ գիւանադպիր և նօտար

և ընդ Յաւերժահարսն Վիքրնի, տմբատանոցեալ

Ըստ՝ ի հնէ ի կոյս Ասորեստանեայց, Ալկևան-
ճանց, Մելիտանց, Նէրէիտաց, Նոյտալից, Զէկ-
ճանց, Կոէնէանց, Զոլթամիրեանց, Լիմնաւեան-
ից, Նաալէեանց, Օրէատեանց, Գը-
ջիաեանց, և Համադրիտանից, հրդեհել Յա-
ղերմահատուածք սիրանց Նէրէոնի՝ համաւոտք և հա-
մախտհատութիւք ընդ Հրեից, Բադոսի, Ասկէ-
պիոսի, Զանդայ, Վիրտուէնոսի, Զօմնոյ, Զա-
զէսի, Փլորոյ, Օհիւսի, Զրիտոպոյ, Ծէթիսի,
Վիրոնի, Զրոտէոսի, Զգուտոսի, Փորիհոսի, Գը-
զատոսի, Աքիլլայ, Վարիպատիսի, Նատաղանգը-
ոից, Գաշտոյ, Հոլոյց, Լերանց, Ընտաւոյ,
Լճակաց նոյն տահմանաց, պատուար վիայս,
համակիր և համաձայն ընդ Մուզայս, Խաղս,
Օրիծաղս, Խարիսեանս, Գէրսիս. Ըրձադանդ,
Ըպաշտս, Արիէտս և այլ բազումս, պաշտօնա-
ւորս, գործակալս և գործակալուհիս.

Հրամանաւ Գիշ, ամէն արուօնութիւն նոյն
Յաւերժահարսին Օմիտոնիոյ, որ արուսեան է,
ըը կարգս որ հասկնաս։

Ընդ նոսին՝ որ գիտես, քու անձնասիրութեամբդ,
որ գէպս երեսարկուին ըրծ չունիը՝ փգնս ծեր
ը ներգործած չունիէն ա-ե՞ր կը խոփանչէ. Ինչու
պիտոյ չիս ցուցներ նաև, քու գատուելդ
տուող փաստաբանութեամբդ, որ ներկայամը-
տութիւնը՝ առաքինութիւն մի է։

Յաւերժահարսին նշանակութիւնը՝ Գիտցարա-
նութեան մէջ և իր պաշտօնը՝ Յայտարարութեանը
մէջ և Նո-բուիանո-Լիեան ապո-գաբեանո-Լիո-նեա՛ վեր-
ը կարգս որ հասկնաս։

Ընդել 8 Թուականն կրող խնդրագրայ Յո-էնիկիոյ
յօդուածը, Յանիս 8ին ձեռք անցաւ, որուն մէջ

ին երեք հատ անկանոնական տիեզերքով կր
ձկցանա , որոնք են , ՏԳԼՏ , ԿՈԳԼՏ , ՏԽՄԲՐ։

Ինչ պատահիմ քեզ Ծատրէնիկ . դուն մարդ չես , որ մարդու խօսք հասկնաս , և բերնես, կակուղիս ու լեզուիս կաղմուելիեն ալ՝ Թևաւորաց դործածուելիքը ջունի , որ անոնց ամեն մարդու մօտ Թուխախօսական Ճռուողիւնովը ա-նանկիսի հնչիցնէ որ խօսքս հասկնաս . ահա ա քեզի խօսք հասկցնել չի կրնալուս համար է որ վիս ՏԳԼՏ(ւ) կ'անուանես , զորն որ կ'ընդունիմ իմաստասէրին հետ՝ իբրև պատուանուն։

Ծէտր Մարթինեան խոստովանութիւն պատասխան կ'ուղես , պատասխանս ներողամտաբար զրօյ է։ Այո՛ , աս նշանը 0։

Բայց Թէտր անխոցոտ-ուղեղ պատասխան կը պահանջես , կը վայլէ որ հետևեալները շարեմ։

Ուրեմն , իմ ՏԳԼՏՈՒԹԻՒՆՍԸ պատասխանելով , կ'ըսեմ որ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆ ես , ոչ բան , ոչ ապերասանօք , այլ՝ բարբառանքանօք։

ԿՈԳՏՈՒԹԻՒՆՍԸ պատասխանելով՝ կը կրկնեմ որ , Տ՛ըտը- , ժ՛ոհ՛ը . ու՛րտակ , Լ՛ուն կնիկ , փոքանար եայլն . ածականները թեթև նշանակական-ներ են քեզի համար . որ , ես քեզի չի տուած դուն ինձի ևիկ տուիր . որ , ես կատակ ըրի , դուն բար-կացար։ ՏԽՄԲՐՈՒԹԻՒՆՍԸ ալ պատասխանե-լով՝ կ'ըսեմ իրը պինդլուխ , որ , Թէտր Ծ՛ոհ՛ի մը զմայլելի գայլայլիկներ պեղուղէ՝ վանդակի մը մէջ կը պահուի , և իր տիրոջը ձեռք Մուրացկան պերի մ'է , որ երբոր սիրտը ուզէ անատնն միայն կատը մը չոր կուտայ որ անով անանի , և ձիշդ ե-

---

1 Չայլ Վրայն պիտի պինդ պիտի։

ցնուելոյէ , որ ուրքան սնօղի մեայ, այնքան թատրա-
ձայն պիտի մնայ . Լեզուր ազատ ցնո-ելին մ'է, որ
մկուն տրտը ին ելանայ յորինուածները հասկերչ-
բլլուելու , միւսին ալ մանկ ին մանկ խաղալիները
կտցելու ու սլլելն ու այլն , առնուշտ արտասան ու այ-
գեպան մ'ալ ին պատուի որ ձեռքը հրացան առնէ
ու վնասէ զան ին որ առհմանները , ու վերջապէս ,
Լեզուր Լիի դպրոց ցնո-ելին մ'է , ըսե ին է
անոր առաքինութիւնը :

Ուղիղ դատաւորի քով փաստաբանութիւն ,
ևթէ ոչ պէտք է ներթև երկարարան պրուցներուս :
Ես անգամ՝ Multum in parvo է :

Յօդուածիդ մէջ՝ վերոյիշեալ ներք երեսի
տիրապետներէ զատ՝ ուրիշ գանազան մանր մունր
մականուններ ալ կը բարդես վրաս :

Ուրեմն , քո՛ւ պրամ-բանո-ըլեամբս պատասխան-
լով, կ'ըսեմ, որ " Մայրդ գիտէ՞ արդեօք որ Հու-
կըթէն եւած ես"(1) : Ես-ին գէպո-ըլեամբս պատաս-
խանելով, կը հարցունեմ, որ իպական սեռին գըպ-
չիլը Վանաշէ՞ ըլլալուն համար է : Ես-ին գէպո-ըլեամբս
պատասխանելով, կ'ըսեմ, որ գիտու տուէ Ըրժա-
նատրաց . . . Ես-ին փո-ըմանաց տալէ՞ լ մ օգո-ը . . .
Վանաշէ լիի բնո-որո-ըլեամբս պատասխանելով, շը-
նորհակալ կ'ըլլամ ձեր ընտրած պղեստանելուն,
քանզի հարկաւորութիւն չունիմ, անոնք ծանրու-
թիւնը մը պիտ' ըլլան վրաս, չեն գիտեր որ Հաւեր-
ժահարած հոլամարիին կ'ըլլան ե գղեստի պէտք
չունին : Ես-ը գատաղո-ըլեամբս պատասխանելով,
կ'ըսեմ, որ Թէսը բոլոր փեսաուրնեռդ ե փեսրիկ-
ներդ փեսաէիր որ լինձի Հապ մը լաթ շինես , պար-

---

(1) Does your mother know you're out.

Ձեռք ետինքս ալ ամբողջ տարի շատ գործեր ունեցայ, ինչպէս Յաւերժահարս մի Օրագրէն ալ կրնայ տեսնուիլ, որ կ՚ուզեմ տպել տալ, եթէ ժամանակ գտնեմ։ Ուրիշ գործեր ալ կան, որոնք որ յօդուածներէն աւելի անհրաժեշտ էին։

Ուրիշ մը հատուածներ ալ տեսայ վիրտիշեան տիտղոսաններէն, որոնք որ յօդուածներէն աւելի անհրաժեշտ էին։

Ուրիշ, յոչիսմոց բռնադատեալ, գլուխ առնելով ձանձրալից պատասխանելով, կը յայտնեմ որ պրպտարանութիւն մ՚ըրած չեմ։ Ընդհարտ սանձանք ջրի եղանք ոսմանքս և գիրքերնիս ալ՝ յատուկ կը բերեմ, որ, թէպէտ քո 17րդ թուդդ մէջ ըրածդ հապաղէր, ինչու համար մերն ալ հապաղի տեղ չտեսնէր, ուշիմանալ՝ ըսեր որ տրապիզոնցիներ կը պարծենան, անվայել ոսոխ պարոյ արտաք ինքնին ուժգնորեն կը շարեմ, վար ինկնիս տակերնին ըրած եմ, ոչ ոչ կը ինձեմ։

Ուրիշ, կարճ ընելու համար, ինծի յղած դրամներդ պատասխան չեն ուղեր, ոչ ալ պրոմաբանութիւնը, ոչ խորին գիրքերը, ոչ ոչ վարպետութիւնը, ոչ հայերէն մարդիկ նըշան պահպանելու և այլն և այլն, և ոչ իսկ ուղիղ և խոհեմ պատրաստութիւնը չնորհել ընդունելու համար մեծահոծրի ինծ բաղդատութիւնը. այլ, օգուտ կը տեսեմ պետ յիշեցնելու քեզ՝ որ Ստեփան ալ օգնութիւնէ կանչեր, քանզի անհերքելապէս յայտնի է, որ խոյտառակ կ՚ընէ. քանզի իր հշիմին որ կողմը դնէ ընդդէմ բառդ՝ նոյն ձեռքը, իմ նրատանցս դէմ, շատ պիտի կաղայ։

Վ՚ատն ալոյ , նայե՛լով որ Ծաւերժահարսը յանդուր հանելու . տեսնելով՝ որ օրինաւոր փոստ մի չերեւար որ ինքզինք անպարտ ընէ . պիտեելով՝ որ իր ստացուածները հիմնաւոր չեն , և առաւել գնդնչիկ սեռը պատուելը միշտ հարկ , և պարտպանեալն դողերը կութիւնը պահանջելը ստիպողականութիւն մ՚ըլլալուն համար , այս ամէն հանգամանքները նշմարելով և որպիսութիւններուն խելամտօրէն դիտողութիւն ընելով , ըստ հրամանատրոյ Ընտանեաց կը պանեմք ,

Որ Ծաւերժահարսը՝ յարձակող եղած է ,
Որ ինք՝ շղթաւոր հանդիսացած է ,
Որ հեծեծ է իւաւոշը ,
Որ յանցաւոր է ,
Որ Ծաւերժահարսը՝ ինքզինք պաշտպանելու համար դիմեր է առ Ընտեմիս , Ատոնիս , Միմոս և այլն ։

Հետևաբար , ի՛եզրակացուցանեմք ու կը վճռեմք , իբր ներկայացուցիչ Մինոսի , Հայկոսի , և Հոպատանդայ՝ որ , Ծաւերժահարսին բռնած ճամբան ուղղակի կերպով պատուց դպչիլ է , ու անիրաւաբար տուած դատավճիռը՝ ծուռ է ! թիւր է ! սխալ է ! անիրաւ է ! և կը դատապարտեմք զան , իրաւաբար , որպէս հէց և հետէ յանցանաց ընդդէմ պատուոյ գեղեցիկ սեռին՝

ՈՐ ՀԱՅՏՆԻՆԱԼ, ՆՐԳԻՐ ՆՐԳԻ,

որով տարբերութիւններուն ալ վերջ մը տուած կ՚ըլլայ ։

Ձեր այս տարօրինակ կերպով գժտարնիլ գա-
լը այնքան ծիծաղաւէի երևցաւ Միմոսին՝ որ ինձ
օգնիլ ասյն երդը վրան յօրինելու, ուրքան որ ը-
նդհդ բերաւ կրնար ծայրեցնելը. վարն արդ կը նուի-
րեմ ձեզ հեանելը, յատկացնդց այսուհետև անկեան
բարեկամութեան, որ անոր եղանակը պանելով եր-
դէք՝ թէտր Ալփէոսի աշակերտ էք, թէտր չէք, ա-
դաչնկէք գԱրուզայս և կամ զԱնտր Ֆայկական, որ
Օհխովվէյի եղանակի վրայ տարվեցնեն, թէտր ա-
կերտալ ա՛լ չի տարվիք՝ առջեն երկեհտն մի շինել
տուէք որ սյն եղանակին ունենայ և անատեն կը
անանէք ինչպէս ախորժելի պիտ՛ երևայ ձեզ, ըստ
որում անցեալ անգամ ֆէնչֆէնչ-ն ածուռնի ը-
լալուն՝ անշուշտ ատոր կը գնջանիք ընդհանի մ՛ընդ-
լու, վասնդի հրապարակին վատօրը այս անգամ քիչ
մը չափէն ելլել փախած էր։

ԵՐԿ. (Օճխովվէյի եղանակ)

Ա՛ի Քաղցիկը, ինչ ցաւդ բեց, կնա՛ր եղար.
վա՛ի քո՛ւրս, ի՞նչ գլշտացար երկի՛ ճա՛ի, ճա՛ի.

Ինչ ըսիր ինձ, այ սուտ սոխակ, որ բարեկամիդ
Գանգատար ըլլի Արտեմիսին տա՛մբ, տա՛մբ, տա՛մբ տա՛մբ

Բայց ես չի, ինչ Քաղցիկը գի՛ տղրտացնցար
Վրս շա՛ղցանցրգ էր գիս կարծեցուց շո՛ր, շո՛ր, շի՛ր, շո՛ր.

Ճա՛ր . . . շո՛ւ՛ր . . . ժի՛ր . . . շո՛ր . .

Արտեմիան է քեց բարկացաւ, ըսաւ "գրեժ առ"
Զիս գիտի գիտակ Ատոնիային խլրկից գեր գոր.

Ատոնիան է եղջեանն առաւ, ի սդրտի ցաւ մ՛
Շատ՛սեն ջանցած նետեց գանոնք մեր դռան դուս

ՀԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ—Арм.ССР
Կ. ԱԱ. Ա. Мясникяна
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

Գնացեք ասացեք Յովսեփայ զոհն խորհուրդ.
Նայեցան որ իշխողին՝ ձեր ձախք. ձիերք. ճոպ.
Ճոխք ... ծիրան ... ճոխան ... էրկ ...

Քեռանը քանի մի Հայաստան ես եւ. ոմանք բաւ.
Այս գին քանի ձայնայ Անծից ա՞ի բաւ. ի՞ բաւ.
Հատերն քանի Բ՝Արարիչ ես եւ. ոմանք փոք.
Արարիչ չե Աստուած՝ ասին այս Քինեօր.
Թէեւ ճանչցան որ Աստուած ես. չես հապ. ոչ Յոգ.
Բայց ինչ օգուտ որ կերտար զին Բար. Բար. Բիր. Բա,

Բա՛գ ... գո՛ւր ... գի՛ջ ... Բա՛կ ...

Ուրգ ես երգմամբ խոստանիմ եցքօր գես առնկ.
Ըր երբ հրացանն ձգեսայ պարգեց առնէ. տուն. տիճ. տան
Գինոյ էր ան, ագբար գինոյ, չըսես արբիչ,
Եւ հրացանն աչ՝ ուրիշ բան չէր բայց ելիւ գրիչ.
Հինայ տեսա՞յ որ անմե՛ եմ. քնեք ճըրճիւ.
Թռչուն չեմ որ քեց նուագիմ ճիւ. ճիւ. ճիւ. ճիւ.

Ես ելրեցի բոշար արտեւ.
Դուն աչ ելրէ արտեւ անձիւ.
Երգէ ճիւ. ճիւ՛. ագեիւ. երկճիւ.
Գիշեր ու. տիւ. ճրճիւ. ճիւ. ճիւ.

ԵՐԳԱ

3Р 0.1

Տետևեան տղաբանը ծախու գտնու ած գրեանց ոմանց

գինքը

	Ֆր.	Սն.
ՔԱԹԷՐԻՆ ՀՕՈՒՐՑ	1	60
ԼՈՒՔՐԷՑԻԱ ՊՕՐՃԻԱ	1	
ԱԿԱՄԱՑ ԲԺԻՇԿ		60
ՍԻՐԼ ԲԺԻՇԿ Է		50
ԱՊԱՀՆ	1	
ԱՐՓԻ ԱՐՔԱՅԱՏԵԱՆՆ	5	
ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ . . .	5	
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ	3	
ԺԷՆԼՎԻԷՎ	1	10
ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ .		25
ԳԻՒԼԻՎԷՐԻ ՃԱՄՓՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	4	
ՓԵՐԱԿԱՆ		25
ՀԵԳԱՐԱՆ		35
ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ		80
ՀՈՑՆ (Գրամմատուղղ)		15
ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ՑՈՒՅԱԿԸ		40